академічна серія

Українські керамологічні студії

• ВИПУСК 21 •

Національна академія наук України
Інститут керамології –
відділення Інституту народознавства НАН України
Міністерство культури та інформаційної політики України
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному

Академічна серія «Українські керамологічні студії»
Випуск 21

Віктор Міщанин

СЕЛЯНСЬКІ САМОСУДИ В МАЛИХ БУДИЩАХ (1927, 1933): ГОНЧАРСЬКИЙ СЛІД

Монографія

Опішне
Видавництво
«Українське Народознавство»
Національного музею-заповідника
українського гончарства в Опішному
2020

The National Academy of Sciences of Ukraine
The Ceramology Institute – the branch of the Ethnology Institute
of the National Academy of Sciences of Ukraine
The Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine
The National Museum of Ukrainian Pottery in Opishne

Academical Series *Ukrainian Ceramological Studies*
Issue 21

Viktor Mishchanyn

PEASANT MOB LAWS IN MALI BUDYSHCHA (1927, 1933): A POTTERY TRACE

Monograph

Opishne
Ukrainian Ethnology
Publishing House
of the National Museum
of Ukrainian Pottery in Opishne
2020

УДК 94(477.53-22Малі_Будища)"1927/1933":738
М 71

Міщанин Віктор

М 71 Селянські самосуди в Малих Будищах (1927, 1933): гончарський слід [Текст] = Peasant Mob Laws in Mali Budyshcha (1927, 1933): A Pottery Trace: монографія / Віктор Міщанин. – Опішне : Українське Народознавство, 2020. – 136 с. – (Українські керамологічні студії, вип. 21 = Ukrainian Ceramological Studies, iss. 21)

ISBN 978-966-7322-47-2

За архівними матеріалами та спогадами старожилів, висвітлено маловідомі події селянських самосудів 1927 та 1933 років, які відбувалися в одному з гончарних осередків – селі Малі Будища Опішнянського району (Полтавщина). Особливістю описаних епізодів було те, що їх учасниками як потерпілі, обвинувачені й свідки виступали особи, причетні до місцевого гончарства.

Для керамологів, етнологів, мистецтвознавців, культурологів, істориків, краєзнавців, усіх, хто цікавиться традиційно-побутовою культурою українців.

УДК 94(477.53-22Малі_Будища)"1927/1933":738

Ключові слова: *українська керамологія, історична керамологія, керамологічна біографістика, гончарі, персоналії, самосуд, Данило Герасименко, Іван Овсій, Хома Сакун, Дмитро Бордун, Іван Дацінька, Тимофій Педченко, Іван Ширай, Малі Будища, Опішне, Полтавщина, Україна*

The book deals with the little-known events of peasant mob laws in 1927 and 1933, which took place in one of the pottery centers – the village of Mali Budyshcha of the Opishne District (Poltava Region). It is based on archival materials and memoirs of old-timers. The main specific feature of the described episodes was the involvement of their participants, the accused, and the witnesses in the local pottery craft.

The book is intended for ceramologists, ethnologists, art critics, culturologists, historians, regional explorers, all those who are interested in the traditional and everyday culture of the Ukrainians.

Keywords: *Ukrainian ceramology, historical ceramology, ceramological biographistics, potters, personalities, mob law, Danylo Herasymenko, Ivan Ovsiy, Khoma Sakun, Dmytro Bordun, Ivan Datsinka, Tymofiy Pedchenko, Ivan Shyray, Mali Budyshcha, Opishne, Poltava Region, Ukraine*

© Віктор Міщанин, текст монографії, 2020
© Костянтин Рахно, переклад англійською мовою, 2020
© Галина Панасюк, Тетяна Хрипун, іменний і географічний покажчики, 2020
© Юрко Пошивайло, художнє оформлення, макет, 2020
© Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, 2020
© Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, 2020

ISBN 978-966-7322-47-2

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Рекомендовано до друку вченими радами
Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України
та Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному

РЕЦЕНЗЕНТ

директор Державної спеціалізованої художньої
школи-інтернату I-III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному»
імені Василя Кричевського,
старший науковий співробітник Відділу керамології новітнього часу
Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України,
доктор історичних наук, заслужений працівник культури України
ЛЮДМИЛА ОВЧАРЕНКО

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР

директор Інституту керамології –
відділення Інституту народознавства НАН України,
генеральний директор Національного музею-заповідника
українського гончарства в Опішному,
доктор історичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
ОЛЕСЬ ПОШИВАЙЛО

Роботу виконано
в рамках відомчого наукового проєкту
Національної академії наук України
«Персоналії українського гончарства як чинник збереження й розвитку
етнокультури України кінця XIX – початку XXI століття
(біографії, образний світ, художня стилістика, творча спадщина)»
(держ. реєстр № 0117U001812)
та наукового проєкту
Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному
«Персоналії українського гончарства як чинник збереження й розвитку
етнокультури України кінця XIX – початку XXI століття
(біографії, образний світ, художня стилістика, творча спадщина)»
(держ. реєстр № 0118U003875)

Права видавництва «Українське Народознавство»
Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному
поширюються на всі країни.
Перевидання, репродукції, відтворення, виконання за допомогою розмножувальної,
аудіовізуальної техніки чи будь-якими іншими засобами, а також приватні копії
можуть бути виконані лише з дозволу видавництва «Українське Народознавство»

Зміст

Про автора **8**

Вступ **13**

Розділ 1. ПРО САМОСУД 1927 РОКУ **15**

1.1. Сторінками «Справи по кримінальному відділку Полтавського окрсуду...» **15**

1.2. Долі гончарів – фігурантів судової справи **98**

1.3. Спогади очевидиці **110**

Розділ 2. ПРО САМОСУД 1933 РОКУ **111**

2.1. Спогади старожилів **111**

2.2. Матеріали з особової справи Андрія Головченка **115**

Джерела **120**

Інформація **122**

Іменний покажчик **131**

Географічний покажчик **135**

Contents

About the Author 8

Introduction 13

Chapter 1. ON THE 1927 MOB LAW 15

1.1. Сторінками
On the Pages of Cases of the Criminal Department of Poltava District Court... 15

1.2. The Fate of Potters – Participants in the Lawsuit 98

1.3. Memories of the Eyewitnesses 110

Chapter 2. ON THE 1933 MOB LAW 111

2.1. Memories of the Old Residents 111

2.2. Materials from the Andriy Golovchenko's Personal Case 115

Sources 120

Information 122

Index of Names 131

Index of Places 135

Про автора

© Фото Тараса Пошивайла, 2013

Віктор МІЩАНИН
керамолог, краєзнавець, етнолог, історик церкви

Народився 10 вересня 1962 року в селі Малі Будища Опішнянського (нині Полтавського) району Полтавської області.

Закінчив Малобудищанську восьмирічну (1978) та Опішнянську середню (1980) школи.

За фахом – інженер-метеоролог. Випускник Одеського гідрометеорологічного інституту (1985).

Служив у Радянській армії (Переславль-Заліський, Наро-Фомінськ-5, Росія, 1985–1986). Працював інженером монтажно-ремонтного відділу служби засобів вимірювання Красноярського територіального управління з гідрометеорології (Красноярськ, Росія, 1987–1988); водієм колгоспу *«Прогрес»* (1989–1993); спеціалістом із земельних ресурсів Малобудищанської сільської ради (1993); у Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному – молодшим науковим співробітником (1993–1994), науковим співробітником

(1994–1995, 2015–2016), старшим науковим співробітником (1996–1997, 2002–2008, 2011–2012), провідним науковим співробітником (1998–2002), завідувачем Аудіовізуального фонду (1996), заступником з наукової роботи генерального директора (2012–2013); в Інституті керамології – відділенні Інституту народознавства НАН України – заступником директора з наукової роботи (2001), молодшим науковим співробітником (2001–2003, 2004–2008, 2011–2012, 2015–2017), науковим співробітником (2003–2004, 2012–2013).

Провідний науковий співробітник Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному (з 2017), науковий співробітник Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України (з 2017).

Автор понад 300 керамологічних і краєзнавчих публікацій у періодичних виданнях, збірниках, енциклопедіях, а також тринадцяти книг: «*Словник гончарів Глинського, Малих Будищ, Старих Млинів, Хижняківки*» (1999), «*Хутори ви мої, хутори…*» (2002), «*Північна група малих осередків гончарства Опішненського гончарного району (друга половина XIX – XX століття)*» (2005), «*Храми землі нашої: Церква Різдва Пресвятої Богородиці у Малих Будищечках*» (2006), «*Храми землі нашої: Церква Преображення Господнього у Глинському*» (2008), «*Малобудищанське колгоспне гончарство (1930-ті – 1950-ті роки)*» (2010), «*Озираючись у минуле, згадуючи пройдене, підсумовуючи зроблене…*» (2012), «*Репресивні заходи радянського тоталітарного режиму в галузі традиційного гончарства України (1930-ті – 1950-ті роки)*» (2013), «*Ви оживили мою душу своїми листами…*» (2014), «*Гончарні вулиці Малих Будищечок: Чирвина вуличка (сторінки історії)*» (2017), «*Мотрона Назарчук: життя і творчість*» (2019), «*Леонід Назарчук: «Що було, те пройшло, і нема вороття...» (шкільні щоденникові записи та студентські літературні твори)*» (2019); «*Віра Мордіна: про гончарство, вишивання й не тільки...*» (2019).

На VI Форумі видавців у Львові (1999) книгу «*Словник гончарів Глинського, Малих Будищ, Старих Млинів, Хижняківки*» визнано переможцем у номінації «*Художньо-мистецьке, музичне або краєзнавче видання*», а рішенням журі І Національного симпозіуму гончарства «*Опішне-2000*» – найкращою публікацією в Україні з проблематики гончарства 1999 року.

За результатами ІІ Національного конкурсу публікацій на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні (за публікаціями 2005 року) «*КеГоКе–2008*» книга «*Північна група малих осередків гончарства Опішненського гончарного району (друга половина XIX – XX століття)*» зайняла І місце в номінації «*Краща монографія*», а стаття «*Невідомі листи з кримінальної справи Якова Риженка*» – І місце в номінації «*Краща публікація документальних матеріалів*».

За результатами ІІІ Національного конкурсу публікацій на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні (за публікаціями 2006 року) «*КеГоКе–2009*» книга «*Храми землі нашої: Церква Різдва Пресвятої Богородиці у Малих Будищечках*» зайняла ІІІ місце в номінації «*Краща публікація з окремими сюжетами на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні*».

За результатами VII Національного конкурсу публікацій на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні (за публікаціями 2010 року) «*КеГоКе–2013*» книга «*Малобудищанське колгоспне гончарство (1930-ті – 1950-ті роки)*» зайняла І місце в номінації «*Краща публікація документальних матеріалів*».

За результатами IX Національного конкурсу публікацій на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні (за публікаціями 2012 року) «*КеГоКе–2015*» стаття «*Сторінки із життєвого шляху та родинної історії Мотрони Савівни Назарчук (до 100-річчя від дня народження)*» зайняла І місце в номінації «*Краща публікація документальних матеріалів*».

За результатами X Національного конкурсу публікацій на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні (за публікаціми 2013 року) «*КеГоКе–2016*» книга «*Репресивні заходи радянського тоталітарного режиму в галузі традиційного гончарства України (1930-ті – 1950-ті роки)*» зайняла І місце в номінації «*Краща публікація документальних матеріалів*» та отримала Гран-прі конкурсу.

За результатами XI Національного конкурсу публікацій на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні (за публікаціями 2014 року) «*КеГоКе–2017*» книга «*Ви оживили мою душу своїми листами…*»: *Листи опішнянської малювальниці Мотрони Назарчук із Запоріжжя до керамолога Віктора Міщанина в Малі Будища. 2001–2007*» зайняла І місце в номінації «*Краща публікація документальних матеріалів*».

За результатами XIII Національного конкурсу публікацій на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні (за публікаціями 2016 року) *«КеГоКе–2018»* стаття *«Листи із сорок першого (фронтові трикутники опішненського гончаря Івана Сердюка до своєї сім'ї)»* зайняла І місце в номінації *«Краща публікація документальних матеріалів»*.

За результатами XIV Національного конкурсу публікацій на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні (за публікаціями 2017 року) *«КеГоКе–2019»* книга *«Гончарні вулиці Малих Будищечок: Чирвина вуличка (сторінки історії)»* зайняла І місце в номінації *«Краща публікація з окремими сюжетами на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні»*.

Кандидат історичних наук (2007). Кандидатська дисертація – *«Гончарство північної групи малих осередків Опішненського гончарного району (друга половина XIX – XX століття)»*.

Головні напрямки наукових досліджень: гончарство малих осередків Опішненського гончарного району та Опішного, репресії радянської влади в галузі традиційного гончарства України, історія церков Опішного й навколишніх сіл, повстанський рух в Опішненському Поворсклі наприкінці 1910-х – на початку 1920-х років, жертви політичних репресій на теренах колишньої Малобудищанської сільської ради Полтавської області.

Учасник двох керамологічних експедицій до гончарних осередків Чорнухинського району Полтавської області: Постав-Муки, Городища, Лісової Слобідки (1995). Проводив керамологічні експедиції в Опішному та в північній групі малих осередків гончарства Опішненського гончарного району: Безруках, Глинському, Лазьках, Малих Будищах, Старих Млинах, Хижняківці (1994–2020).

Брав участь у формуванні колекції гончарних виробів Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному та збірок фотографій і документів Національного архіву українського гончарства.

Куратор Міжнародної науково-практичної конференції *«Відродження визначних центрів народного мистецтва України: блеф романтиків чи прогноз аналітиків?»* (2001) та Всеукраїнської керамологічної конференції *«Репресоване гончарство: передумови й наслідки»* (2013).

Учасник наукового проєкту «*Гончарство Опішного в іменах його майстрів*» (2008).

Співорганізатор унікального громадського свята – «*День хутора*», яке проходило в колишньому гончарному осередку Хижняківка (Полтавщина) (1998–2017).

Ініціатор і організатор відзначення на офіційному рівні 120-річчя церкви Різдва Пресвятої Богородиці в Малих Будищах (2007), старостами якої в різні роки були малобудищанські гончарі.

Ініціатор і організатор встановлення меморіальної дошки малювальниці Мотроні Назарчук на стіні колишньої земської школи в Малих Будищах (2015) та найменування вулиці, на якій народилася й мешкала майстриня, її іменем (2016).

Учасник близько 50 всеукраїнських і міжнародних конференцій, семінарів та симпозіумів.

Лауреат літературно-мистецьких премій імені Володимира Малика (2004) за книгу «*Хутори ви мої, хутори…*», імені братів Тютюнників (2009) за дилогію «*Храми землі нашої*» та імені Петра Ротача (2020) за книги «*Мотрона Назарчук: життя і творчість*», «*Віра Мордіна: про гончарство, вишивання й не тільки...*».

Член Ученої ради Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України (2002–2008, з 2010) та Вченої ради Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному (з 2012). Член Національної експертної керамологічної ради щорічних Національних конкурсів публікацій на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні «*КеГоКе*» (з 2008). Член Національної спілки майстрів народного мистецтва України (з 2000). Член ГО «Конгрес українських керамологів» (з 2015). Член Народного Руху України (з 1990). Член виконавчого комітету Малобудищанської сільської ради (2010–2015). Депутат Малобудищанської сільської ради двох скликань (1990–1994, 2015–2018). Депутат Зіньківської районної ради двох скликань (2002–2006, 2006–2010).

Вступ

Події, про які йтиметься в даному дослідженні, відбувалися в Малих Будищах Опішнянського (нині Полтавського) району Полтавської області навесні 1927 та влітку 1933 років. Про те, що тоді випадки самосудів на терені Опішненщини були непоодинокими, свідчать, зокрема, рядки з архівного документа за 1927 рік. У ньому зазначено, що *«самосуди в данній місцевості все більш і більше збільшуються, що з'являється неприпустимим явищем при існуванні ревзаконності…»* [16, арк. 136].

Про самосуд 1927 року я вперше дізнався лише наприкінці 2000-х років від місцевої жительки Тетяни Шиян (1918–2014). А на початку 2019 року в Державному архіві Полтавської області мені вдалося віднайти *«Справу по кримінальному відділку Полтавського окрсуду з обвинуваченням […] за утворення самосуду»* [16], що підтвердило цю інформацію.

Про самосуд 1933 року мені доводилося чути ще в дитинстві від свого дідуся Михайла Міщанина (1905–1987). Згодом, на початку 2000-х років, про ті події мені розповідали старожили нашого села: Параска Лисенко (1913–2009) та Євдокія Бідаш (1919–2013). Документальних підтверджень про події 1933 року в архівних установах віднайти мені поки що не вдалося.

Результатом першого самосуду стала смерть одного громадянина, а результатом наступного – смерть трьох

громадян. Окрім того, самосуд 1933 року спричинив до самогубства ще трьох громадян. Спільним для цих самосудів було те, що їх проводили над крадіями. До того ж, в обох із них був помітний, так би мовити, гончарський слід.

Характерною особливістю справи про самосуд 1927 року було те, що по ній проходили як потерпілі, обвинувачені та свідки громадяни, які були безпосередньо пов'язані з місцевим гончарством. Зокрема, потерпілий – гончар із Чирвиної вулички Данило Герасименко (по-вуличному *«Галушка»*); обвинувачені – гончарі Іван Овсій (по-вуличному *«Ромашко́»*), Олександр Педченко (по-вуличному *«Сахро́ненко»*), Полікарп Пошивайло (по-вуличному *«Левча́к»*), Хома Сакун і горшковіз Петро Цяцька; свідки – гончарі Дмитро Бордун, Іван Дацінька, Тимофій Педченко (по-вуличному *«Сахроненко»*) та Іван Ширай (по-вуличному *«Свято́н»*).

Під час подій 1933 року гончар Іван Ширай за здійснені крадіжки в односельців уже сам став жертвою самосуду.

Розділ 1

Про самосуд 1927 року

Події, що передували самосуду, відбувалися в селі Малі Будища Опішнянського району Полтавської округи наприкінці квітня 1927 року, напередодні ввечері (у четвер) та вранці (у п'ятницю) у день храмового свята місцевої Різдво-Богородичної церкви – вшанування ікони Божої Матері *«Живоносне джерело»*. Місця подій – Чирвина вуличка та приміщення й подвір'я сільської ради, колишньої *«зборні»*, що неподалік від церкви.

1.1.
Сторінками *«Справи по кримінальному відділку Полтавського окрсуду...»*

Передісторію та сам самосуд висвітлено в *«Справі по кримінальному відділку Полтавського окрсуду»* [16] по обвинуваченню одинадцяти мешканців Малих Будищ *«за утворення самосуду»*, результатом якого стала, зокрема, смерть одного громадянина.

Ранком 29.04.1927 року головою Малобудищанської сільради Якимом Ситником через виконавця Івана Лисенка в Опішнянську районну міліцію було відправлено листа наступного змісту:

«До Опішнянської раймилиції

Оперативна збірка

В нічь проти 29 квітня в домі Явдохи Герасименко впійманій її вскривавшійся син, який засужденій і висланій за межі округи, Данило Герасименко, захваченій також невідомій чоловік, що був в її хаті, крім того цього числа захвачені також два невідомих громадянина, що ішли до Явдохи Герасименко, питаючє Данила, при трусі знайдені ріжні документи, отріз з патронами і пилка, що ріжи желізо» [16, арк. 5].

Після десятої години в Опішнянське райуправління міліції прибув член Малобудищанської сільради Тимофій Педченко, направлений туди своїм меншим братом Олександром, який охороняв затриманих громадян у приміщенні сільської ради, і повідомив про самосуд над затриманими.

«Протокол заяви

М. Опішня 1927 р. квітня 29 дня,

Я, агент кар. розшуку Опішнянского району міліції Т. Балюра, на підставі ст. ст. 96 та 97 КПК склав цей протокол нищеслідуючим.

Цього числа, в 10 год. 20 хвилин, в Управління Опішнян. району міліції явився громадян., назвавшийся Педченко Тимохвій Павлович, 23 р., член М-Будищанскої сельради Опішнянского району Полтавскої округи, мешкаюч. с. М-Будищечок Опошнянского р. Полтавскої округи, котрий, будучи попереджений про відповідальність за неправдивий доніс по ст. ст. 177 та 179 К. П., заявив: Засуженого судом до висилки за межі Полтавскої округи гр-на с. М-Будищечок Герасименка Данила Петровича вночі з 28 на 29 квітня 1927 р. сельвиконавцями с. М-Будищечок, прозвище яких міні невідоме, затримано, але де саме, я не знаю. Сьогодня, не більше півгодини назад, затрімано ще двох невідомих громадян. Герасименко Данило був затріманий не сам, а ще з одним невідомим. В того гр-на, що затріманий з Герасименком, затримано обріза, яким затріманий хотів убить члена сельради Барабаша Якова Петровича, але я певно не знаю. Тепер зібрались громадяни М/Будищанскої громади і другі громадяни, с приводу храмового празника, і питаются в озлоблені приводить над затріманими самосуд. Протокол мині прочитан і записан з моих слів правдиво.

Протокол доповнюю слідуючим. Подробниць міні не відоме» [16, арк. 4].

Як видно з матеріалів справи, працівник міліції, пишучи протокол, допустив неточність. Адже обріз було знайдено й вилучено не в того громадянина, якого затримали ввечері 28 квітня в хаті Данила Герасименка, а в одного з тих, яких затримали ранком 29 квітня на одній із вулиць Малих Будищ. Згідно чого Тимофій Педченко зробив висновок про намір одного із затриманих убити Якова Барабаша – не зрозуміло.

29.04.1927 року агентом карного розшуку Опішнянського району Балюрою було допитано як свідка Якима Гавриловича Ситника (по-вуличному *«Моньку»*), жителя Малих Будищ, 35 років, який закінчив початкову школу, позапартійного, члена КНС, бідняка, голову Малобудищанської сільської ради, *«під судом і слідством не був»*. Свідок дав наступні показання:

«Герасименко Данило Петрович, мешканець с. М-Будищечок, висланий по постанові виїздної сесії Полтавского окрсуда за межі Полтавскої округи разом з своїм товаришем Мелашенком Андрійом Микитовичем, часто був дома. Тобто більше жив дома, чим у Роменскій окрузі. Также саме більше жив дома і Мелашенко Андрій Микитович. Герасименка Данила Петровича затрімано в його дома, вмісті з невідомим громадянином, який на запитання своеі фомиліі не назвав, а сказав, шо він безробітній з Саратовскої губ. і покликаний у Будищечка на престольний празник до Герасименкової Явдохи. Затріманя було вночі з 28-29 квітня 1927 р. В затрімані приймали участь: я, Ситник, член сельради Барабаш Яків і два сельвиконавці, гр-не с. Малих-Будищечок, Лисенко Іван Захарович та Гармаш Ларион Карпович. Про те, шо Герасименко Данило Петрович скриваітся дома з невідомим, міні заявив член сельради Барабаш Яків Петрович та сельвиконавиць Лисенко Іван Захарович. Причому, коли ми підійшли до хати Герасименка, то у вікно побачили, шо в хаті знаходятся як сам Герасименко Данило Петрович, полуроздітим, также полуроздітий був і невідомий. Там же, в хаті, була і мати Данила – Герасименко Явдоха. Ми постукали у двері разів три, але нам ніхто не відповідав і дверей не отчиняв. Отчинили нам тоді, коли я обізвався. У хати увійшов я і сельвиконавець Лисенко.

Герасименка в хаті не було, а був невідомий і Герасименко Явдоха, яка сказала, шо цей невідомий попросився ночувати, а сина Данила дома нема і не було. Барабаш Яків і сельвиконавиць Гармаш залишились на дворі, згодом у хату увійшов Гармаш. А трошки пізніше, хвилин через пять, Барабаш увів у хату Герасименка Данила. Обиска ніякого не робили, а заставили Герасименка і невідомого удітись, привили їх до сельради і посадовили, попередне провівши у затріманих персональний трус, при якому знайшли у Герасименка проходне свідетельство Полтавского окрмильрозшуку, видане для прямуваня в Роменську округу та складаний ніж. У невідомого, назвавшогося безробітнім з Саратовскоі губ., найшли записну книжку з ріжними адресами і складаний ножик. Приблизно годин у девять ранку сього дня, 29 квітня 1927 року, член сельради Барабаш Яків Петрович затрімав ше двох невідомих. Це затріманя сталось при таких обставинах. Я ладив сельвиконавців направити в раймилицію затріманого Герасименка і невідомого, назвавшогося безробітним з Саратовскоі губерніі. В канцелярію сельради прибіг схвильованим гр-н с. М-Будищечок Герасименко Іван Охтанасович і заявив: «Біжіть! Ловіть! Пішло два невідомих громадянина, які питались де живе Герасименко Явдоха». І він, Герасименко, вказав напрямок, куди пішли два невідомих громадянина. В погоню за невідомими, за яких зразу виникло підозреня, через те, шо в Герасименкової Явдохи уже був затріманий невідомий, я послав члена сельради Барабаша Якова, який двох невідомих затрімав і привів у сельраду при допомозі стороніх громадян, і привів до сельради. Я запитав приведених невідомих двох громадян хто вони такі, відкіль і чого сюди попали. Невідомі затрімані сказали, шо вони люди здалека і покликані на престольний празник Герасименком Данилом, но прозвища свого не назвали. І один з тих двох невідомих сказав, шо йому треба оправится, і, не дожидаючись дозволу, кинувся тікати з канцелярії, але я його схопив за руки і сказав: «Стой, ми в тебе зробимо обиск». Але цей невідомий схопив мене за руки. Я крикнув на Барабаша, який підбіг, і при його допомозі у того невідомого зробили трус і найшли за поясом штанів обріз русскоі винтовки. Коли стали робити трус у другого невідомого затріманого, то в його найшли пилку для пиляня металів, воінську книжку на меня Гуржія, бумажник і черновий лист

*від імені Гуржія, заява до Полтавского окрпрокурора про звільненя з Бупру. В час переведення трусу біля сельради назбиралось багато людей, як будищанских, так і других громад. Так як у селі пристольний празник, то люди понасходились відусіль. Хтось із собравшихся сказав, що другою вулицею ше пішло два невідомих з катомками. Я, Барабаш і прибивший гр-н Грисенко Йосип, посадовивши двох затріманих у камеру, яка маітся при сельради, поставили біля затріманих на варті ст. сельвиконавця гр-на Педченка Олександра Павловича та члена сельради Сакуна Хому Олексійовича (*Мусійовича. – *В. М.). А самі ришили провисти трус у господарствах Герасименкової Явдохи Антоновної та Милашенка Микити Антоновича з метою найденя крадених ричей, зброі, а також затрімати підозритильних осіб, так як чувствовалось, шо у цих громадян, Милашенка і Герасименка, повинен був ше хтось бути, а головне, ми думали затрімати двох невідомих, прийшовших з катомками, за яких уже згадано, шо вони пішли другою вуличкою. Трус зробили у господарстві Герасименкової Явдохи самий тщательний, але нічого не найшли. Коли ми прийшли у господарство Герасименкової, то нічого не найшли при трусі, перш за все побачили, шо в хаті Герасименкової побито двое вікон, хто побив – нам невідомо. Але, за час до затріманя двох невідомих, Герасименкова Явдоха приходила заявлять, що після нашого уходу, вночі, як забрали її сина і невідомого, хтось побив вікна, але підозреня вона не заявила ні на кого. У господарстві Герасименкової з трусом пробули приблизно з годину. А коли вийшли від Герасименка і стали йти до Милашенка Микити, то проходивші з храму люди сказали, шо біля сельради зібралось багато людей і піднімають шум. Порадившись, я і Грисенко послали Барабаша Якова придивитись і простежити за порядком. А я і Грисенко, взявши понятих, пішли до Мелашенка Микити зробить трус. Провели часу при трусі хвилин двадцять, але тоже нічого не найшли. Від Мелашенка ми прийшли до сельради, де застали великий натовп людей і побитими затріманих Герасименка Данила Петровича і трьох невідомих. Хто приймав участь у бійці, я не виявив. Старший сельвиконавець Педченко сказав, шо побігли люди, зімняли, одіпхнули від дверей, виволокли затріманих і побили, Сакуна зовсім не було. Барабаша я питався, але він сказав, шо не бачив хто бив затріманих,*

а коли прийшов, то з бучею людей не мог нічого зробить. Раймилицію я сповістив про випадок відношенням-сповішеням через сельвиконавця Лисенка Івана зразу як тілько затрімали і збирались йти робить трус у Герасименкової Явдохи і Милашенка Микити» [16, арк. 7-9].

У додаткових показаннях Яким Гаврилович Ситник зазначив наступне:

«В момент, коли невідомий, у якого витрусено обріз, сказав, шо він хоче оправитись і, не дожидаючись мого дозволу, кинувся тікать, я його схопив за руки, але він тожи схопив мене. Прибігший на мій виклик член с/ради Барабаш Яків вирвав невідомого, схопившого мене за руку, і трус у його зробили зразу після цього. І коли найшли обріз у нього, то перевели трус і в другого затріманого з ним невідомого, в якого найшли пилку для пиляня металу. Причому, бити затріманих невідомих після трусу ніхто не бив. Але не помню, хто з громадян погрожував затріманим словами, шо «слід би вам за ці штуки усипать». Я був знервований і боявся, шоб чого не вийшло, затрімавших я забрав під руки і посадовив в камеру. Шо там було далі, я не знаю, бо з Барабашем і Грисенком пішов робити трус у Герасименкової Явдохи і Милашенка Микити» [16, арк. 9].

29.04.1927 року агентом карного розшуку Опішнянського району Балюрою було допитано як свідка Олександра Павловича Педченка (по-вуличному *«Сахроненка»*), жителя Малих Будищ, 18 років, який закінчив початкову школу, позапартійного, бідняка, гончаря, жив із братом, мав хату й хлів, *«під судом і слідством не був»*. Свідок дав показання наступного змісту:

«Сьогодня, 29 квітня 1927 року, я як старший сельвиконавец вмісті з членом сельради Сакуном Хомою Мосійовичем охороняли затріманого Герасименка Данила Петровича і трьох невідомих, яких побито. Сьогодня у нас храм, понасходились люди з Глинського, Заіченець, Батьків і наші малобудищанські. Хома Сакун куди то за чимсь отлучавсь. Люди стали напирати у сіни сельради, камера була не запертою на замок. Мене нахлинувші люди звалили з ніг. Повитягали затріманих, Герасименка і трьох невідомих, і побили іх. Своіх будищанских людей було небагато, і коли почали бити затріманих, то будищанські громадяни стали розбігатись. Бити били ті, хто приходив на храмовий малобудищанский престольний

празник. Майже всі люди рушили з храму, і я сам не мог ім нічого зробить. Хто саме бив затріманих, я не мог упізнати, бо затріманих окружили кругом і в середену просунутся не було змоги. Єдінствине, шо я мог зробить, то це послати свого брата Педченка Тимофія Павловича, члена сельради, сповістити раймилицію» [16, арк. 10].

У додаткових показаннях Олександр Павлович Педченко зазначив наступне:

«Камера була заперта, але затрімані прохались оправити естествовну потребу, і я виводив затріманого. Камеру отпер член сельради Барабаш. Коли затріманого я уводив в камеру, то наскочили люди, стали витягать затріманих і бить. Барабаш я не бачив де дівся, але коли він прибіг і став кричать, то люди не так стали бить затріманих. Підіспівші, голова с/ради Ситник дав роспоряженя побитих перенести в сарай сельради і кричав на людей: «Хто це таке зробив!». З товпи кричали: «Так ім і треба!» [16, арк. 10].

29.04.1927 року агентом карного розшуку Опішнянського району Балюрою було допитано як потерпілого Данила Петровича Герасименка (по-вуличному *«Галушку»*), жителя Малих Будищ, мешканця Чирвиної вулички, 18 років, малописьменного, позапартійного, бідняка, походив із козаків, гончаря, мав дві хати, клуню, сарай, сушню, 2 десятини землі. Виїздною сесією Полтавського окружного суду 15.01.1927 року був засуджений за крадіжки на два роки й висланий за межі Полтавщини на три роки. Один рік й чотири місяці сидів у Бупрі. Допитуваний дав наступні показання:

«Мене затрімано дома, в хаті, смерком 28 квітня 1927 р. вмісті з громадянином, який себе називав Тіпулином Іваном, який вечером 28 квітня 1927 р. прийшов до мене ночувать. Як мене, так і Тіпуліна посадовили в камеру при М-Будищанский сельраді, де ми і сиділи до 7 годин ранку 29 квітня 1927 р. Годин в сім, а може і піжніше, привили у сельраду мого знакомого по Бупру Гуржія (Сергія. – В. М.) і з ним ше одного міні невідомого громадянина. Хто іх привів, я не знаю. Але зразу іх у сельраді почали бити. Чути було як вони кричали. А голова сельради Яким Ситник не давав бити і казав: «Не порушайте закону». Хто іх бив, я не знаю. Але побитих, Гуржія і другого, посадовили в камеру до мене і Тіпуліна. Посадовивши Гуржія і невідомого, зразу витягли гр-на Типулина і почали бити. Витягав його з камери

Барабаш Яків, а хто його бив, я не бачив. Він казав, шо бив його Барабаш. Потім витягли мене з камери, вивили в сіни і почали бить. Виводив мене з камери в сіни Барабаш, а били мене Барабаш Яків і Цяцька Петро. Бив ше і третій, але його я не впізнав. Побоі на міні скінчились. Це били по счету /первий раз/. Посадовили мене в камеру, і ми всі четверо посиділи не більше двох годин. Тіпулін попросився оправлятся. Але там був гром. «Сахроненко» Тимохвій, який сказав Тіпуліну: «Чоловіче добрий, не йди оправлятся, бо тут тебе виправлять». Хвилин через десять одчиняють камеру, беруть Тіпуліна і заходились його бити надворі, у дворі сельради. Брав його Барабаш, але я ни бачив хто його бив. Другого узяв мене Барабаш, так же вивів на двір сельради. Збив мене з ніг, за ним почав мене бить колякою Манько Корній, його брат Манько Іван, Дронь Василь, «Шугай» Михайло Костьович, Пошивайло Полікарп, «Ромашко» Іван (Овсій) по батькові Іванович. Мене бити пойменовані громадяни бросили, вивили Гуржія і тожи зачали бити. Били ті самі, шо і мене. Также і ті самі особи били і Гуржіевого знакомого. Голови сельради в цей момент не було. Побивши нас, особи, приймавші участь у побоях, гадали, шо ми повбивані на смерть, а тому і попереволікали нас в сельрадівский сарай. Найшли довбню і довбнею разів тридцять ударили Тіпуліна, а били, це я бачив, Манько Корній, Дронь Василь і ше третій, якого я не мог упізнати, бо на мене було кинуто Гуржія. Довбнею бив і мене Манько Корній, і розбив голову і переніся. Также били і Гуржієвого товариша, также довбнею, бо він лазив по сараі (по долівці) і просився, і питався: «За шо ви мене б'іте?!». Били його багато, але я бачив як били Манько Корній, Пошивайло Полікарп і Дронь Василь, а других я не бачив. Побили, зачинили сарай, а самі повиходили з сарая, і ми там лижали годин дві. Голови сельради не було. А коли він прийшов і побачив, шо ми лижимо побиті, то став кричать: «Хто це зробив без адміністратівного порядку?!». Лаяв старшого сельвиконавця за те, шо нас випустив з камери і допустив бити, і казав, шо в случаі чого, не допускай. Виконавець оправдувався тим, шо він нічого не мог зробить, коли виволокли і почали бити. Голова сельради Ситник став допитуватись присутніх словами: «Хто це, граждане, мог таке сотворити?». Присутні казали: «Попівці і батьківці». Вскорости приіхала милиція, і нас одвизли в больницю, де лікарями нам зроблена пров'язка, а Тіпулін Іван у лікарні вмер» [16, арк. 11, 12].

У додаткових показаннях Данило Петрович Герасименко 02.05.1927 року зазначив наступне:

«Указати свідків, які б могли підтвердить, шо вони именно бачили як мене били Барабаш Яків, Петро Цяцька та другі зазначені мною в попередному показані, я не можу. Бо хто за мною може потягти руку. Вони, тобто приймавші участь в побоях і присутствовавші, скажуть, шо били всі» [16, арк. 12].

30.04.1927 року агентом карного розшуку Опішнянського району Балюрою було допитано як потерпілого Сергія Семеновича Гуржія, жителя Нижніх Вільшан Полтавського району, 30 років, малописьменного, позапартійного, походив із козаків, чорноробочого й торговця кіньми, мав 5 десятин землі й коня, не був засуджений, перебував під слідством на поруках. Допитаний дав показання наступного змісту:

«В село Малі Будищечки я попав через те, шо прийшов на роботу в мт. Опішню по чорнороботі. Прийшов я в село М-Будищечки вчора, 29 квітня 1927 р., з гр-ном по імені Євменом, а по прозвищю і відкіль він родом, я не знаю. Він казав, шо родом з села Мачух. Я його часто бачив на базарі на толчку, де собираются на роботу. З цим самим Євменом, коли ми йшли с. Малими-Будищечками, то питались Явдохи «Галущихи». З її сином я сидів в Бупрі і познакомився. Він сам Я. «Галущихи» адреси не давав ніякої, а ще коли сидів в Бупрі, то росказував словестно де живить його мати. З Євменом я познакомився на базарі, на роботі. В с. М-Будищечках нас затрімали так годин у 10 ранку 29 квітня 1927 р. Привили в сельраду. Зробили у мене і в Євмена обиск. У мене найшли пилочку, таку шо обпілать садове дерево. Показана міні пилочка та сама, яку в мене одібрали. У Євмена найшли обріз з рускоі винтовки, для якої мети він в його був, я не знаю і до трусу такого у Євмена не бачив. Після обиску почали мене і Євмена бити. Потім посадовили в камеру, і в камері сидів Герасименко і ше один невідомий міні чоловік. Через час нас вивили на двір і били чим попало, руками, ногами, довбнию. Шо було далі, я не знаю. Прийшов я в чувство лише в дорозі, коли милиція нас визла і привизла в больницю. Хто бив, я не знаю, бо я не місцевий, і в селі М-Будищечках я ні разу не був. Але осіб, бивших нас, знаеть гр-н Герасименко Данило. Це так він казав, коли нас первий раз ще не дуже побили і посадовили в камеру» [16, арк. 13].

30.04.1927 року агентом карного розшуку Опішнянського району Балюрою було допитано як потерпілого Євменія Олексійовича Загорулька, жителя Мачух Полтавського району, 21 року, неписьменного, позапартійного, бідняка, хлібороба, мав 2 десятини землі й хату, *«судився в 1926 році, але по суду виправданий»*. Допитуваний дав наступні показання:

«Гуржія Сергія я не знаю. В село М-Будищечки йшов на роботу, копать садок з одним чоловіком, фамилиі якого я не знаю, у кого саме копать я не знаю, до кого прийшлось стать, там би і копать копав. Задержали мене і того чоловіка, шо йшов зо мною вчора, 29 квітня 1927 року, в с. М-Будищечках. Робили у нас обиск, але нічого не найшли. В кого витрусили пилочку, я не знаю. Обріз найшли у мене, але я його найшов на дорозі. І коли у мене одбирали обріз, то я казав, шо однесу його в милицію. Найшов обріз позавчора, 28 квітня 1927 р., біля дороги, коли йшов в с. М-Будища. Позавчора я і той чоловік, шо мене затрімали, ночували під бугром у полі, біля дороги, а якоі, я забув іі. Біля Будищечок ця дорога. Бить мене вчора били, я прийшов заявляти, забув в яку милицію, приставлять обріз, а мене стали бить» [16, арк. 14].

Міліціонером, яким проведено допит, у кінці протоколу дописано:

«Дальніший допит неможливий. Опитуімий жаліітся на боль.

Але виявлаются признаки симуляції.

При допиті були присутні поняті

1. с. Батьків, Товкань Ялисей Микол.

2. -«»- Сальник Семен Олексійов.

3. м. Опішнього, Задорожий Павло Харлан.» [16, арк. 14].

У справі містяться медичні довідки про огляд тіла померлого від побоїв громадянина Івана Тіпуліна та потерпілих громадян Данила Герасименка, Сергія Гуржія та Євмена Загорулька.

«Протокол огляду

1927 року квітня 30 дня 10 год. м. Опішня. Мед. лікар Опішнянськой райлікарні Гуревич в купі з придставником Опішнянськой райміл. рай. дозорним Губой та понятими гр. м. Опішні 1) Овсійом Панасом Івановичом та 2) Козацьким Володимиром Андрійовичом на підставі доручення нач. Опішнянськой райміл. від цього числа провади огляд трупа небіщика Тіпуліна Івана Г., котрий був доставлений в лікарню 29/IV-б/р. в 11 год.

Причому, при огляді виявилось: труп лежит у лікарському сараї на носилках, на вигляд середнього росту, 45 років, борода та уси рижі, волоси на голові т. русі. Одягнутий у ватній чорний спіджак, у синіх суконіх штанях, вер. рубашка бумажня син. цвіту, у хомцових кальсонах та сорочки білого цвіту, на ногах брезентові жовті туфлі. По снятію одяги в карманах було знайдено 6 кар. 5 коп. грошів та проїздний білет по залізниці Абазовка-Решетілока ч. 3385. При наружному огляді трупа показалося: на трупі маітся трупне окочененіе, все обличя та лоб зявляют із себе загальний кровоподтек. Наружне носове отверстіе покрито свіже запікшойся кровю, цвіт глаз сірий, зрачки умерено розширені. В області правой темяной кості маітся рана длиною у $^{1}/_{2}$ с/м, доходяща до кістки, друга рана маітся на макушки […] проходяща до кістки, маются переломи 8, 9 та 10 правого ребра, також маітся перелом послідніх лівих нижніх ребрів, маітся кровоподтек на мошонки, на колінах також маются кровоподтоки. При ощупі спини ясно виявлена підкожна емфізема, як з правой, так і з лівой сторони спини. Більш ніяких фактів насильства не виявлено, в чому і склали сучасний протокол. […]

Заключение: На основании выше изложенного считаю, что смерть гр. Типулина могла последовать от внутренняго кровоизлияния в обе плевральные полости

/підпис лікаря/» [16, арк. 15].

Другу довідку датовано 02.05.1927 роком:

«Начальнику милиції Опошнянского района Сообщаю, что при осмотре гр. Герасименко Данила оказалось:

1) три кровоподтека на руках и 2) три кожных раны на голове. Относяця к разряду легких побоев.

У гр. Уржвія Сергея: 1) кожная рана на голове, 2) кровоподтек на правой руке и 3) подкожная эмфизема на спине.

Относяця к разряду тяжких побоев» [16, арк. 16].

Третю довідку датовано 04.05.1927 роком:

«Справка

Дана гр-ну Загорулько Євмену в тім, що при медичнім огляді у нього виявилось: синяки на спині і рвана рана длиною в 10 сантіметрів на голові в області лівої тім'яної кістки. Відносиця до розділу тяжких» [16, арк. 24].

02.05.1927 року агентом карного розшуку Опішнянського району Балюрою було допитано як свідка Явдоху Антонівну Герасименко, жительку Малих Будищ, 42 років, неписьменну, позапартійну, походила з козаків, домогосподарку, мала хату, клуню, сарай, сушню, сад, землі 2 десятини, умовно засуджену. Вона дала показання наступного змісту:

*«Тоді, як був утворений самосуд над моїм сином Герасименком Данилом та над трьома невідомими, я в сельраді і при самосуді не була і не бачила хто саме бив. Але чоловік моєї систри Наталки гр-н с. Заіченець Заліжняк Корній, як по батькові не знаю, по уличному їх звать «Бондарь», то він був при самосуді і бачив, шо найбільшу участь приймав гр-н с. М-Будищечок Петро Цяцька. Я коли прибігла до сельраді, то побиті лижали в сараї, і мене до сарая не допустили. Я коли йшла, то повстрічала, шо бігли голова сельради Ситник і Барабаш Яків і кричали, розгонили людей. Але, як кажуть люди, Барабаш дозволив створить самосуд, а сам скрився. Але шо сам Барабаш бив сина і затріманих, ніхто не казав, а я не бачила сама. Виставити свідків я не маю, бо людей, які говорили, я не знаю. Кроме того, бачили як проводили самосуд громадяни с. М-Будищечок Савки Михайловича Стахвея (*Тагвея. – *В. М.) син, Іван Савкович Стахвей (*Тагвей. – *В. М.). Він казав, що Пяцька (*Цяцька. – *В. М.) Петро бив Данила обухом, і він чув як Данило просився, шоб його не били»* [16, арк. 17].

У додаткових показаннях Явдоха Антонівна Герасименко 02.05.1927 року зазначила:

«Гр-на, якого затрімано вмісті з моїм сином, Герасименком Данилом, я не знаю зовсім і ніколи його не бачила. Также зовсім я не знаю і двох останіх громадян, яких затрімано сельрадою і над якими утворений самосуд. Де і коли познакомився з ними син, я не знаю. Згадувати про їх син также ніколи не згадував. При яких обставинах їх затріманно, я тоже не знаю і не від кого не чула» [16, арк. 18].

04.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит *«як пошкодженого»* Данила Петровича Герасименка (по-вуличному *«Галушки»*), засудженого 15.01.1927 року за крадіжки на 2 роки ув'язнення й на 3 роки висилки за межі Полтавщини. Допитуваний дав наступні показання:

«Днем 25 квітня б. р. я з місця виселки, з Ромен, виїхав додому самочином товаровім потягом погостювати у Малих Будищечках у матері. Прибув у Будищечки 26 квітня вечором, пробув дома до 28 квітня до вечора, а вечором того ж числа до мене прибув ще гром. Іван Тіпулін, з котрим я проїздом з Ромен додому познаемився в Полтаві на базарі, який себе назвав безробітнім і питався, чи нема там, у Будищечках, роботи. Але я йому відповідав, що не знаю, бо дома не живу, а прийди пощукай, і я дав йему свого адреса у Будищечки.

Вечором 28 квітня б. р., після того як прийшов до мене Іван Тіпулін, до моеі хати, годин у 7 вечора, прийшли голова сельради Яким Ситник, два виконавці, Іван Лисенко і Ларіон Гармаш, та гром. Яків Барабаш. Зайшовши у хату, голова сельради Ситник оголосив мене і Тіпуліна арештованими, і сказали, що зразу поведуть у міліцію, але нас у міліцію не повели, а повели до Будищанскоі сельради. Привівши у сельраду, мене з Тіпуліним посадовили в камеру задля затріманих. Варти коло нас не було ніякоі, камера була заперта на замок, а за нами доглядав сторож сельради, не знаю як йего звуть і призвіще.

Під вартою ми пробули спокійно до ранку, годин до 8, але ранком у Будищечках було затрімано Сергія Гуржія, гром. д. Нижня Вільшана Полтавського р., і другого, не знаю як його прізвище і звіткіля він. З них гром. Гуржій мені знаемий, я сидів разом у прошлому році осіню у Бупрі, а другого зовсім не знаю. Коли сиділи ми з Гуржієм у Бупрі, то він казав, що він спец по садівництву, але там де живе немается роботи йему, то я йему сказав, що коли вийдеш з Бупру, то підеш у Будищечки до моеі матері, там есть садок і ти розчистиш йего, а також зазначив, що там ест багато садків і тобі буде роботи. Коли іхав я додому, то з Гуржієм у Полтаві не бачився, і чого він прийшов у Будищечки я не знаю. Коли були затрімани Гуржій і другий, якого я не знаю, ранком 29 квітня, то іх также превели у сельраду. Хто іх затрімував я не знаю, але іх у камеру до нас не посадили, а у сельраді почали бити. Хто іх бив, я не бачив, але чув іхній крик, які кричали: «За що ви б'ете нас?». Після того як уже були ізбиті гром. Гуржій та йего товариш, до камери, де я сидів з Тіпуліним, з'явився гром. Яків Барабаш, витяг з камери Тіпуліна, якого зразу і почали бити, но хто саме бив, я не бачив. А тіх двох після побоі укинув Барабаш у камеру до мене. Після того, як було побито Тіпуліна і вкинуто в камеру, Яків

Барабаш витяг і мене з камери, вивів у сіни, ударив мене відрізом у потилицю, від удару я упав, а гром. Яків Барабаш, Петро Цяцка і третій, не впізнав хто такий, побили мене. Коли побоі наносили, то нічого не питали і не казали. Після того як і я був побитий, мене укинули в камеру до останіх затріманіх.

Після побоів ми пробули у камері годин дві. Тіпулін став прохатися у сторожа відпустити його на двір оправитися, але гром. Тимофій «Сахроненко» з другой хати сказав Тіпуліну: «Не йди чоловіче добрий, а то тебе там виправлят». Після цього, хвилин через десят, до камери ускочив гром. Яків Барабаш, схватив затріманого Тіпуліна і повів надвір, де начали гром. його бити, а Тіпулін питався: «За що ви, громадяне, мене б'ете?». Після того зразу же ускочив до камери знову Яків Барабаш і витяг мене у двір сельради, де Барабаш звалив мене на землю, а гром. Корній Ром. Манько, Іван Романович Манько, Овсій («Ромашко») Іван Іванович, «Шугай» Михайло Костянтинович, Пошивало Полікарп Левонтійович і Дронь Василь начали бити мене чим попало. Корній Манько бив кільком а теж нісками чобіт і чім попало.

Після того, як було побито Тіпуліна і мене, вдруге до камери не заводили, а залишили надворі. І зразу же після мене вивили по одничці і останіх двох, якіх також почали бити. Били тіх громадян ті ж саме громадяне, що і мене били, а виводив з камери Яків Барабаш. Після чого переволокли нас усіх у сарай, що коло сельради, де у сараі Василь Дронь знайшов довбню і почав довбнею бити Тіпуліна, який ударив разів тридцять по животі та боках. Після Дроня довбню узяв Полікарп Пошивайло, який ударив двічи довбнею Гуржія, а після Гуржія ударив мене двічи, а третій раз хто то кинув дривотен і ударив по голові. А Корній Манько почав довбнею бити незнаемого мині гром., який прохався у нього: «За що ви мене б'ете?». Побивши, кинули нас у сараі, а самі пішли до сельради. Після того, як уже нас побили у сараі, до сельради, так як через годину, прибіг голова сельради Ситник, матюкуванинею почав кричати на селян, що як вони мали право зробити над нами самосуд, і питався хто це зробив. А селяне відповідали, що попівці та батьківці. Но я, коли мене били, гром. с. Попівки або Батек (не бачив. – *В. М.*), *крім св-іх селян.*

Вскорості на місце прибула з Опішнього міліція і забрала нас усіх, причому один з нас, Тіпулін, по дорозі на Опішне умер, а нам трьом оказана медична допомога. Сговору між мною та Тіпуліним, Гуржіем і третім невідомім на утворення якого небід злочину не було ніякого. Чого прийшли у Будищечки Гуржій з другом своім невідомим, я не знаю, а Тіпулін попрохався до мене ночувати і казав, що прийшов щукати роботи.

Свідків на утворення над мною і другими самосуду не маю ніякіх, там було багато людей, коли перелічені громадяни творили самосуд, але я запевнен, що вони нічого не скажут.

Бачили, коли мене били, такі громад. – Петро Тараненко, Петро «Степенко», Трифон «Даценко» і Лещенко Юхим. Ці громадяни стояли з другіми громадянами, якіх успів заглядіт, а останніх я не міг заглядіт через те, що мене звалили і почали бити. Но ціх громадян я не помітив, щоб мене або останіх кого небуд били.

З гром., які мене били, на мене уже здавна чого то мае злобу Яків Барабаш, но за що – не знаю. […]

Додаю, що в самосуді голова сельради Ситник участі не брав, а хто вобще бив затріманіх, я не знаю» [16, арк. 19-21].

04.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит *«як пошкодженого»* Сергія Гуржія, який перебував під слідством. Допитуваний дав наступні показання:

«28 квітня б. р. я з дому пішов на Опішнянскій район щукати роботи, чистити садки. Прибув у Малі-Будищечки ранком 29 квітня, де шукав знаемого Данила Гарисеменка матір. З Гарасименком я познаемився в Бупрі в прошлому році, і він казав, що йему весною треба чистит садок. Зо мною ішов ще другий громадянин, Євмен Загорулько з с. Мачухи, який ішов также щукати роботи. При мені була садова пилочка, а що було у Загорулька, я дорогою не бачив. В Будищечках нас затримав який то громадянин і повів до сельради, де у сельради общукали мене і Загорулька. У мене знайдена пилка ножовка, а у Загорулька отріз. І там же нас які то громадяне побили, після чого посадили у камеру, де уже сидів Данило Гарасименко і другий невідомий мині громадянин. Посидів я там з годину, як з камери першого взято для питок незнаемого мені громадіянина, після того Данила Гарасименка, потом мене і після мене уже Загорулька.

Виводили надвір, де збивали з ног і наносили побої. Хто наносив мені побої, я лічностей по імені і прозвищу не знаю, а по обличю трех помітів. Один високий, усатий, рижі уса (цей усіх виводив на самосуд) (очевидно, йдеться про Якова Барабаша, по-вуличному *«Куліша»*. – *В. М.*), *другий старик, сідуватий, середнього росту* (очевидно, йдеться про Петра Цяцьку. – *В. М.*), *а третій нестарий, років 35, русявий, повний… [...]*

Після побою надворі я лишився чувств і прийшов до сознання тільки у Опішнянскі больници, коли робили перев'язку» [16, арк. 22].

04.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит *«як пошкодженого»* Євмена Загорулька, який *«судився в 1926 році, але по суду виправдан»*. Допитуваний дав наступні показання:

«Не пригадаю коли саме, я зустрівся у Полтаві з гром. Гуржієм, з якім я уже давно знаемий, бо він недалеко від мене жеве, в хуторі Вільшана, і умовилися з ним піти в Опішнянский район щукати роботи почистит садки. Прийшли ми з ним у Будищечки ранком 29 квітня, де нас який то громадинин задержав і привів у сельраду, де я заявив, що дорогою, ідучи на Будищечка, в полі біля Опішнього, найшов відріз. Але громадяне, забравши у мене відріз, начали мене і Гуржія бити. Після побоів відвели нас у камеру, де уже сиділо два незнаемі мені громадяне. Просидівши там недовго, зайшов у камеру невідомий мині громадянин високого зросту, який почав виводити по одиначці нас надвір, починав бити, а за ним били і другі громадяне. Після побоів надворі нас усіх перетягли у сарай, де також били. Но хто ті громадяне, що мене били, я не знаю ні одного ні по йменню, ні прозвища. Я весь час просився у ніх, що за що ви б'єте мене, но громадяне не звертали уваги, а били далі. Після побоів залишили у сараі, що далі було, я уже не знаю, бо був непритомнім.

З Данилом Гарасименко і Іваном Тіпуліном я зовсім незнаем і іх не знаю хто вони такі» [16, арк. 23].

07.05.1927 року Опішнянське райуправління міліції отримало з Полтавського окружного управління міліції наступну інформацію щодо загиблого від самосуду громадянина Івана Тіпуліна:

«Телефонада ч.121 7/V-27 р.

Н-ку Опішнянськоі раймліціі. На телефонаду вашу ч. 80 повідомляю: гром. Тіпулін Іван в м. Полтаві не мается, а також на біржі праці не лічится. Як виявленно в карному розшуку, забит селянами в с. М-Будищах і зарегестріован конокрад Тіпулін Іван Григорович. Відомости на такого будут вам надіслані додаткова, без посередного карним розщуком. В адресном столі лічиться гром. Тіпулін Іван Григорович, 1899 року народженец, безробітній, холост, ч. картки біржі праці 313853, по Ельзаветскі вулиці будинок ч. 26 і по наведеним відомостям зазначен Тіпулін 1925 році квітні м-ці вибув з зазначеного будинку невідомо куди. Гром. по призвищу Тіпулін або Пітурін в м. Полтаві не лічеться, родини Тіпуліна виявити не удалось» [16, арк. 25].

07.05.1927 року до начальника Опішнянського райуправління міліції з Полтавського окружного управління міліції було надіслано лист наступного змісту: *«При перевірці надісланих Вами пальцевих відбитків /такі зняті зовсім неясно/ на забитого гр-на Тіпулина лише по одному пальцевому відбитку, приблизно, можна сказати, що забитий е зареестрованим в Рег.-Бюро дорученого мені Відділу, 27/V-25 року, під призвіщем – Тіпунін Іван Григорович, 40 років, походження с. Топовки Камишенського повіту Саратовської губ., за крадіжку коняки, 27/V-25 року теж, 26/X-23 року по підозренню в крадіжці, 22/VI-26 року за крадіжку речей, під тим-же прізвищем, а тому, прикладаючи фотокартку його, пропоную повідомити, чи дійсно забитий Типунін буде та сама особа, яка значиться на фотокартці.*

Листування це надіслати в додаток до визнання.

Нач. відділу розшуку /Анцифоров/» [16, арк. 77].

У надісланій відповіді на лист від 07.05.1927 року до Полтавського окружного управління міліції було зазначено: *«Начвіділеня розшуку Полтавськоі окрмилиціі*

Рапорт

На ч. 5560 від 7/V 27 року докладаю, що на фотографичній карточці ч. 1305 заснатий той самий назвавшийся Тіпулін Іван, якого забито самосудом селян 29 квітня 1927 р. в с. М-Будищечках» [16, арк. 79].

13.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит *«як запідозреного»* Івана Захаровича Лисенка, жителя Малих Будищ, 34 років, малописьменного, позапартійного, походив із козаків, хлібороба, мав оселю, коня, корову, 4,5 десятини землі, не був засуджений. Допитуваний дав наступні показання:

«Вечором 28 квітня б. р. до мене як до сельвиконавця прийшов сусіда мій, гром. Іван Таран (мешканець Чирвиної вулички – *В. М.*), *і заявив мені, що до Явдохи Гарасименко пішов який то невідомий, але підозрительний громадянин, і тут же зазначив, що треба […] і заявити голові сельради. Я після зразу же пішов до члена сельради Якова Барабаша, а уже з цім удвох пішли до голови сельради, де і заявив про те, що мині було заявлено і зразу же пішов додому. Але вскорості до мене прийшов виконавец Ларіон Гармаш і викликав мене з хати на двір. Вийшовши на вулицю, я побачив, що коло мого двору уже були голова сельради Ситник і Яків Барабаш, які запропонували мені піти з ними до Гарасименкової узнати хто туда такий зайшов. З'явившися до Гарасименкової, ми у вікно забачили, що у хаті світится і невідомий громадянин сидів коло печи на ослоні, а син її, Данило Гарасименко, стояв серед хати. Голова сельради став домагатися зайти у хату, но йему зразу не відчиняли, но всетаки відчинили. І коли зайшли у хату, то невідомий громадянин був у хаті, а Данило Гарасименко тім часом сховався, і мати сказала, що його і дома не було. Та голова с. ради сказав, що він його бачив у хаті, але в той саме час у хату увів Яків Барабаш Данила Гарасименка, який намагався утикти в садок, а Барабаш, будучи в засаді, піймав йего. Після чого голова сельради Ситник запропоновував обом, невідомому і Гарасименку, іти з нами, но куда не сказав, якіх голова сельради привів у сельраду. Обшукали іх і такого нічого не найшли, посадили до камери для затріманих, а до міліції про це не сповіщалося, позаяк була ніч. А до ніх приставив голова сельради варту, а я пішов додому, і що далі було не знаю. Другого дня, проходяче біля сельради, мене голова сельради Ситник гукнув і дав записку, щоб я відніс у міліцію, но по дорозі я уже зустрів міліціонерів, які їхали у Будище. Коли були випускані Гарасименко і невідомий, то при мені іх ніхно не бив, і не бачив взагалі, щоб хто іх бив»* [16, арк. 26].

З передостаннього речення можна зробити висновок, що Іван Лисенко, напевно, не відразу пішов у міліцію. Можливо, зайшов до церкви, де відбувалася святкова служба. Адже по дорозі до Опішного він зустрів міліціонерів, які вже їхали в Малі Будища, після сповіщення Тимофієм Педченком про самосуд. На користь цієї версії є, зокрема, той факт, що в протоколі, складеному по прибутті останнього в міліцію, зазначено: *«Цього числа в 10 год. 20 хвилин в Управління Опішнянського району міліції явився громадянин, назвавшийся Педченко Тимохвій Павлович...»* [16, арк. 4]. На звороті ж *«оперативної збірки»*, яку приніс у відділення міліції Іван Лисенко, олівцем було написано: *«Одержана 29/IV-27 р. в 10 г. 45 хвилин»* [16, арк. 5]. Очевидним є те, що коли б Іван Лисенко сповістив працівників міліції вчасно, то вони б прибули в Малі Будища раніше, ще до самосуду, і обійшлося б без трагічних наслідків. Невипадково в анкеті до протоколу допиту слідчий зазначив про Івана Лисенка, як про *«запідозреного»*. Вважати винним, передовсім, його можна було в халатності до виконання своїх обов'язків як виконавця сільради.

13.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як свідка Ларіона Карповича Гармаша (односельці на нього говорили не Ларіон, а *«Варивон»*), жителя Малих Будищ, 39 років, малописьменного, позапартійного, походив із козаків, теслю, мав оселю, коня, 3 десятини землі, не був засуджений. Допитуваний дав показання наступного змісту:

«Вечором 28 квітня б. р. до мене, як до сельвиконавця, прийшов голова сельради Ситник з членом сельради Яковом Барабашем, які запропонували мині іти з ними до сельвиконавця Івана Лисенка. Узявши останнього, пішли до громадянки Явдохи Гарасименко для затримання її сина Данила, який вислан по приговору суда з меж Полтавськоі округи, але переховуется в своеі матері, де виявили ще невідомого громадянина, який сказав, що попрохався ночувати. Хто він такий не сказав, а сказав що він полтавський, і куда іде не сказав, де нами були затрімані обидва – і Гарасименко, і невідомий, які були доставлені до сельради і після общуку, якім нічого підозрілого не виявлено, посажені у камеру для затріманіх. До затріманіх поставив голова сельради варту з виконавців, а я пішов додому. Другого дня я до сельради ранком не ходив, а був у церкві до двух годин дня. Так що,

хто приводив самосуд над затріманіми, я не знаю, бо нічого не бачив. Під час затримання Гарасименка та невідомого ніхто ім ніяких побоїв не робив» [16, арк. 27].

13.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як свідка Петра Івановича Тараненка, жителя Малих Будищ, 38 років, малописьменного, позапартійного, походив із козаків, шевця, мав оселю, 3,75 десятини землі, не був засуджений. Допитуваний дав наступні показання:

«Ранком, уже пізненко, я ішов 29 квітня до церкви, але по дорозі я почув, що зловлені які то вори, три невідомих, а один, Данило Гарасименко, гром. с. Малі Будищечки, який вислан з меж Полтавскоі округи. Я тоді зацікавився і пішов до сельради, де побачив, що коло сельради насходилося дуже багато людей, якіх перелічити не можу, бо дуже народ хвилювався і саме було багато людей, бо був храмовий празник. Коли я прийшов, то затрімані уже були побиті і лежали на землі коло сельради, а іх обступив народ кругом, а на крильці стояв Яків Барабаш і держав промову, що то побиті злочинці, у котріх було знайдено яку то пилку та відріз. Но уже в той час ніхто затріманім побоів не наносив. Чи живі були затрімані, не знаю, бо лежали тихо. Подивишся, я зразу же пішов до церкви, і що далі було з затріманими, я не знаю» [16, арк. 28].

13.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як свідка Петра Ільковича Тараненка (по-вуличному *«Степенка»*), жителя Малих Будищ, 43 років, письменного, позапартійного, походив із козаків, хлібороба, мав оселю, 2 десятини землі, не був засуджений. Допитуваний дав показання наступного змісту:

«Ранком 29 квітня б. р. з дому я ішов до церкви, по дорозі я почув, що коло сельраді побили якіх то затріманіх ворів. Я пройшов через товпу людей, що зібралася коло сельради, пішов до церкви. Так що побитіх я нікого не бачив і не бачив щоб хто іх бив, і даже не замитив між товпою Якова Барабаша. Та картина, яка була там, для мене, з приводу того, що я хворий серцем, для мене тяжка і я не цікавився нею зовсім, а скоріше тікав від того місця» [16, арк. 29].

13.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як свідка Трифона Олександровича

Білоножка (по-вуличному «*Даценка*»), жителя Малих Будищ, 21 року, письменного, позапартійного, походив із козаків, швеця, мав оселю, 2 десятини землі, не був засуджений. Допитуваний дав наступні показання:

«*На місці самосуду, який був у с. Малі Будищечка 29 квітня б. р. над Данилом Гарасименко і трема ще невідомими громадянами, я зовсім не був, а в той саме час був коло церкви. Так що, хто утворив той самосуд, я не знаю і пішов туда, коли уже прибула миліція забірати побитих, котрі лежали уже у пожежному сараі, но в якому стані вони були, я не знаю*» [16, арк. 30].

13.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як свідка Юхима Ільковича Лещенка (по-вуличному «*Педька*»), жителя Малих Будищ, 50 років, малописьменного, позапартійного, походив із козаків, хлібороба, мав оселю, коня, корову, 7 десятин землі, не був засуджений. Допитуваний дав показання наступного змісту:

«*Ранком 29 квітня б. р. я ішов понад сельрадою до церкви. Мене голова сельради зазвав у сельраду і, указуючи на двух невідомих мені громадян, сказав, що ось до вас оці хлопці ішли у гості, і показав адрес, де було записано: «Педьки», до Явдохи Гарасименко». Я живу на «Педьках», проти Герасименкової. І тут же сказав, що вони були затрімані і при общуку у ніх знайдено отріз та пилку ножовку, шо можно різати залізо. При мені їх ніхто не бив, а забрали і заперли в арестанску, де сиділо уже два затрімані ще з вечора, Данило Гарасименко і другий невідомий.*

Після того я пішов до церкви, а голова сельради Ситник з Барабашом і Йосипом Грисенко пішли до Явдохи Гарасименкової проводити який то общук.

Взагалі, хто приводив самосуд над затріманими, я не знаю, бо в той саме час коло сельради я не був, а пішов до сельради як уже самосуд був зроблен, а голова сельради Ситник з Яковом Барабашом розгонили народ і кричали, хто цей самосуд утворив. Побитих я не бачив, бо вони були уже в пожежному сараі» [16, арк. 31].

13.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як свідка Івана Панасовича Герасименка, жителя Малих Будищ, 16 років, малописьменного, позапартійного,

походив із козаків, хлібороба, батько мав оселю і 3 десятини землі, не був засуджений. Допитуваний дав наступні показання:

«Ранком 29 квітня б. р. я ішов до церкви. Мене нагнав гром. Йосип Чуйко і сказав, що пішло два невідоми громадяне, які питалися, де жеве Явдоха Гарасименко, і наказав, щоб я заявив у сельраду, щоб за ними прослідили. З приводу чого я зайшов у сельраду і заявив про це голові сельради Ситнику та Якову Барабашу. Що вони робили, я не знаю, бо я пішов до церкви. А упослі я почув, що ті громадяне були затримані і побиті коло сельради. Але хто творив над ними самосуда, я не знаю, бо під час самосуда коло сельради не був» [16, арк. 32].

13.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як свідка Тимофія Павловича Педченка (по-вуличному *«Сахроненка»*), жителя Малих Будищ, 23 років, письменного, позапартійного, члена КНС, походив із козаків, гончаря, мав оселю й 2 десятини землі, не був засуджений. Допитуваний дав показання наступного змісту:

«Ранком 29 квітня б. р. я був у сельраді під час, коли були затрімані два невідомих громадянина, якіх було посажено у арестанску, де сиділи затрімані Данило Гарасименко з другім невідомим, но там нічого не було і ніхто іх не бив. Охороняли іх мій брат виконавец Олександр Павлович Педченко та член сельради Сакун Хома Мусієвич.

Побув я там недовго, пішов додому, і коли я вдруге прийшов до сельради, під той час як одного невідомого виконавці уводили на крильце сельради, нахлинувша толпа людей схватила йего і побила, но хто бив, я не мог роздивится. Я кинувся туда зупинит той самосуд і допомогти виконавцям, але мій брат став кричати мині, щоб я побіг до міліції і сповістив про те без доручення голови сельради. І на мое сповіщення зразу міліція прибула на місце, но уже затрімані були побиті.

В час самосуду в товпі людей Барабаша я не помічав. Вартовому виконавцю, своему брату Олександру Педченку, я дійсно казав, що з арестанскоі нікого не випускай, бо до сельради сходятся люди і може бути погане» [16, арк. 33].

13.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як свідка Івана Савовича Стафея (Тагвея), жителя Малих Будищ, 15 років, малописьменного, позапартійного,

походив із козаків, кравця, мав оселю й 1,5 десятини землі, не був засуджений. Допитуваний дав наступні показання:

«Коли був самосуд над затріманім Данилом Гарасименком та ще трьома невідомими громадянами 29 квітня б. р. в с. Малі Будищечка, я коло сельради зовсім не був, а був у церкві, а потом дома. Так що хто їх побив, я не знаю» [16, арк. 34].

13.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як свідка Йосипа Герасимовича Грисенка, жителя Малих Будищ, 35 років, письменного, члена ВКП(б) (з 1920 року), походив із козаків, чорноробочого, мав оселю й 1,5 десятини землі, не був засуджений. Допитуваний дав показання наступного змісту:

«Ранком 29 квітня б. р. я коло сельради був, але затрімані сиділи під вартою, яких охороняли член сельради Сакун і виконавец Педченко. Но затріманих при мині ніхто не бив. Голова сельради Ситник попрохав мене піти на обшук до Явдохи Гарасименко і Микити Мелашенка, виявити чи нема ще кого чужого у ніх. На той обшук з Ситником пішов я і Барабаш. Провівши обшук у Гарасименкової, я з Ситником пішов до Мелашенка, а Барабаша Ситник, як члена сельради і голову админкомисії, послав до сельради стежити за порядком. І коли після обшуків я пішов додому, то почув, що над затріманими, під час відсутності голови сельради Ситника, був утворений ніби то самосуд. Но коли, я не чув і не був під час самосуду. Чи приймав яку участь в самосуді Барабаш, я не знаю» [16, арк. 35].

14.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як звинуваченого Якима Гавриловича Ситника (по-вуличному *«Моньки»*), 35 років, письменного, позапартійного, походив із козаків, кравця, голову сільради, одруженого, батька п'ятьох дітей, мав оселю й 2,5 десятини землі, не був засуджений.

Допитуваний визнав себе винуватим і пояснив: *«Коли були затрімані Гарасименко і инші громадяне, то я через свое хвилювання не замітів (?) як слід сам стого (?), завдяки тому, що навколо сельради зібралося багацко людей, но одначе я виконавця з повідомленям надіслав до міліції ще до початку самосуда. Пославши виконавця з повідомленням, поставив біля затріманіх охорону – члена сельради Сакуна Хому Мусієвича та сельвиконавця Педченка Олександра, а сам з Барабашом*

Яковом та Грисенко Йосипом пішов до Гарасименко Явдохи, затрімати ще двух, які повідомленням пішли туда окольною дорогою, провівши там общук, нічого не було найдено. Порадившися, пішли з Грисенком до другого запідозріного Микити Мелашенка, а Барабаша, як члена сельради і голову адм. комісіі, я надіслав до сельради, щоб там стежив за порядком. Дорогою уже від Милашенка до сельради мині сповіщено, що над затріманими уже утворено самосуда. Я тоді побіг до сельради, де дійсно виявив, що самосуд уже утворено, а навколо сельради купчилося багато людей. Барабаша я там не забачив, я почав розганяти товпу людей. І тут до мене з'явився Барабаш, і коли я його запитав, що хто це зробив, то він сказав, що коли він прийшов до сельради, то самосуд уже було зроблено і була вилика товпа людей, і він нічого не мог зробити. Хто власно приводив самосуд, я не знаю, і при якіх обставинах – я не знаю, а вартовий Педченко пояснив, що він ни мав змоги удержати натиску товпи, яка його зімняла і забрала затріманих для самосуду. Показ даний у міліції цілком підтверджую. Додаю, що при мині ніхто затріманих не бив» [16, арк. 38].

14.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як звинуваченого Олександра Павловича Педченка (по-вуличному *«Сахроненка»*), 18 років, письменного, позапартійного, походив із козаків, гончаря, парубка, мав дві душі сім'ї, хату, хлів, комору й 2 десятини землі, не був засуджений.

Допитуваний не визнав себе винуватим і пояснив: *«Ранком 29 квітня б. р. мене з членом сельради Хомою Сакуном було поставлено головою сельради Ситником вартувати четирех арестованих, які були заперті у арестанскі. Сакун куда то з поста пішов, і коло затріманих залишився я сам. Один з арестованіх став просится оправитися, но я не мав помочів і не пускав його. Але згодом до сельради прийшов Яків Барабаш і дозволив мені випустити. Сам підійшов, відкрив камеру і наказав мені зводити його. І коли я вів його уже назад, то на крильці товпа людей схватила того затріманого і утворила над ним самосуд, а мене зімняли і звалили з ніг. Після чого були забрані останні товпою і над ними приведено самосуди. Коли начинався самосуд, то я гукнув свого брата і наказав йему скоріше бігти і повідомить міліції. Но пока міліція прибула на місце, то самосуд уже було закінчено над усіми затріманими. Яку брав* (участь. – *В. М.*) *у самосуді Барабаш Яків,*

я не бачив, бо в товпі нічого замітит не можно було, але наприкінці самосуду Барабаш прибіг до товпи і начав ії розганяти. Власно сам участі у самосуді такій не брав» [16, арк. 39].

14.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як звинуваченого Хоми Мусійовича Сакуна, 26 років, письменного, позапартійного, походив із козаків, гончаря, парубка, мав оселю й 2 десятини землі, не був засуджений.

Допитуваний не визнав себе винуватим і пояснив: *«Ранком 29 квітня б. р. мені і сельвиконавцю Олександру Педченку було доручено вартувати затріманіх чотирех громадян, які сиділи в камері для затріманих, але мене було позвано до церкви розшукати одного невідомого громадянина. Не найшовши того громадянина, я з церкви пішов не до сельради, а додому передягтися. І коли уже кинувся іти з дому до сельради, то на дорозі мені сповіщено, що затрімані уже побити. І коли я прийшов туда, то дійсно затрімані уже були у пожежному сараі, лежали непритомні. Хто утворив над ними самосуд, я не знаю, бо в той час там не був зовсім»* [16, арк. 40].

14.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як звинуваченого Якова Петровича Барабаша (по-вуличному *«Куліша»*), 40 років, письменного, позапартійного, чорноробочого, походив із козаків, одруженого, мав три душі сім'ї, хату, хлів і 2,5 десятини землі, не був засуджений.

Допитуваний не визнав себе винуватим і пояснив: *«Після затримання невідомих громадян, назвавшіх себе Гуржієм і Загорульком, ранком 29 квітня б. р., які були посажені, до затріманіх вечором 28 квітня б. р. Гарасименка і другого невідомого, в арестенску, до того у ніх був пророблен* (обшук. – *В. М.), і у ніх були виявлені обріз з 5 набоями, а у другого пилка різати залізо, но іх тоді ніхто там не бив. Після чого до сельради поступили відомості, що до Явдохи Гарасименко пішло ще які то два невідомі громадяне, з приводу чого голова сельради Ситник запрохав мене та Йосипа Грисенка піти зробити обшук з метою затримання громадян, але там нікого не виявили. То голова сельради з Грисенком пішов для той же цілі до Микити Милашенка, а мене послав, як голову адм. комісії, до сельради простежити за порядком. Коли прийшов до сельради, то вартовий Педченко сказав мені, що затрімані прохалися піти*

оправитися. Я дозволив йому зводити іх по одиначці. І коли уже на обратному шляху виконавец вів одного з затріманих, не знаю кого саме, бо позван в той час дружиною додому, нахлинула товпа, зомняла виконавця і схватила затріманого, і утворила самосуд. А після того були витягнуті і останні арестовані, і теж утворили над ними самосуд. Коли мині було сповіщено про самосуд, то я прибіг на місце і почав розганяти товпу, і цім не допустив забит останіх трех затріманіх насмерт, а один був забитий. Хто саме утворив того самосуда, я не знаю і сам участі в ньому ніякої не брав, а навпаки намагався припинити йего, а коли припиняв, то товпа кричала, щоб і мене побити, бо і він такий. Розігнавши таки товпу і перенісше непритомних затріманіх громадян у пожежний сарай, я сповістил про це голові сельради. У сараі я власно нікого і не бачив, щоб там хто бив затріманих» [16, арк. 41].

14.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як звинуваченого Івана Романовича Манька, 33 років, походив із козаків, неписьменного, позапартійного, парубка, чорноробочого, *«живе в сусідах»*, ніякого майна не мав, не був засуджений.

Допитуваний не визнав себе винуватим і пояснив: *«На самосуді зовсім не був і нікого з затріманих не бив. Але з початку там був, і коли товпа людей почали хвилюватися, я пішов додому, і як утворено було самосуда, я не бачив, і нічого не знаю, і не знаю хто брав у ньому участь»* [16, арк. 42].

14.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як звинуваченого Корнія Романовича Манька, 49 років, походив із козаків, письменного, позапартійного, одруженого, мав шість душ сім'ї, чорноробочого, мав хату, 2 сараї, клуню й 2 десятини землі, не був засуджений.

Допитування не визнав себе винуватим і пояснив: *«Участі в самосуді ніякоі не брав, а коли прийшов до сельради, то затрімані уже були побиті. Хто іх побив, не знаю. Барабаша Якова зовсім там я не бачив, а побиті громадяне лежали на дворі коло сельради. Згодом до сельради прибув голова сельради Ситник і розігнав товпу людей, після чого я пішов до церкві»* [16, арк. 43].

14.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як звинуваченого Михайла Костянтиновича Дядечка (по-вуличному *«Шугая»*), 18 років, походив із козаків, письменного, позапартійного, парубка, чоботаря, жив із батьками, мали хату, хлів, саж і $^{3}/_{4}$ десятини землі, не був засуджений.

Допитуваний не визнав себе винуватим і пояснив: *«В самосуді над затріманими ніякої участі не брав, а чув, що над затріманіми коло сельради проходив самосуд. І коли я туда прийшов, то затрімані уже були побиті і лежали непритомними в пожежному сараї. Хто іх побив, я не знаю, бо в той час я там зовсім не був. Подивившись на побитіх затріманих, пішов на* (службу. – *В. М.*) *до церкви»* [16, арк. 44].

14.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як звинуваченого Петра Семеновича Цяцьки, 67 років, походив із козаків, неписьменного, позапартійного, одруженого, хлібороба, мав дв'ять душ сім'ї, хату, сарай, погріб і 2,5 десятини землі, не був засуджений.

Допитуваний не визнав себе винуватим і пояснив: *«На самосуді я зовсім не був, а тілько проходив до церкви понад сельрадою і чув як голова сельради Ситник* (розганяв. – *В. М.*) *товпу людей, я даже не заходив подивитися на побитіх, пішов до церкви. Хто приводив самосуда над затріманими, я не знаю зовсім і нічого не бачив»* [16, арк. 45].

14.05.1927 року року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як звинуваченого Івана Івановича Овсія (по-вуличному *«Ромашка»*), 19 років, походив із козаків, письменного, позапартійного, парубка, гончаря, жив із батьком, мали хату, сарай, клуню, 2 десятини землі, не був засуджений.

Допитуваний не визнав себе винуватим і пояснив: *«Участі в самосуді ніякої не брав, і хто утворив той самосуд, я зовсім не знаю, бо там під час самосуда не був, а був дома»* [16, арк. 46].

14.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як звинуваченого Полікарпа Левковича Пошивайла (по-вуличному *«Левчака»*), 18 років, походив із козаків, письменного, позапартійного, парубка, чорноробочого, жив із матір'ю, мали хату, клуню, саж і 2 десятини землі, не був засуджений.

Допитуваний не визнав себе винуватим і пояснив: «*В самосуді ніякої участі не брав, а тільки проходив я біля сельради до церкви, коли уже самосуд над затріманими було закінчено. Хто зробив той самосуд, не знаю. Побиті громадяне тоді уже були положені у пожежний сарай*» [16, арк. 47].

14.05.1927 року народний слідчий при Полтавському окружному суді Головаш провів допит як звинуваченого Василя Лаврентійовича Дроня, 18 років, походив із козаків, письменного, позапартійного, чорноробочого, жив із матір'ю, п'ять душ сім'ї, мали хату, хлів, саж, не був засуджений.

Допитуваний не визнав себе винуватим і пояснив: «*Участі в самосуді ніякої не брав, а тільки, ідучи з церкви додому, проходив понад сельрадою, то бачив, що затрімані громадяне лежали уже побитіми. Але хто їх побив, я не знаю і не бачив, щоб хто їх в той час бив. Подивився на те і пішов додому*» [16, арк. 48].

14.05.1927 року слідчим Головашем за результатами розслідування була написана постанова наступного змісту:

«Постанова за притягненя як обвинуватчуемих

1927 року травня 14 дня нар. слідчий II п. Полтавскої округи Головаш, розглянувши справу про самосуд над громадянами Данило Гарасименко, Іваном Тіпуліним, Сергіем Гуржіем і Євменом Загорулько, мавшім місце в с. Мали-Будищечки Опішнянского району днем 29 квітня 1927 р.,

Знайшов: Вечором 28 квітня б. р. (голова. – *В. М.*) *Мало- Будищечскої с. ради Опішнянского району Ситник Яким Гаврилович, одержавши відомості, що гром. с. Малі-Будищечки Данило Гарасименко, по вироку суду виізної сесіі Полтавського округового суду 15 січня б. р. засужений до вислання з меж Полтавськоі округи на три роки як небезпечний елемент, з'явився додому і переховуется у своеі матері, з приводу чого, запрохавши собі на допомогу члена сельради Барабаша Якова Петровича та сельвиконавців Лисенка Івана Захаровича і Гармаша Ларіона Корніевича, пішов до оселі Гарасименка, де і затрімав Данила Гарасименка з невідомім другім громадянином, назвавшім себе безробітнім Тіпуліном Іваном, прийшовшім у Малі-Будищечки шукати роботи і зупинившімся у Гарасименка ночувати. Затрімавши Гарасименка і Тіпуліна, голова сельради Ситник зразу до міліції*

не надіслав і про затримання міліції, не дивлячися на те, що с. Малі-Будищечки з м. Опішня розташовані поруч і до міліції не більше трех верст, не повідомив, а посадив у камеру для затриманіх при сельраді.

Ранком 29 квітня б. р. в с. Малі-Будищечки було затримано ще два невідомі громадяне, які назвали себе громадянами з Полтавського району: 1) Гуржій Семен (Сергій. – *В. М.*) *з д. Нижня Вільшана і Загорулько Євмен з с. Мачухи. Громадяне ці були доставлені до сельради, де головою сельради Ситником було пророблено обшуки, і одного з ніх, Гуржія, була знайдена пилка ножовка, придатня даже різати залізо, а другого, Загорулько, відріз, після чого затримані громадяне в сельраді товпою громадян с. Малі-Будищечки були побиті, но недуже, бо голова сельради не допустив утворити зразу же самосуд. Після чого голова сельради і ціх затриманих посадив до затриманіх Гарасименка і Тіпуліна, а сам пішов провадити в оселю Гарасименка обшук. Но що він там шукав – невідомо, позаяк заяв про злочин, який би був утворен в той час на терені Мало-Будищанскоі сельради, у сельраді не було. А затриманих доручив вартувати сельвиконавцю Педченку Олександру Павловичу та члену сельради Сакуну Хомі Олексіевичу* (Мусійовичу. – *В. М.*), *але про це все таки повідомлення до міліції не надіслав.*

Під час відсутністи голови сельради Ситника до сельради з'явився член сельради Барабаш Яків Петрович, узяв з камери затріманого Тіпуліна і побив йего у сінях. А після Тіпуліна Барабаш узяв Гарасименка і побив йего також у сінях з другім громадянином Цяцка Петро Семеновичем. Після побоів знову були посажені до камери, але годин через дві туда знову з'явився Яків Барабаш, схватив затріманого Тіпуліна і вивів на двір, де було над Тіпуліном утворено самосуда. Після самосуда над Тіпуліном, Барабаш витяг для того же і Гарасименка. І цей останий, як добре знає усіх громадян с. Малі-Будищечка, забачив, які громадяне саме творили самосуд. Громадяни ті були такі: Барабаш Яків Петрович починав бити, а після того підхвачували Манько Корній Романович, Манько Іван Романович, Овсій («Ромашко») Іван Іванович, «Шугай» (Дядечко. – *В. М.*) *Михайло Костянтинович, Пошивайло Полікарп Левонтович і Дронь Василь Лаврентович. Після самосуда над Тіпуліном і Гарасименком тіми же громадянами для самосуда були узяті і останні затріманні, Гуржій і Загорулько, а потім переволочили усіх у пожежний сарай, де ще били довбнею.*

Наслідками цього самосуду Іван Тіпулін був забитий на смерт, Гуржій і Загурулько тяжко побиті, а Гарасименку побої були зроблені нетяжкі. Коли Барабаш брав затріманіх для самосуду, то вартові, сельвиконавец Педченко Олександр Павлович і член сельради Сакун Хома Олексіевич (Мусійович. – В. М.), *недбало поставилися до своіх обов'язків і допустили у камеру до затріманіх Барабаша – зачинщика самосуду.*

Беручи до уваги, що наведені данні вказуют на обвинуватчуемих як на злочинців, а також керуючися 131 ар. КПК ухвалив: в справі утворення самосуду над Гарасименком, Гуржіем, Загорульком і Тіпуліном днем 29 квітня б. р. притягти обвинуватчуемими 1) голову Мало-Будищскоі с. ради Ситника Якима Гавриловича, 2) сельвиконавця Педченка Олександра Павловича, 3) члена сельради Сакуна Хому Олексіевича (Мусійовича. – В. М.) *за недбали відношення до своіх обов'язків по 108 ар. КК, з наслідками по 1 ч. 105 ар. КК, 4) члена сельради Барабаша Якова Петровича по 2 ч. 106 ар. КК, а громадян Цяцку Петра Семеновича, 6) Манько Корнія Романовича, 7) Манько Івана Романовича, 8) Дроня Василя Лаврентовича, 9) «Шугай»* (Дядечка. – В. М.) *Михайла Костянтиновича, 10) Пошивайла Полікарпа Левонтовича і 11) Овсія Івана Івановича по п. в. 142 і 2 ч. 149 ар. Кр. К.»* [16, арк. 36-37].

14.05.1927 року народним слідчим при Полтавському окружному суді Головашем було підписано постанову *«про вибір засобів запобігнення»* Якиму Ситнику, Якову Барабашу, Олександру Педченку, Хомі Сакуну, яких було обвинувачено *«в недбалому ставленні до службових обов'язків, а Барабаш в перевищенні влади»*. Беручи до уваги, що *«винуватці, перебуваючи на волі, не будут мати змоги шкодити слідству», «засобом запобігнення обвинувач. Якиму Гавр. Ситнику, Якову Петр. Барабашу, Олександру Павловичу Педченку, Хомі Мусіевичу Сакуну засобів ухилятися від слідства й суду по даній справі вибрати підписку про невиізд з місця мешкання»* [16, арк. 49].

14.05.1927 року народним слідчим при Полтавському окружному суді Головашем було підписано постанову *«про вибір засобів запобігнення»* Івану Маньку, Корнію Маньку, Михайлу Дядечку, Петру Цяцьці, Івану Овсію, Полікарпу Пошивайлу, Василю Дроню, яких було обвинувачено *«в самосуді над Данилом Гарасименком і инш.*

в с. Малі-Будищечки 29 квітня б. р.». Беручи до уваги, що *«винуватці, перебуваючи на волі, не матимут змоги шкодити слідству», «засобом запобігнення обвинувач. Івану Роман. Маньку, Корнію Ром. Маньку, Михайлу Кост. Дядечку, Петру Сем. Цяцкі, Івану Іванов. Овсію, Полікарпу Левошнов. Пошивайлу, Василю Лаврентовичу Дроню засобів ухилятися від слідства й суду по даній справі вибрати підписку про невиізд з місця мешкання»* [16, арк. 54].

18.05.1927 року народним слідчим при Полтавському окружному суді Головашем було складено два протоколи про *«наведення слідчого матеріялу»*:

«1927 р. травня 18 дня нар. слідчий Полтавського окрсуду II п. Головаш об'явив обвинувачен. Ситнику Я., Барабашу Я., О. Педченку і Х. Сакуну слідчий матеріял по цій справі і питався, чи не бажає обвинувачений доповнити слідство чим небудь, на що обвинуватчуемі заявив, що більш нічого доповнити не можут» [16, арк. 63];

«1927 р. травня 18 дня нар. слідчий Полтавського окрсуду II п. Головаш об'явив обвинувачен. Манькам І. і К., Цяцка П., Овсію І., Дроню В., Дядечку і Пошивайлу слідчий матеріял по цій справі і питався, чи не бажає обвинувачений доповнити слідство чим небудь, на що обвинуватчуемі заявив, більш нічім доповнит не можемо» [16, арк. 64].

«Висновки обвинуватчуння

По справі про обвинуватчування голову Мало-Будищанскоі сельради Ситника Якима Гавриловича, члена сельради Сакуна Хому Мусієвича та сельвиконавця Педченка Олександра Павловича по 108 ар. Кр. К., голову адміністративноі комисіі Барабаша Якова Петровича по 2 ч. 106 ар. Кр. К. і громадян Манько Івана Романовича, Манько Корнія Романовича, Дядечко Михайла Костянтиновича, Цяцку Петра Семеновича, Овсія Івана Івановича, Пошивайла Полікарпа Левковича і Дронь Василя Лаврентовича по 2 ч. 149 ар. КК.

Обставини справи:

Вечором 28 квітня б. р. голова Мало-Будищанскоі сельради Опішнянского району Ситник Яким Гаврилович одержав відомості, що гром. с. Малі-Будищечки Данило Петрович Гарасименко, засуджений виізною сесією Полтавського округового суду 15 січня б. р. за утворення ним цілоі низки крадіжок до вислання з меж Полтавськоі

округи на три роки, переховується у своєї матері Явдохи Гарасименко […], з приводу чого голова сельради Ситник, запрохавши собі на допомогу голову адм. комісії Барабаша Якова Петровича та двох сельвиконавців – Лисенка Івана Захаровича і Гармаша Ларіона Корніевича, пішли до оселі Явдохи Гарасименко затримати там переховуючогося її сина Данила Гарасименка, де ними, крім Данила Гарасименка, затриман ще один невідомий громадянин, назвавший уже опісля себе Іваном Тіпуліном […]. Затриманих Гарасименка і Тіпуліна голова сельради Ситник до міліції не надіслав і про затримання їх міліцію не повідомив, не дивлячися на те, що до міліції від сельради не більше трех кілометрів, а обоїх посадив в камеру для затріманіх при сельраді […].

Ранком 29 квітня с. Малі-Будищечки проходили знову два невідомі нікому громадяне і питалися де живе гром. Явдоха Гарасименко. Ці громадяне як підозрілі були затримані головою адм. комісії Барабашом і доставлені до сельради, де виявлено, що це громадяне з Полтавского району. Один – Гуржій Сергій Семенович з д. Нижня Вільшана, а другий – Загорулько Євмен Оликсіевич з с. Мачухи. Проведенім обшуком у Гуржія було знайдено пилку, якою можна пиляти залізо, а у Загорулько відріза з пятю набоями […].

Там же, в сельраді, Гуржій і Загорулько, слідством не виявлено, кім то були ізбиті, но недуже, бо голова сельради не допустив […]. Після цього Гуржій і Загорулько головою сельради Ситником і головою адм. комісії Барабашем також були посажені у камеру для затріманих, де уже сиділи Гарасименко і Тіпулін. А голова сельради Ситник, нічого не повідомляючи до міліції, поставивши до затріманих вартових – сельвиконавця Педченко Олександра Павловича і члена сельради Сакуна Хому Мусієвича, сам, взяши з собою голову адм. комісії Барабаша та гром. Грисенка Йосипа, пішов знову до Явдохи Гарасименко переводити обшук, з метою виявленя ще якіх то невідомих громадян, прибувшіх до неї окольними шляхами, де нічого не виявивши, напрямувався для тої же нарочності до брата Гарасименкової – Микити Милашенка, особи теж підозрілої, а Барабашу приказав піти до сельради і стежити там за порядком та затріманими […].

Барабаш, прибувши до сельради, зразу же витяг з камери затріманого Івана Тіпуліна і в сінях сельради з другіми невиявленіми громадянами

ізбив останого. Після чого Тіпуліна кинув у камеру, а з камери узяв Данила Гарасименка, якому також з громадянином Цяцка (Петром. – *В. М.*) *Семеновичем та третім невідомім громадянином нанесли також побоі, після якіх Гарасименко був укинутий знову до камери […]. Після цього, так як через годину, до затріманіх у камеру знову з'явився Барабаш, узяв звітіля Івана Тіпуліна і повів на двір, що коло сельради, де з другіми громадянами утворив над ним самосуд. Після утворення самосуду над Тіпуліним, Барабаш з камери узяв Данила Гарасименка, якого також з громадянами Манько Іваном Романовичем, Манько Корніем Романовичем, Дядечко Михайло Костянтиновичем, Овсіем Іваном Івановичем, Пошивайло Полікарпом Левонтовичем і Дронь Василем Лаврентовичем побили. Причому, Гарасименко зазначив, що крім Барабаша та перелічених осіб його ніхто не бив, і ціх усіх громадян він досить знае, як походит з ними з одного же села […]. Після Гарасименка для самосуду Барабашем з камери послідовательно були узяті Сергій Гуржій та Євмен Загорулько. Коли затрімані, після утворених ім Барабашом з переліченими особами побоів біля сельради, стали непритоминсні, Барабаш розпорядився переволокти іх уже не у камеру для затріманіх, а у пожежний сарай, гадаючи, що вони уже неживі. Але від ніх стали чути стогін, після чого уже в пожежному сараі Василь Дронь, Полікарп Пошивайло і Корній Манько поочередно, хватая довбню, ще наносили побоі довбнею. І уже довбнею саме дужче було побито Івана Тіпуліна […]. З затріманіх Данило Гарасименко, як не тяжко був побитий, вес час був при памяті і досить наглядав за ходом самосуда і особами творившими йего, притворившися, що він непритомний.*

Наслідками цього самосуду затріманій Іван Тіпулін був забитий насмерт і по висновку лікаря Опішнянскоі лікарні, який оглядав йего, смерт у Тіпуліна виникла від внутрішнього кровоізліянья в обидві плевральні полості […].

При огляді же Данила Гарасименка виявлено тільки три синяки на руках та три рани на голові, які пошкодження відносятся до розряду легких побоів […].

У Сергія Гуржія рана на голові, синяк на правій руці і підкожна эмерізема на спині […], а у Євмена Загорулько синяки на спині і рвана рана в 10 см в області лівої темяної кістки. Пошкодження як Гуржія так і у Загорулька відносяться до розряду тяжкіх […].

Коли було сповіщено голову сельради про самосуд, то останній, з'явившися до сельради, став розганяти назбігавщуся туда товпу людей, а йему в допомозі став Барабаш, і, як ні в чому не бувало, кричав, хто міг цей самосуд утворити […]. Но голова сельради і тоді ще міліції зразу не послав сповіщення, а таки була сповіщена однім гром. с. Малі-Будищечки, який, проходяче понад сельрадою, побачив, що там переводится самосуд, зразу же кинувся про те сповістити міліцію […], і коли міліція уже іхала на місце самосуду, то на дорозі одержала нові досилення сельради […].*

На підставі чого голові Малобудищанскоі сельради Ситнику Якиму Гавриловичу, члену сельради Сакуну Хомі Мусієвичу та сельвиконавцю Педченко Олександру Павловичу явлено обвинувачування за недбале ставлення до своіх обов'язків на посаді, тобто в злочині, що предбачается 108 ар. КК, голові адм. комисії Барабашу Якову Петровичу за перевищення влади, цебто в злочині, що предбачается 2 ч. 106 ар. КК, а громадянам Маньку Івану Романовичу, Маньку Корнію Романовичу, Дядечку Михайлу Костянтиновичу, Цяцка Петру Семеновичу, Овсію Івану Івановичу, Пошивайлу Полікарпу Левковичу і Дроню Василю Лаврентовичу за убивство та тяжкі побоі засобами стязаній, цебто в злочинах, що предбачаются п. «в» 142 і 2 ч. 149 ар. КК, які всі, за виключкою голови сельради Ситника, в явленому ім обвинуватчуванні винуватіми себе не визнали, а Ситник в явленому йему обвинуватчуванні себе визнав, причому на допиті при переведенні попереднього слідства пояснили:

1) Ситник, що міліцію своєчасно не сповістив через свое хвилювання, завдяки тому, що навколо сельради після затрімання Гуржія і Загорулька зібралося багато людей, но одначе виконавцю повідомлення було сдано ще до початку самосуду. Під (час. – В. М.) *самосуду коло сельради не був і почув уже тоді, коли йего було утворено. І коли прибіг до сельради, то зразу же почав розганяти людей, а Барабаша, якого було поставлено стежити за порядком, зразу*

* *Громадянином, який сповістив працівників міліції про самосуд був Тимофій Педченко, а так звані «нові досилення сельради» було отримано по дорозі в Малі Будища від виконавця Івана Лисенка. На той час вони стали, можна сказати, «старими досиленнями», оскільки інформацію, яку написали, було відправлено через виконавця Івана Лисенка ще задовго до початку самосуду, одразу після затримання Сергія Гуржія і Євгена Загорулька*

не забачив. Але коли розганяв людей, то до нього на допомогу з'явився і Барабаш. І на его запитання Барабаш ему відповів, що самосуда уже було утворено до того ще, поки він прийшов до сельради, коли его було послано туда, кім було утворено самосуда і при якіх обставинах, він не знае. А вартовий виконавец Педченко доложив ему, що він не міг здержати товпи селян, яка звалила его і забрала затріманих з камери для самосуду […].

2) Педченко, йего з членом сельради Сакуном голова с. ради Ситник поставив вартувати затріманих, запертих у камері при сельраді, але Сакун куда то пішов і затріманих вартував тільки він. І коли він водив одного арестованного на оправку, випущеного з камери Барабашом, йего товпою людей на крильці с. ради було зомнято, а затріманого схачено в товпу, де і утворено самосуда, а після того утворено і над останніми затріманими […].

3) Сакун, йего з виконавцем Педченком голова с. ради поставив вартувати затріманих, но йего було позвано до церкви розшукати там одного невідомого громадянина. Нерозшукавши такого, з церкви пішов не до сельради, а додому передігнутися. І коли уже кинувся іти здому до сельради, то на дорозі йему сповіщено, що затріманих уже побито, які уже були не в камері, а у пожежному сараі. Кім вони були побиті, він не знае […].

4) Барабаш, що йего головою с. ради було послано до сільради стежити за порядком. І коли він прийшов до сельради, то вартовий Педченко сказав йему, що затріманні прохаются оправитися. Дозволивши йему повести іх по одиначці, виконавец повів одного, але на обратному шляху нахлиновшою товпою селян виконавця було зімнято, а затріманого товпа схватила і утворила самосуд. Після чого були витягнуті з камери і останні затрімані для самосуда. Кім утворено самосуда, він не знає, участі в ньому ніякої не брав, а навпаки, намагався припинити йего, але не мав змоги […].

5) Манько Іван, на самосуді зовсім не був і нікого з затріманих не бив. На початку коло сельради (був. – *В. М.*)*, але коли натовп селян почав хвилюватися, він пішов додому […].*

6) Манько Корній, участі в самосуді ніякої не брав, а коли прийшов до сельради, то затрімані уже були побиті і лежали на дворі коло сельради […].

7) Дядечко, участі в самосуді ніякої не брав, а почув, що коло сельради над затріманими переводится самосуд. І коли він прийшов туда, то затрімані уже лежали коло сельради в пожежному сараі в непритомному стані […].

8) Цяцка, на самосуді зовсім не був, а тільки, ідучи до церкви понад сельрадою, бачив, що голова сельради Ситник відганяв від сельради товпу людей […].

9) Овсій, участі в самосуді ніякої не брав. І хто йего утворив він зовсім не знае, бо там не був, а був дома […].

10) Пошивайло, участі в самосуді ніякої не брав. А тільки проходив понад сельрадою до церкви, но самосуд над затріманими було уже закінчено […].

11) Дронь, участі в самосуді ніякої не брав, а тільки, ідучи з церкви додому, бачив, що затрімані громадяне лежали уже побитими коло сельради […].

З приводу чого громадяне с. Малі-Будищечки Опішнянского району Полтавскої окр.

1) Ситник Яким Гаврилович, 35 р., мае оселю і 2,50 д. землі, з козаків, одружений, мае 5 душ дітей, кравець, не судився, позапартійний.

2) Педченко Олександр Павлович, 18 років, з козаків, має оселю і 2 д. землі, пісмений, парубок, гончар, не судився, позапартійний.

3) Сакун Хома Мусієвич, 26 років, з козаків, мае оселю і 2 д. землі, парубок, пісмений, гончар, не судився, позапартійний.

4) Барабаш Яків Петрович, 40 років, мае оселю і 2,50 д. землі, мае три душі семьі, чорнороб, не судився, позапартійний.

5) Манько Іван Романович, 33 років, майна немае ніякого, чорноробочий, не судився, позапартійний.

6) Манько Корній Романович, 49 років, з козаків, мае оселю і 2 д. землі, одружен, мае 6 душ семьі, чорноробочий, не судився, позапартійний.

7) Дядечко («Шугай») Михайло Костянтинович, 19 років, з козаків, живе при батьку, котрий мае оселю і 0,75 д. землі, пісмений, парубок, швец, не судився, позапартійний.

8) Цяцка Петро Семенович, 67 р., з козаків, мае оселю, коняку і 2,50 д. землі, непісмений, одружен, мае девят душ семьі, хлібороб, не судився, позапартійний.

9) Овсій Іван Іванович, 19 р., з козаків, жеве при батьку, котрий мае оселю і 2 д. землі, пісмений, парубок, гончар, не судився, позапартійний.

10) Пошивайло Полікарп Левонтович, 18 років, жеве при матері у котроі мается оселя і 2 д. землі, пісмений, парубок, чорноробочий, не судився, позапартійний.

11) Дронь Василь Лаврентович, 18 років, з козаків, мае оселю, пісмений, чороноробочий, парубок, не судився, позапартійний.

Обвинуватчуются в тому, що в с. Малі Будищечки Опішнянского району Полтавськоі округи днем 29 квітня 1927 року Барабаш, Манько Яків, Манько Корній, Дядечко, Цяцка, Овсій, Пошивайло і Дронь утворили над чотирма підозрілими громадянами Гарасименком, Гуржіем, Загорульком і Тіпуліним самосуда, якіх для самосуда було взято з камери для затріманих головою адм. комисіі Мало-Будищскоі с. ради Барабашом, – Ситник в тому, що затрімавши як голова сельради зазначеніх громадян, своєчасно не повідомив міліцію, і не надіслав іх до міліції, а залишив при сельраді в камері для затріманих, неуважно до цього поставився, пішов з сельради, а під час йего відсутності над затріманими було утворено Барабашем з другіми гром. самосуда, наслідками якого затріманого Тіпуліна забито на смерт, Гуржія і Загорулько тяжко побито, а Гарасименку зроблені нетяжкі побої. – А Педченко і Сакун в тому, що, будучи поставлені головою сельради Ситником вартовими до затріманіх, перший як виконавець, а другий як член сельради, неуважно поставилися до своіх обов'язків. Сакун, кинувши вартувати затріманих, пішов додому, а Педченко без дозволу голови сельради допустив до затріманих Барабаша, який, забравши затріманих, утворив над ними самосуда.

Злочин цей відносно голови сельради Ситника, сельвиконавця Педченко і члена сельради Сакуна предбачается 108 ар. КК з санкцій по п. «а» 105 ар. КК, відносно голови адм. комисіі Барабаша по 2 ч. 106 ар. КК, а відносно гром. Манько Івана, Манько Корнія, Дядечка (Михайла. – *В. М.*), *Цяцки* (Петра. – *В. М.*), *Овсія* (Івана. – *В. М.*), *Пошивайла* (Полікарпа. – *В. М.*) *і Дроня* (Василя. – *В. М.*) *по 2 ч. 149 ар. КК. На підставі чого та 28 ар. КК гром. Ситник Яким, Сакун Хома, Педченко Олександр, Барабаш Яків, Манько Іван, Манько Корній, Дядечко Михайло, Цяцка Петро, Овсій Іван, Пошивайло Полікарп і Дронь Василь підлягають суду – Полтавському окружному суду. Річевих доказів по справі не мается*» [16, арк. 65-70].

У кінці документа зазначений *«Список осіб, підлягаючих заклику до суду»*. Серед обвинувачених: Яким Гаврилович Ситник, Олександр Павлович Педченко, Хома Мусійович Сакун, Яків Петрович Барабаш, Іван Романович Манько, Корній Романович Манько, Михайло Костянтинович Дядечко, Петро Семенович Цяцька, Іван Іванович Овсій, Полікарп Левкович Пошивайло, Василь Лаврентійович Дронь; з-поміж постраждалих: Данило Петрович Герасименко, Сергій Семенович Гуржій, Євмен Олексійович Загорулько; серед свідків: Явдоха Антонівна Герасименко, Іван Захарович Лисенко, Ларіон Карпович Гармаш, Петро Іванович Тараненко, Петро Ількович Тараненко, Трифон Олександрович Білоножка, Юхим Ількович Лещенко, Іван Панасович Герасименко, Тимофій Павлович Педченко, Іван Савович Стафій (Тагвей. – *В. М.*), Йосип Степанович Грисенко [16, арк. 70].

Представником окружної прокуратури Цимбалом було написано наступне:

«Висновок

Про облишення карного переслідування гр. Манько Івана, Манько Корнія, Дядечко Михайла, Цяцко Петра, Овсія Івана, Пошивайла Полікарпа та Дроня Василя по 142 п. «в» ст. КК.

Манько Івану, Манько Корнію, Дядечко Михайлу, Цяцко Петру, Овсію Івану, Пошивайлу Полікарпу і Дроню Василю пред'явлено обвинувачення в тому, що вони наносили побої, запідозреним в заподіянні злочинів Гарасименко, Гуржію, Загорулько та Тіпуліну, причому від цих побоїв Тіпулін помер, побої, нанесені Гуржію та Загорулько, признані важкими, а побої Гарасименко – легкими.

Зазначений злочин кваліфіковано нарслідчим по 2 ч. 149 і п. «в» 142 ст. КК.

Приймаючи на увагу, що в справі немає достатніх вказівок на те, щоб нанесення побоїв Тіпуліну та іншим провадилось з метою забити їх, що тому нарслідчий правильно кваліфікував це діяння по 2 ч. 149 ст. КК і немає ніяких підстав те ж діяння кваліфікувати ще і по 142 п. «в» ст. КК, гадав-би:

карне переслідування Манько Івана, Манько Корнія, Дядечко Михайла, Цяцко Петра, Овсія Івана, Пошивайла Полікарпа і Дроня Василя по п. «в» ст. 142 облишити на підставі ст. 4 п. 5 КПК,

віддавши під суд зазначених осіб по 2 ч. 149 ст. КК, згідно виправленому окрпрокуратурою обвинувальному висновку нарслідчого II под. Полтавськоі окр.

Ст. пом. окрпрокурора по суд. догл. /Цимбал/» [16, арк. 71].

У постанові від 28.05.1928 року, за підписом Цимбала, зазначено наступне:

«Прокурор розглянув матеріяли попереднього слідства по справі ч. 30 по обвин. гр. 1) Ситника Якима Гавриловича, 2) Педченко Олександра Павловича, 3) Сакуна Хому Мусійовича, 4) Барабаша Яківа Петровича, 5) Манько Івана Романовича, 6) Манько Корнія Романовича, 7) Дядечко Михайла Костянтиновича, 8) Цяцку Петра Семеновича, 9) Овсія Івана Івановича, 10) Пошивайло Полікарпа Левонтовича і 11) Дроня Василя Лаврентовича в злочині, що предбачено арт. 1-3) 108, санк. п. «а» 105; 4) 2 ч. 108 і 5-11) 2 ч. 149 КК та обвинувальним висновком слідчого II уч. Полт. окр. по цієї справі від 18/V.

Найшов, що попереднє слідство справу досить з'ясувало, що для видання обвин. до суду мається досить підстав, і що обвинувальний висновок нарслідчого не вимагає ніяких змін, відповідає обставинам справи та задовольняє вимогам арт. 214 КПК.

Постановив:

1. Пропонувати Полт. окр. суду вищезгаданий обвинувальний висновок нарслідчого затвердити й гр. гр. 1) Ситника Я. Г., 2) Педченко Ол. П., 3) Сакуна Х. М., 4) Барабаша Як. П., 5) Манько Ів. Р., 6) Манько К. Р., 7) Дядечко М. К., 8) Цяцка П. С., 9) Овсія Ів. Ів., 10) Пошивайло П. Л., 11) Дроня В. Л. віддати до суду, обвинуваченого в злочині, що передбачено арт. 1-3) 108, санк. п. «а» 105; 4) 2 ч. 108 і 5-11) 2 ч. 149 КК.

2. Заходів припинення відносно обвинуваченого залишити без змін.

3. Участь прокурора в суд. засіданні визнати обов'язковою» [16, арк. 72].

За підписом того ж Цимбала 06.06.1927 року з Полтавської окружної прокуратури в Полтавський окружний суд було надіслано наступний документ:

«Надсилаючи при цьому, на підставі арт. арт. 233 та 235 КПК УСРР, справу по обвин. Я. Ситника, Ол. Педченко, Х. Сакуна, Як. Барабаша, Ів. Манько, К. Манько, М. Дядечко, П. Цяцка, Ів. Овсія, П. Пошивайло

і В. Дроня, та прохаю признач. справу слуханням в виїздної сесії, яка має бути в с. Диканька. Про час розгл. справи прохання повід. прокуратуру.

Згідно затверд. обвин. висновок н/сл. II п. Полт. о. пропоную віддати до суду по 108, санк. п. «а» 105, 2 ч. 106 і 2 ч. 149 ст. ст. КК., припинити на підставі 5 п. 4 арт. КПК відносно Ів. Манько, К. Манько, М. Дядечко, П. Цяцко, Ів. Овсія, П. Пошивайло і В. Дроня по п. «в» 142 ст. КК згідно […] постанови.

[…] Заходів припинення ухилення від слідства та суду лічу необх. залиш. без змін.

Звинувачуєм. на волі. Річеві докази немає.

Підтримувати звинувачення лічу обов'язковим» [16, арк. 73].

У витязі з протоколу розпорядчого засідання Полтавського окружного суду по кримінальному відділку від 18.06.1927 року зазначено:

«Слухали: 36. Справу по обв. Ситника Якима Гавриловича, Педченко Олександра Павловича, Сакуна Хому Мусійовича по 108 арт. КК з насл. кари по п. «а» 105 арт. КК, Барабаша Якова Петровича по 2 ч. 106 арт. КК, Манько Івана Романовича, Манько Корнія Романовича, Дядечко Михайла Костантиновича, Цяцьку Петра Семеновича, Овсія Івана Івановича, Пошивайло Поликарпа Левковича та Дроня Василя Лаврентьовича по 2 ч. 149 арт. КК.

Спр. Ч = 1991-27 р. Доп. Гріньов.

Постановили: На підставі 28, 240, 244, 246, 415 та 423 арт. КПК справу прийняти до свого переведення; обв. висновок нарслідчого, підтверджений прокур., затвердити як обв. акт, віддавши під суд Ситника, Педченко, Сакуна по 108 арт. КК з насл. кари по п. «а» 105 арт. КК, Барабаша по 2 ч. 106 КК, І. Манько, Дядченко (Дядечко. – *В. М.), Цяцьку, Овсія, Манько К., Пошивайло, Дроня по 2 ч. 149 КК. Справу призначити до слухання з участю сторін та з викликом свідків. Захід запобігнення обв-ченим залишити попередній – себто підписку про невиїзд з місця мешкання. Справу в частині обв-чення Манько Івана, Манько Корнія, Дядченка* (Дядечка. – *В. М.) Михайла, Цяцко Петра, Овсія Івана, Пошивайло Поликарпа і Дроня Василя по п. «в» 142 арт. КК за відсутністю ознак злочину, на підставі арт. 4 п. 5 КПК переведенням облишити»* [16, арк. 74].

08.10.1927 року з Виїздної сесії Полтавського окружного суду до Опішнянської райміліції було відправлено 22 повістки в двох примірниках із листом, в якому зазначено, що *«ВС окрсуду просить вжити заходів до вручення перших примірників повісток»* 22 мешканцям села Малі Будища *«під їх росписку на примірниках, які належить повернути до ВС окрсуду не пізніш дня, призначеного для судового засідання в м. Опішні»* [16, арк. 80].

По отриманню 09.10.1927 року повістки з Опішнянської райміліції було передано в Малі Будища з відповідним дописом: *«До Мало-Будищанської с/ради Для негайного вручання надсилається. Слухання справи буде в м. Опішні»* [16, арк. 80].

17.10.1927 року з Малобудищанської сільської ради було відправлено наступного листа:

«До Опішнянської раймиліції

По виконанньї надсилається і повідомляється, що Петро Іванов Тараненко виїхав на заробітки в Катеринославщину, якому оповістка не доручена» [16, арк. 80].

15.10.1927 року до Полтавського окружного суду з Тростянецької сільської ради Полтавського району було направлено листа наступного змісту:

«Тростянецька с/р повертае при цьому одну оповістку на мення Гуржія Сіргия, котрій знаходітся в Бупрі» [16, арк. 107].

Перше судове засідання по справі відбулося в Опішному 21 жовтня 1927 року. Проте на засідання не з'явилися постраждалі Данило Герасименко, Сергій Гуржій, Євмен Загорулько та свідок Петро Тараненко. *«Секретар доповів суду, що відомостей про доручення повісток Герасименко, Гуржію, Загорулько в справі немає, повістка св. Тараненку не доручена через його виїзд на Катеринославщину.*

Сторони гадають неможливим справу слухати без свідків – пошкоджених.

Суд, маючи на увазі, що по справі не сталися пошкоджені й немає відомостей про доручення їм повісток, ухвалив: Справу слуханням відложити. Захід запобігнення підсудним залишити попередній – на волі.

О 10 г. 20 хв. судзасідання оголошено зачиненим» [16, арк. 106].

Наступне судове засідання по справі відбулося в Опішному 12-13 грудня 1927 року.

У протоколі зазначено, що Виїздна сесія Полтавського окружного суду *«у відчиненому судовому засіданні»* розглядала *«справу по обв. Ситника Якима, Педченка Ол-дра, Сакуна Хому по 99 ар. КК, Барабаша Якова по 98 ч. 2 ар. КК т. и. по 146 ч. 2 ар. КК.*

Голова виконав 41 ст. Положення про судоустрій УСРР. Підписку та урочистий обіцянок нарзасідателів додано до цієї справи.

О 10 годин 40 хвилин голова, починаючи судове засідання, оголосив справу, що призначена до слухання й наказав судовому розпорядчикові ввести підсудних.

Підсудних ввели в залю засідання і вони сіли на лаві підсудних, але залишались на волі.

Судрозпорядчик доповів суду, що по цій справі не сталися свідки: Загорулько Євмен, Тараненко Петро Іванович.

Секретар доповів суду, що повістка св. Загорулькові не посила-сь, затрім-го нем.; свідок Тараненко зовсім виїхав.

Сторони гадають можливим справу слухати.

Суд ухвалив: Справу слуханням продовжувати у відсутності свідків, що не сталися, керуючись їх показами.

Підс. Барабаш клопочеться про допуск у якості свідка Губаря Мих. Вас. для ствердження його алібі.

Оборона підтримує. Гром. вин-ль не суперече.

Суд ухвалив: Клопотання підс. Барабаша задовольнити, допустити гр. Губаря М. В. для допиту в якості свідка по справі.

Инших клопотань немає. Голова запитав підсудних про ім'я, по батькові, прізвище, роки, соціальний стан і чи одержали вони зразок акту обвинувачення, й вони дали відповідні відповіді, причому всі заявили, що копії винувального висновку вони одержали своєчасно.

Голова наказав, щоб ввели свідків, після цього виконав 256 ст. КПК.

Свідків спроваджено до кімнати свідків. Голова виконав 258 й 246 ст. КПК. Цівільний позов не заявлено.

Підсудні не заявили одводу даному складові суду. […]

Оголошено акта обвинувачення. Голова виконав 260 ст. КПК.

Підс. Ситник, Педченко, Сакун у пред'явленому ним обвинуваченні винними себе визнали; останні – винними себе не визнали.

Голова виконав 261 ст. КПК.

Гром. вин. вважав, що судове слідство потрібно починати з допитування підсудних, захід запобігнення залишити попередній.

Захисник не перече.

Суд ухвалив: Судслідство почати з допиту підсудних, потім свідків. Захід запобігнення підсудним на час судзасідання залишити попередній – перебування на волі.

Підс. Ситник по суті справи пояснив:

28/IV-27 р. вечером прийшов Барабаш з Лисенком, кажуть, що Д. Герасименко – дома. Пішли туди. В хаті – світ. У вікно побачили Данила. Постукали. Мати не одчиня, потім каже, що нема його, але ж урешті пустила. Данила ж нема, а сидить незнайомий. Каже, що напросився ночувати, себе не називав. Барабаш був на дворі, кричить, що піймав Данила, коли той тікав з повітки. Ми забрали обох у с/раду й стали совітуватись, що робити з ними, бо було пізно. Рішили ранком відвести, оставили 1-го виконавця, послали за другим і пішли додому. Ранком приходе мати Данила, каже, що вікна хтось побив. Я пішов у с/раду, куди приходе й Барабаш з веревкою, щоб пов'язати в'язнів, коли вести в міліцію. Прибіга Ів. Герасименко, каже, що два незнайомих питалися, де живе Явд. Герасименко. Я послав Барабаша, він привів обох у с/раду. Ті кажуть, що до Герасименків їх кликали на престольний празник. Загорулько хотів утекти. Вони себе назвати відмовились. Я найшов у нього обріза. Той каже, що найшов. Обшукав я Гуржія, найшов пилку. Стали входити люди по дорозі на церков. Овсія я послав за виконавцями, яких він не найшов, бо були в церкві. Людей зібралось чимало. Бачучи їх настрій, я став хвилюватися. Тут стали чутки, що до Герасименків ще прийшли люди. Написали до миліції сводку, поставили варту й пішов до Явдохи. Нема нічого. Був я, Барабаш і Грисенко. Було тоді 6-7 годин. Пішли до Милашенко, що вмісті судились з Герасименком. Барабаша я послав у с/раду стежити за тими. Після обшуку пішов до с/ради й по дорозі почув, що хотять бити. Я побіг. Прибіг у с/раду й побачив, що в'язні вже побиті. Як послав Барабаша, пройшло з годину. Побиті лежали в сараю. Я став розганяти. Приходе Барабаш і каже, що вони були побиті, як він прийшов. Через $^{1}/_{2}$ год., так годин о 10, приїхала миліція.

Я питав Педченко, як це скоїлось. Він казав, що він не одходив. Люди натовпились, змяли його, витягли в'язнів і побили. Я тоді був дуже схвильований, мені зробилось так «досадно».

Коли я прийшов до самосуду, людей було багато. Настрій був «ужасний». При мені не били. Я думав, що вони мертві всі. Сакуна там не було, а я залишав його для охорони у в'язнів.

Іван Герасименко повідомив, не кричучи, що пройшло 2 незнайомих, а після нього вже був крик, що до Явдохи околицями ще йдуть люди.

При трусі люди збиралися, були деякі крики.

По гарячих слідах я не виявляв, яким чином почався самосуд, чиї руки приложилися, бо був дуже схвильований.

Я винуватий в тому, що не відправив вечером тих двох, що не настояв виконавців послати в міліції, це буде $2^1/_2$ – 3 в. в., але ж я цьому не придав ніякого значення. Тоді ж вечером збалакались, що ранком треба буде їх пов'язати, бо зброї не було, а вони можуть тікати.*

Овсія Ів. я послав за 5-ю виконавцями й нікого дома не було. Церковь від с/ради саж. 200.

При с/раді була довбня. Після самосуду, на його місці, її не бачив. До міліції я послав годин о 7 ранку, як ішли до Герасименка.

Посилати в'язнів я вже боявся, бо були вигуки, щоб побити.

Підс. Педченко по суті справи пояснив:

Я був виконавцем. Ситник поставив мене з Сакуном стежити в'язнів – усіх 4-х. Ситник же з Барабашем пішли. Скоро Сакун теж пішов. Один з затриманих проситься випустити на двір. Я відмовив. Вертається Барабаш. Каже випустити в'язня, й я його повів оправляться. Це був Тіпулін. На обратном путі толпа його схватила, мене звалила, змяла, я навіть злякався. Побачивши брата, я послав його в міліцію. Як витягали останних, я не бачив. Дивлюсь – добивають останніх. Побили всіх. Появляється Як. Барабаш, став кричати на товпу. Прибіг Ситник, став товпу лаяти, розігнав усіх.

* *Зброї, напевно, не було в Якима Ситника. Проте зброя була в Якова Барабаша, про що він говорив під час судового засідання: «У мене був обріз, виданий міліцією» [16, арк. 125]. Імовірно, він отримав його, будучи головою сільської ради ще перед Якимом Ситником. А останній про це навіть і не знав*

Камера була замкнута на замок, але ж останній був тільки затулений. Одчиняв камеру Барабаш, коли я повів оправлятися Тіпуліна.

Тоді був престольний празник, були й чужі люди. Хто саме бив, я не знаю. Своїх, з Будищечків, не було, не бачив.

До того, що я повів Тіпуліна, ніхто до в'язнів не добивався. Коли вів, то були крики, щоб побити, а хто, не знаю.

Коли Барабаш сказав вивести Тіпуліна, у двору було повно людей. Товпа кричала: «Дать би їм!», шуміла. Випускать не можна було. Коли я вводив обратно, Барабаша я не бачив. Коли виводив по його наказу, він там залишався.

Потягти в сарай побитих пропонував Барабаш. Як мене звалили, я обріза не покинув.*

З підсудних я нікого не бачив, коли почався самосуд. Так прийшлось, що я побачив тільки брата.

Тіпуліна від мене схватили, коли ми вже вступили на ступеньки. Барабаша тоді я не бачив.

Коли Тіпуліна виводив, я нікого не примітів, було багацько людей, повен двір. Мені дали дорогу, розступилися. З своїх селян не було нікого.

Я винуватий в тому, що не здержав самосуду, мене ніхто не слухав.

Коли я виводив Тіпуліна, народ стояв і в коридорі, й на крильці. Перед тим брат казав, що краще не виводити. Барабаша тоді ще не було. Я й не випустив.

Підс. Сакун по суті справи пояснив:

Я живу біля церкві. Секретар с/ради сказав, що є затримані. Мене зацікавило це, бо він назвав Данила, й я пішов. Якраз ішли в церковь. Прийшов у с/раду, Барабаша Як., Ситника, Грисенка, Педченка я там замітів. Ситник мене залишив, а вони пішли. Педченко був з одрізом. Я двері закрив, в'язні були заперти, ключі були у Барабаша. Через $^{1}/_{2}$ години прибіг хлопець, каже що дядьки просять голову, бо біля церкві підозрілі люди. Я тоді пішов туди. Стоять люди. Розсказали

* *Очевидно, для охорони затриманих Олександру Педченку дали обріз, відібраний в Євмена Загорулька*

приміти того чоловіка. Я пошукав, подивився – нема ніде. Пішов додому, надів піджак і пішов до с/ради. Бачу натовп народу там. Питаю, що таке. Мені кажуть, що там побито. Тільки я побачив Педченка, що не пуска нікого. В с/раді Ситник сидів, опустивши голову. Я тоді й вернувся додому.

Підс. Педченко – я не бачив, щоб до нього прибігав хто-небудь, знявся й пішов.

Підс. Ситник – я його залишив для охрани й за себе.

Підс. Сакун – Барабаш був, коли я прибіг у с/раду? Я не бачив його. Тоді народу було тисяч 3.

Коли я уходив, у дворі були тільки діти.

Я тоді був заст. голови с/ради й зараз заступник.

Підс. Педченко – я бачив, що замок висів, а чи був запертий, не знаю.

Підс. Барабаш по суті справи пояснив:

Лисенко Іван вечером зайшов до мене 28/IV-27 р. Каже, що Данило дома з гостем, а міліція нам доручила стежити за ним. Пішли до Ситника, й всі пішли до Явд. Герасименко. Я залишився на дворі. Чую – шелестить. Я туди – Данило. Затримав його, привів у хату. Взяли обох, привели в с/раду. Було годин 11-12 вечора. Побалакали, що робити; вирішили одправити їх ранком. Ранком, годин о 6, я зайшов у с/раду, й Ситник явився. Біжить хлопець, каже, що йшли 2 дядьки, питалися Явдоху. Ситник мене послав, я побіг за ними, догнав, зупинив, спитав і повів у с/раду. Ситник лапнув його й кричить мене. Витягли отріз у одного, пилку у другого. Посадили тоді й тих до камери затриманих. Після цього пішли знову до Герасименкової, бо було сповіщення, що ще прийшли. Відтіль Ситник мене послав у с/раду. Педченко каже, що один просився оправитись. Я дозволив, сам остався. Щось довго нема їх обратно. Я вийшов, чую крик Педченко: «Стрелятиму!». Я став розталкивати. Кричать на мене, щоб і мене побити. Тут підійшла жінка, забрала додому. Ключів від замку не було ніяків. Він був порчений, але ж висів на дверях. Коли Ситник пішов до Милашенка, мене послав стежити за в'язнями. Народу було багацько. Хто саме був, я не замітив.

Коли Педченко кричав, то Тіпуліна вже били. Я став казати, що так не можна, став уговаривати. Хто саме бив, я не замітів. Там була як каша. Той нахилився й б'є, той ногами товче. Я казав: «Та не бийте хоч по голові». Сам я ні разу не вдарив.

Хто там був у толпі, я не замітів. Що я не бив, бачили Губар М. В., Бордун Д. М. – вони нашої с/ради.

Як (яким. – В. М.) чином витягли останніх трьох? Коли стали кричати, щоб і мене побити, я ушився й пішов до дому. Ключів у мене зовсім не було; до того замку не було ніяких ключів.

Я не винуватий ні в чому.

Коли я прийшов до с/ради, народу було повно в дворі, й він був обурений. Було тисячі $1^{1}/_{2}$.

Цяцка я ніде не бачив. Перед убивством, Герасименка з камери я не виводив і не допитував.

Коли б я хотів бити Данила, я б міг його вбити тоді, як піймав його, тікаючого з хати матері.

У мене був отріз, виданий міліцією.

Підс. Ситник – коли Барабаш привів двох, один з них хотів витягти отріза. Я замітів, витяг отріза й покликав Барабаша на поміч.

Підс. Ів. Манько по суті справи пояснив:

Я зайшов до с/ради. Було багато народу. Педченко сидів на лавці з отрізом. Я шукав голову, бо у брата здохла корова, щоб дав бланок. Не найшовши його, я постояв і пішов додому, коли почув:

«Соромно буде, як так пустимо». Затриманих я так і не бачив. Педченко сказав мені, що ворів половили.

Підс. Педченко – я йому сказав, що голови немає, а половлено ворів. Він приходив, коли людей не було, ворів ще не били.

Підс. Манько – людей багато було тоді, й чужих і наших.

Барабаша я не бачив там зовсім. З підсудних я нікого там не примітю.

Підс. К. Манько по суті справи пояснив:

Побачивши товпу у с/раді, й я пішов туди. Затримані вже лежали на площадці побиті. Хто їх відносив потім, не знаю. Вони лежали як мертві. Відтіль я пішов до церкві, тоді був престольний празник.

*З Герасименками я в спору. Коли мене було обібрано в 25 р., я вказував на їх товаришів Солов'янів, а вони намагалися, щоб я вказував на инших, не з їх кампанії.**

* Автору вдалося віднайти три документи в Державному архіві Полтавської області, датовані початком грудня 1925 року, що стосуються згаданого обкрадання Корнія Манька товаришами Данила Герасименка. Крадіжку було здійснено мешканцем Сенів – Олексієм Сенем та мешканцями Малих Будищ – Іваном Міщанином, Андрієм Солов'яном і Федором Солов'яном.

05.12.1925: «*Постанова*

м. Полтава, 1925 року грудня 5 дня. Я, агент відділення розшуку Полтавськоі окрміліції Панін, розглянувши постанови начальніка Опішнянськоі раймініції під № № 79, 80, 81 і 82, присланими при відношенні від 2/XII за Ч. 2731.

Найшов: що гр-не Сень Олекса Андріевич, мешкаючий хут. Сені Батьківськоі сельради, Міщанин Іван Степанович, мешк. с. Малі-Будіщі, Солов'ян Андрій Сергіевич, мешк. там же і Солов'ян Федір Степанович, мешкаючий там же, виявляються в заподіянні грабунку речей у гр-на с. Малі-Будіщі Манька Корнія Романовича, себто в злочині, передбаченому арт. 184 ч. 2 Кар. Код., а тому ухвалив: гр-н Сеня Олексу, Міщанина Івана, Солов'яна Андрія і Солов'яна Федора зарегіструвати в рег. бюро відділення розшуку, перевести в слідче відділення БУПРу, зарахував з цього часу за нарслідчим 3 поділу Полтавськоі округи.

Агент /Панін/» [12, арк. 437].

07.12.1925: «*Нарслідчому 3 поділу Полтавськоі округи*

При цьому надсилається копія постанови від 5-го грудня б. р. на гр-н: Солов'яна Андрія Сергіевича, Солов'яна Федора Степановича, Міщанина Івана Степановича та Сеня Олексія Андріевича, обвинувачених по 184 арт. Кар. Код., для відому.

Вищезгадані обвинувачені цього числа при листуванні начальника Опішнянськоі раймініції за № 2731 та згаданій постанові відправлені в слідственне відділення Полтавського БУПРу № 34 для замкнення під варту і зараховані утриманням за Вами.

Додаток: Згадане.

Нач. відділ. розшуку Гладкий» [12, арк. 435].

07.12.1925: «*З особами*

Зав. слідственним відділенням Полтавського БУПРу № 34

При цьому надсилаються копії постанов за № № 79, 80, 81 та 82 на гр.-н: Солов'ян Андрія Сергіевича, Солов'ян Федора Степановича, Міщанина Івана Степановича та Сеня Олексія Андрієвича з постановою на них від 5 грудня б. р. по обвинуваченню іх по 184 часті 2-й арт. Кар. Код., вкупі з вищезгаданими особами, для замкнення іх під варту, зарахував утриманням за нарслідчим 3 поділу Полтавськоі округи.

Додаток: Згадане.

Нач. відділ. розшуку Гладкий» [12, арк. 436].

Іван Міщанин (по-вуличному «*Цюрюпа*») (1902–?) був заядлим крадієм у Малих Будищах та неодноразово засуджувався. Зокрема, був засуджений 1937 року, повернувся в село 15.01.1946 року [5], а згодом, 15.09.1947 року, знову був засуджений. З'явився в Малих Будищах 25.05.1949 року [6]. Андрій Солов'ян у 1930-х роках був засуджений. Із місць позбавлення волі додому не повернувся. Федір Солов'ян був обраний першим головою місцевого колгоспу імені XI-річчя КНС. У 1930-х роках був засуджений. Пізніше став відомим у селі як тесля й столяр високої майстерності.

Корова у мене здохла на Великодень.

Педченка я тоді не бачив у дворі. Нікого з підсудних не бачив. Краще я відповідатиму невинно, чим покажу на того, кого не бачив.

Я – інвалид. Лівою рукою зовсім не можу работать і на ноги слаб.

Підс. Барабаш Як. – коли я вернувся в с/раду, то я розпорядився внести побитих у сарай. Публіка взяла й віднесла. З підсудних ніхто не вносив їх. Я не знаю, хто їх поніс.

Підс. Дядечко по суті справи пояснив:

Я пішов на храм. У церкві почув, що б'ють. Ми – туди. Ситник уже розганяв товпу. Затримані вже були побиті й лежали в хліву. Я туди не заходив, поглянув у двері. Я ходив з Даценькою Ів.

Хто був у с/раді? Вже було мало людей, своїх я нікого не бачив.

Підс. Цяцька по суті срави пояснив:

З Данилом я не в спору. Мене з роду не били й я не бив. Ідучи на церков, я чув як Ситник кричав: «Хто таке наробив?!», бачив що люди тіснилися до сараю. Я туди не заходив.

*Хто мене спалив, я не знаю й нікого не уличав.**

Підс. Овсій по суті справи пояснив:

Вечером постучався Барабаш і Лисенко, погукати мене стежити за Данилом. Стежив цілу ніч до ранку. Приходе Ситник. Арештували вони ще двох громадян, послали мене за виконавцем. Я бігав до 6-х, нікого не було дома, поки не найшов Педченка, привів його в с/раду, пішов додому. Після церкві я почув, що побито затриманих. У церков я не ходив, а якраз під той час гуляв сам у лісі. Пішов додому, як дзвонили до заутрені.

З Дан. Герасименком я не в спору.

На дверях камери я бачив, що висів замок; на нього я не дивився.

---

* Згадку про пожежу в садибі Петра Цяцьки автору вдалося віднайти в Державному архіві Полтавської області серед переліку пригод, які трапилися в Полтавській окрузі восени 1924 року: *«В ночь на 5/IX в М. Будущички у гр-на Цяцьки Петра по неизвестным причинам произошёл пожар, ком уничтожено: 1 клуня, 1 хлев, 1 саж, 7 шт. овец, 1 свиня на 400 руб.»* [2, арк. 150].

Також зазначено в архівній документації про ще одну подію, яка відбулася в Малих Будищах тієї осені: *«1/X у гр-на с. М-Будищ, в 3-х верстах севернее Опошни, Педаша* (Бідаша. – *В. М.*) *Афанасия Ивановича совершено вооружённое ограбление, злоумышленники проникли в дом посредством прорыва крыши в доме, при грабеже ничего не взято ввиду поднятого крика Педашем* (Бідашем. – *В. М.*), *злоумышленники скрылись. Дознание производится»* [2, арк. 172]

Замінив мене Педченко. Я простояв цілу ніч. Як вернувся з лісу, тоді ліг спати.

Двох других затриманих привів Барабаш. Їх обеззброїли, один хотів вийти на двір. Голова схватив за руку й торкнувся до обріза. У иншого одібрали пилку. Більш нічого не було. Коли їх ще не садили до камери, я побіг за виконавцями. Коли вернувся з Педченком, вони вже сиділи. Що було за цей промежуток, я не знаю.

Підс. Пошивайло по суті справи пояснив:

Ішов я до церкві з Гарбузом (Андріяном, 1897 р. н. – *В. М.*) *побіля с/ради. Вони вже були побиті й лежали в сараю. З двору публіку розганяли й в сарай не допускали. Людей там було багато, а своїх не примітив – я не роздивлявся. Публіку розганяв Ситник – його я примітив.*

З Дан. Герасименко я в спору. Мій брат (Яків Пошивайло, гончар, 1907 р. н. – *В. М.*) *з-за нього сидів у Бупрі 2 м-ці. Він судився вмісті з ним. Я тоді не хотів бути свідком.*

Підс. Дронь по суті справи пояснив:

Ідучи з церкві з Бордуном Ф. (Федором, 1909 р. н . – *В. М.*), *дійшли до с/ради. Там повно людей. Зайшли. Біля с/ради лежать 4 побиті в крові. Постояли й пішли додому. Ми були тоді в празничному костюмі. Ми були тоді в празничному костюмі й не хотіли мараться в кровь.*

Були в дворі й чужі, й свої селяне. З Данилом я не в спору.

*Підс. Барабаш – з Герасименками я в спору, я ввесь час боровся з криміналізмом. Я Герасименків не раз арештовував.**

[…] Свід. Герасименко Данило Петрович, 19 рок., не родич підсудних, відбув кару по 180 «б» ст. КК, показав:

Приїхав я з висилки, що дав суд після Бупру, 26/IV-27 р. самовільно.

* *Яків Барабаш обійняв посаду голови Малобудищанської сільської ради перед Якимом Ситником, зокрема, станом на лютий 1926 рік. У тогочасних документах зазначено, що він мав «радстаж 2 роки» [8, арк. 1]. Тож, можна припустити, що на той час Яків Барабаш був на посаді голови вже два роки. Оскільки, на той час Данило Герасименко належав до затятих у селі крадіїв, Якову Барабашу, як голові сільської ради, доводилося проводити з ним відповідну роботу, зокрема й арештовувати. Як видно з матеріалів справи про самосуд, умовно засуджена була й мати Данила – Явдоха Герасименко. Звідси й взаємна неприязнь між Барабашем та Герасименками*

За це мене осудили на 6 м-ців. 28/IV мене вечером арештували – Ситник, Гармаш, Лисенко й Барабаш. Повели в с/раду мене й Тіпуліна. Він зустрівся зі мною в Полтаві, питав, де я живу. 28/IV він прийшов у хати перед самим затриманням. Я його зовсім не знав. 29/IV, ранком, годин о 8-9, Тіпулін попросив оправиться. У дворі його стали бити. Виводив Педченко – виконавець. Хто його випустив, не знаю, ми були заперті. Хто його бив, не бачив. Коли його повели, двері були одчинені. Дядьки на мене кажуть: «Виходь». Нас було вже 4. Я вийшов, звалили, стали бити. Після мене били і 2-х останніх, я цього не бачив. «Виходь!» – кричав Корн. Манько. Били мене всі гуртом. Потім Манько К. одкинув рубаху й разів 10 ударив по боку колякою. Хто бив Тіпуліна, не знаю. Ситника тоді не було. Після Манька я потіряв почуття. Прийшов я у себе в сараю. Там же почув, що голова кричав: «Хто це наробив?!» і розганяв товпу. Хто приніс у сарай, не знаю. Чи били останні підсудні, не знаю. Було не до того, щоб примічати.

Підс. К. Манько – Мене було обібрано, й вони на мене за це злі. Я його не тільки не бив, а й не бачив. Коли підходив, вони лежали неживі.

Свід. Герасименко – хто бив останніх, не знаю. Били нас і в сараю, а хто, не знаю.

Як попав до мене Гуржій, не знаю. Бачив я його в Бупрі, сидів у місті днів 7. Він казав, що він зна роботу по садоводству, й я рекомендував йому приїхати в Опішню, де багато садків.

З висилки я вернувся, щоб перемінити білью.

З камери було чути, що товпа кричала: «Давай сюди!» тощо.

Не дивлячись на це, Тіпулін просився на двір.

Манька К. я вказував не через особисті рахунки. Бачив тільки його одного.

Загорулька я не знаю. Що його й Гуржія затримали, я взнав тоді, як укинули до нас у камеру.

Поки Тіпулін не виходив оправитись, з нас ніхто не виходив з камери з самого вечера. І я не виходив.

Скільки часу я лежав у сараю, не знаю. Я там прочувствовався. Сарай тоді був зачинений, поки не приїхала міліція й нас забрала. Я помню, що в сараї нас били, а хто й чим, не знаю, не бачив. Чув крик: «Бий довбнею!». Нею мене вдарено двічі.

Після побоїв мене зараз же взяли на допит. Я тоді міг показати й наговорити того, чого і не було. […]

Було багацько й чужих людей. Я більш тижня був у гарячці й міг набалакати на всіх. Пізнав і замітів я одного Корнія Манька.

Після цих побоїв на сиру погоду я болію. З Барабашем я не мав ніяких рахунків. Мене забрали в хаті, а не на дворі.

Свід. Гуржий Сергій Семенович, 30 р., не родич підсудних, судився тричі – 153, 142, 184 ч. 2, 16, 105 ст. КК – виправданий, висиляється адміністративно, показав:

Йшов я на роботу з Загорулько з Полтави, щукав роботу.

Сидючи в Бупрі, познайомився з Д. Герасименко. Він казав, що в Опішні багацько садків, у нього запущений. Я й вздумав прийти до нього. Загорулько теж згодився піти вмісті. По дорозі нас затримали, коли ми щукали його матір. Зайшли в с/раду, де зразу почали нас бити. Один молодий не дав. Заперли в камеру. Годин через $1^1/_2$ той самий забрав нас у двір, де нас він і инші побили. Пізнав я тільки двох – Барабаш, Цяцька, а Ситник не давав бити. З камери виводив Барабаш, кажучи, що все рівно поб'ємо. Ситник казав, що для таких є порядок і закон, нельзя бити. Барабашові помагав Цяцька і кричав, що «такі самі мене спалили – побить їх!». Барабаш усім кричав: «Що ви дивитись, так і з нами може бути!».

У мене витрусили пилку садовничю, а у Загорулько якесь оружіє, яке, не бачив, но почали забирати. Що у Загорулька є отріз, я не знав.

Били мене попервa руками, а як збили з ніг, то ногами. Мені розбили голову. В опізнанні я не помиляюсь.

Затримував мене Барабаш. У с/раді Барабаш почав мене бити, а Ситник не дав.

Підс. Ситник – Ніхто не бив їх у с/раді, як привів Барабаш.

Свід. Гуржий – Він сам кричав: «Не бийте!». Повалили нас обох, й побили при ньому, але ж не дуже.

Підс. Ситник – Крики були, щоб побити, але ж я не бачив, щоб їх били. Побачивши настрій товпи, я вкинув їх скоріш у камеру.

Свід. Гуржий – Один з нас год. через $1^1/_2$ пішов на оправку. Потім я почув його крики. За ним забрали Герасименка. Після нього вбігли Цяцько й Барабаш, витягли, звалили й всі стали бити.

У мене й зараз побої відчуваються. По висновку лікаря я пішки слідувати етапом не можу, й мені дають підводу.

Очнувся я трохи в дорозі, як везли в лікарню, але я не розумів, де я й що зі мною.

Тіпуліна я зовсім не знав.

Підс. Ситник – пилка, та що відняли, по наружності похожа на садоводническую. Ми нею пробували різати заліза – й добре піляла.

Свід. Гуржий – 1-м мене вдарив Барабаш по боках кулаками й носками. У с/раді тоді було осіб 15. Я запомнів тільки двох.

З камери мене витяг за руку Барабаш. Я з камери не хотів іти. Герасименка забрали, як і мене, а хто, я не бачив. Його взяли хвилин за 5 до мене. Коли Барабаш мене вдарив чимсь по голові, я впав і більше не бачив, хто мене бив.

Свід. Герасименко – Коли мені закричали: «Виходь!», я сам вийшов. Барабаша я не бачив ніде.

Підс. Ситник – Гуржий казав, що отріз вони найшли в риллі, а я питав Загорулька, де він узяв.

Свід. Гуржий – не було цього.

Що Герасименко Д. був дома тоді, я не знав. […]

Свід. Герасименко Явдоха Антоновна, 44 р., не родич підсудних, судилась по 16-180 «б» ст. КК – умовний соцзахист, показала:

Приходили Ситник, Барабаш, два виконавці й в хаті забрали Данила й якогось дядька, що прийшов на смерканні. Ускорості прийшов і голова.

Коли я прийшла ранком у с/раду, хлопці були побиті, заперті в сараю. Відтіль їх забрала міліція.

Бандор (?) мені що казав? Не знаю я нічого. Ситник кричав, хто це самосуд зробив і виганяв людей з двору. Я ніяких свідків не виставляла. […]

З Цяцькою ми не спорились.

Після самосуду нас спалено.

Свід. Лисенко Іван Захарович, 38 р., не родич підсудних, не судився, показав:

28/IV-27 р. прийшов до мене Іван Таран, каже, що хтось прийшов до Явдохі. Я повідомив голову й Барабаша. Потім ми з Гармашем пішли до Герасименковій. У хаті – світ, сидить чужий, а Данило стояв

серед хати. Ми постукали – не пускають. Потім Явдоха пустила. Ввійшли. Данила нема. «Де?». – «Не було». – «Та ми ж бачили». – «Не було». З двору Барабаш закричав і ось веде Данилу, що буцім то тікав. Обох забрали в с/раду. Викликали Овсія, щоб стежив за ними, а я пішов додому. Ранком я пішов у церков. Біля с/ради Ситник мене покликав, дав записку, й я пішов у міліцію. Її я встрів по дорозі й передав записку.

Тоді, як били, я там не був.

Свід. Гармаш Ларивін Карпович, 38 р., не родич підсудних, не судився, показав:

Мене збудили Барабаш і Ситник, щоб іти до Герасименкових. Пішли до Лисенка, забрали ще й його. У хаті Явдохи сидів невідомий і Данило. На стук не пустили, а потім одсунули, й ми ввійшли. Барабаш залишився на дворі. У хаті Данила не було. Незнайомий каже, що він зайшов ночувати. Тут Барабаш Як. за руку привів Данила. Обох забрали в збірню, відкіль я пішов додому. На другий день я був у церкві зранку й до вечера, бо служу там уповноваженим.

Коли затримали, було годин 10 вечера.

Свід. Тараненко Петро Ілліч, 43 р., не родич підсудних, не судився, показав:

Був храм у нас. Я пішов у церков. Не доходячи до с/ради, бачу товпу людей, що кричать щось: «Бий!», чи що таке. Я злякався, проліз кріз народ і пішов до церкві. Було тоді годин 10 ранку.

Я так казав: «Надо слідувателя».

Свід. Білоножка Трифін Ол-дрович, 22 р., не родич підсудних, не судився, показав:

На самосуді я не був зовсім; був біля церкві тоді. Хто бив, я не знаю. Що у сельраді б'ють, я чув, а коли пішов туди з т-ами, вори були побиті. Ситник кричав, хто це побив і розганяв народ. Тоді вже була й міліція. Сакуна я бачив біля церкві, він питав, чі не бачив я якогось дядька.

Свід. Лещенко Юхим Ількович, 50 р., не родич підсудних, не судився, показав:

Під час самосуду я був дома. Коли 2-х арештували, я там був. Ситник мене зазвав у хату, показав пилку й отрізу. Тих двох заперли не при мені, а я пішов у церков. Чи був там у збірні Цяцка – не помню,

а народ уже був. Були балачки, що піймано бандитів. Ситник показав і записку, що відібрана у тих двох, з моєю адресою. Я й кажу їм: «Що, хотіли конячку взяти?». При мені їх ніхто не бив.

Після церкви я йшов додому. Сакун мені каже, що є ще підозрілі, вернулися до церкві, він пощукав, а я пішов додому. Так через годину я знову прийшов до с/ради. Барабаш і Ситник уже розганяли товпу. Побитих я і не бачив.

Хто утворив самосуд, я не знаю. Там було тисячі народу. Був і чужий народ, що прийшов на храм.

Коли я приходив у другий раз, я бачив і Явдоху, якій робив виговор на цю банду.

Свід. Герасименко Іван Панасович, 18 р., не родич підсудних, не судився, показав:

Мене догнав Йосип (Чуйко, 1891 р. н. – *В. М.*), *каже щоб я сповістив Педченка, що два дядьки пішли до Герасименкової Явдохи. Я й повідомив про це Барабашеві.*

Свід. Педченко Тимофій Павлович, 23 р., брат підс. Педченка, не судився, показав:

29/IV-27 р. я прийшов до с/ради, де брат стояв коло дверей. Він сказав, що сидять чотирі. Один попросився на двір, а я сказав: «Сиди чоловіче – краще буде». Я боявся, що коли він вийде, то може що-небудь буде. Народу було багато, шуміли, а брат був один. Сакуна не було. Я пішов додому. Скоро вернувся. Там уже був крик, одного толпа тягне вниз. Я став кричать: «Що ви робете?!». Пролізти неможна було. Тут побачив брата, який сказав сповістити миліцію, яка зразу зібралася.

На крильці тянуло душ 8-10 чужих людей. Тянули не Данила, не Гуржія, не того, що на карточці. Барабаша я не бачив, Цяцьку теж, з підсудних не бачив нікого, крім брата.

Міліцію я сповістив, що там б'ють, роблять самосуд.

Свід. Стахвій (Тагвей. – *В. М.*) *Іван Саввич, 15 р., не родич підсудних, не судився, показав:*

Я нічого не знаю. При самосуді не був, а був у церкві, а потім – дома. Явдосі Герасименковій я не казав хто бив.

Свід. Герасименко (Явдоха. – *В. М.*) *– він балакав у себе дома, а моя сестра передавала мені. Казала, що бив Цяцька.*

Свід. Стахвій (Тагвей. – *В. М.*) – *я цього не розсказував. Біля с/ради я зовсім не був.*

Свід. Грисенко Йосип Степанович, 35 р., не родич підсудних, не судився, показав:

29/IV-27 р. я прийшов у с/раду ранком, де сиділо два в'язня. На столі лежали пилка й обріз. Тих в'язнів повели в кімнату д/затриманих. Голову сповістили, що до Явдохи ще йдуть люди. Й ми втрьох пішли туди, зробили трус. Відтіль Ситник послав Барабаша, щоб ішов до с/ради, щоб чого там не случилося, а сами пішли до Мелашенкових. Відтіль, ідучи по дорозі, узнали про побої. Ситник побіг туди, а я пішов до дому. Коли я прийшов туди, міліція вже прийшла.

Від того менту, що Барабаша Ситник послав до с/ради, до менту, що ми повертались з трусів, пройшло $3^{1}/_{2}$ *години певних.*

У с/раді при мені не били нікого.

Свід. Гуржій – били в с/раді, але ж не дуже.

Свід. Грисенко – ні, не було при мені.

Свід. Гуржій – били тоді, як сажали в камеру.

Свід. Грисенко – шуму не було ніякого; я був у кімнаті рядом з тим помешканням.

У с/раді тоді було 3-4 особи, хто саме там був – не помню.

Коли ми йшли до Явдохи, Ситник дав сповіщення для міліції виконавцю, що затримано людей. Хто це виконавець, не помню (йдеться про Івана Лисенка.– *В. М.*).

Свід. Дацінько Іван Демідович, 19 р., не родич підсудних, не судився, показав:

Ідучи на храм, я встрівся з Дядечком М. Почувши про самосуд, ми пішли до с/ради. Побиті лежали в сараю, а Ситник розганяв натовп. Ми подивились і пішли на храм.

Свід. Бордун Федір Дем'янович, 17 р., не родич підсудних, не судився, показав:

Був я з Дронем на храму. Ідучи з храму побіля зборні, бачив товпу селян. Вори були побиті вже. Я злякався й з Дронем пішов додому.

Чи був там Дронь до зустрічі зі мною, не знаю; він живе біля зборні.

Свід. Бордун Дмитро Михайлович, 26 р., не родич підсудних, не судився, показав:

Я йшов побіля с/ради, як Барабаш кричав на товпу розійтись. Було годин 10. Ситника я не чув. Народу було маса. Я повернувся й пішов

додому. Побитих я не бачив. Може, вони й не були побиті тоді – не знаю, не чув. Я йшов з базару, з Опішні.

Свід. Гарбуз Андріан Федорович, 30 р., не родич підсудних, не судився, показав:

На самосуді я не був. Ідучи до церкві, я йшов з Пошивайлом. Почули про самосуд. Як підійшли до зборні, голова розганяв людей, а вори були в сараї. Туди ми не заходили.

Свід. Підгорний Прокіп Петрович, 30 р., не родич підсудних, не судився, показав:

Ідучи з базару побіля с/ради, я бачив товпу. Барабаш кричав: «Розійдись!» А я пішов додому.

Побитих я не бачив. Більш нікого, крім Барабаша, з підсудних я не бачив.

Свід. Ширай Іван Панасович, 39 р., не родич підсудних, не судився, показав:

Ідучи недалеко від с/ради, я побачив товпу й крик Барабаша й Ситника, щоб розходились. Барабаш стояв на крильці. Вори були побиті.

Підс. Ситник – ми вдвох кричали тоді, як побиті вже були в сараї.

Свід. Сень Степан Семенович, 50 р., не родич підсудних, не судився, показав:

Нічого я не знаю. Я – з с. Батьки. Ідучи з церкві, почув, що половили ворів і пішли до с/ради. Побув там недовго й пішов знову до церкві. По дорозі почув, що ворів уже б'ють.

З підсудних я знаю тільки Цяцьку. Якби й бачив кого, я ж їх не знаю. Цяцьки я там не бачив.

Свід. Губар Михайло Василович, 46 р., не родич підсудних, не судився, показав:

Пішов я на храм – народу мало. Чую, що когось половили. Пішов до с/ради, де була повна площа людей. Барабаш Як. кричав: «Розійдіться!», а з публіки кричать: «І ти такий». Тут жінка з плачем просе його йти додому, й він пішов. Я не бачив, чи били тоді, чи ні. Дивився я скріз тин. Барабаш стояв на крильці й кричав. Між нами було сажнів 6, було море людей.

Після храму мене до себе покликав Барабаш. Це було біля церкві.

Підс. Барабаш – як побитих відвезли, я був біля церкві, бачив його там і пригласив до себе. […]

В останнім слові підсудні сказали:

Ситник – Я 8 р. служу владі. Якщо й наробив чого, то не навмисно.

Педченко – Я нічого не знаю.

Сакун – Прохаю зменьшити.

Барабаш – Я невинуватий. Я не був у силі розігнати й сам не бив. Я 9 рок. служу.

Манько Ів. – Прохаю виправдити.

Манько К. – Я інвалід, участі в самосуді не брав.

Дядечко – Я не винуватий.

Цяцька – Я не був там. Я старий.

Овсій – Я невинуватий. Прохаю виправдити.

Пошивайло – я теж так.

О 22 год. оголошено перерву до 9 год. 13/XII-27 р.

О 9 год. 35 хв. 13/XII-27 р. судзасідання продовжується.

В останнім слові підс. Дронь сказав – Прохаю виправдати. О 9 год. 40 хв. суд пішов на нараду.

О 13 год. 55 хв. суд вийшов з нарадчої кімнати. Головуючий прилюдно оголосив присуд з поясненням про термін і порядок оскарження, в ладі 339 ст. КПК і судзасідання оголошено зачиненим» [16, арк. 123-132].

У вироку Полтавського окружного суду зазначено наступне:

«Розглянувши в одкритому судовому засіданні справу по звинуваченню уродженців і мешканців с. Малі-Будищечка Опішнянського району Полтавської округи: 1) Ситника Якима Гавриловича, 36 р., бідняка, письменного, непартійного, одруженого, члена КНС, несудившогося, по фаху кравця. 2) Педченко Олександра Павловича, 19 років, бідняка, письменного, непартійного, несудившогося, парубка, по фаху гончаря. 3) Сакуна Хому Мосійовича, 26 р., бідняка, письменного, непартійного, несудившогося, парубка, по фаху гончаря, члена КНС, перебувавшого в лавах Червоної армії один рік 8 м-ців по 99 ст. КК. 4) Барабаша Якова Петровича, 42 р., бідняка, малописьменного, непартійного, несудившогося, перебуваючого під слідством по 2 ч. 98 ст. КК, одруженого, члена КНС, по фаху чорнорабочій по 2 ч. 98 ст. КК. 5) Манька Івана Романовича, 35 років, непісьменного, непартійного, неодруженого, судившогося за поруб ліса, бідняка, (парубка),

по фаху чорнорабочий. 6) Манька Корнія Романовича, 49 р., бідняка, малопісьменного, непартійного, несудившогося, одруженого, по фаху хлібороба. 7) Дядечка Михайла Константіновича, 19 р., бідняка, малопісьменного, непартійного, несудившогося, парубка, по фаху шевця. 8) Цяцьку Петра Семеновича, 61 р., бідняка, непісьменного, непартійного, несудившогося, одруженого, по фаху хлібороба. 9) Овсія Івана Івановича, 19 р., бідняка, пісьменного, непартійного, несудившогося, парубка, по фаху гончаря. 10) Пошивайла Полікарпа Леонтіевича, 19 р., бідняка, пісьменного, непартійного, несудившогося, парубка, по фаху гончаря. 11) Дроня Василя Лаврентьвича, 19 р., бідняка, пісьменний, непартійного, несудившогося, парубка, по фаху кравця, по 146 ст. 2 ч. КК.

Данними судового слідства виявлено слідуюче: Вечером 28 квітня 1927 року голова М-Будищанської с/ради Опішнянського району Ситник Яким Гаврилович одержав відомості, що гр-на сила М-Будещечка – Герасіменко Данило Петрович, засуджений виїзною сесією Полтавського округового суду 15 січня 1927 року за утвориним цілої низки крадіжок до виселиння з меж Полтавської округи на 3 роки, переховується у своєї матері Явдохи Герасіменко. З приводу чого голова с/ради Ситник запрохав собі на допомогу голову адміністративної комісії Барабаша Якова та двох сельвиконавців, Лисенка Івана та Гармаша Ларивона. Пішли до оселі Герасіменкової Явдохи з метою затримати там переховуючогося її сина Данила Герасіменка. В хаті Герасіменко Явдохи був затриманій один невідомій гр-н, назвавшій уже опісля себе Іваном Тіпуліним, а також був затриманій і Данило Герасіменко. Затриманих Данила Герасіменка і Тіпуліна Івана голова с/ради Ситнік до міліції не надіслав і про затримання їх в міліцію не сповістив, не дивлячись на те, що до міліції від с/ради було не більше трех кілометрів, а обох заарештованих посадив в камеру для затриманих при с/раді. Ранком 29 квітня 1927 року в с. М-Будещечка проходило два невідомих гр-нина, які питалися «де мешкає Галущиха», цебто Явдоха Герасіменко. Зазначених вище невідомих гр-н було затримано головою адмінкомісії т. Барабашом Яковом, яких було доставлено до с/ради, де виявлено, що ці гр-ни із Полтавського района, один – Гуржій Сергій Семенович з деревні Нижня Вільшана, а другий – Загорулько Євмен Олексійович з с. Мачух. Проведеним общуком у Гуржія було

знайдено пилку, якою можно було пиляти залізо, а в Загорульки – відріза з п'ятью набоями. Опісля чого Гуржія і Загорулько головою с/ради Ситником було посажено в камеру для затриманих, де вже сиділи Герасіменко і Тіпулін. Виставивши у камери для охорони затриманих вартових, сельвиконавця Педченка Олександра та члена с/ради Сакуна Хому, голова с/ради Ситник, взявши з собою голову адмінкомісії Барабаша та гр-на Грісенка Йосипа, пішов знову до оселі Герасіменкової Явдохи з метою перевести обшук. Не знайшовши нічого в оселі Герасіменкової, голова с/р Ситник вкупі з понятим Грісенком напрямувалися до брата Герасименкової – Микити Мелашенка, особи теж підозрілої, з метою теж перевести труса. А Барабашу наказано було піти до с/ради і стежити там за порядком та за затриманими. Коли голова адмінкомісії Барабаш прибув до с/ради, то там уже був виликій натовп силян, які викрикували «побить їх треба», «соромно буде як так випустимо». Але, не дивлячись на вище сказане, Барабаш Яків, вікривши камеру, випустив Тіпуліна з сельвиконавцем Педченком на двір, позаяк Тіпулін прохав, щоб його випустили оправитись. Коли сельвиконавець Педченко сопровождав Тіпуліна обратно до камери, то натовп силян накинувся на Тіпуліна, котрого стали ізбивати, хто чим попало. В той час, коли натовп селян робив самосуд над Тіпуліним, частина селян вскочила в камеру до затриманих і витягла відтіля Герасіменка Данила, над котрим також стали учиняти самосуд. Із числа селян, які біли Герасіменка, останній впізнав лише одного Корнія Манька, якій бив Герасіменка колякою. В той час, коли переводився самосуд над Тіпуліним та Герасіменком, голова адмінкомісії Барабаш Як. вкупі з иншими селянами витягли з камери Гуржія Сергія та Загорулька Євмена, над якими теж розпочали самосуд. Причому, як зазначив в даному судовому засіданні Гуржій Сергій, голова адмінкомісії Барабаш першій став його, Гуржія, бити, а за ним ногами бив дід Цятько (Цяцько. – *В. М.*) *Петро, кажучи: «Це, мабуть, ті, що й мене спалили».*

Коли затримані, після утворення над ними самосуду, були непритомними, Барабаш зробів роспорядження переволокти іх в пожарний сарай, гадаючи що такі вже мертві. В цей час прибув голова с/ради Ситник з місця переведення ним трусу і, забачивши великій натовп селян, став кричати: «Розійдіться, що це Ви

наробили?!», то тоді і Барабаш в свою чергу теж звертався до селян з проханням розійтись. Наслідком самосуду затриманій Іван Тіпулін був забітий на смерть і по висновку лікаря Опішнянської лікарні, який оглядав труп Тіпуліна, смерть останього виникла від внутрішньої кровотечі в обидві превларні полости. При огляді Данила Герасіменка виявлено три рани на голові та синяки на руках, які віднесені до розряду легких побоїв. У Сергія Гуржія рана на голові, синяк на правій руці і підкожна емерізема на спині. А у Євмена Загорулька синяки на спині і рвана рана в десять сантіметрів в області лівої темяної кістки. Пошкодження як у Гуржія, так і Загорулька відносяться до розряду тяжких тілових пошкоджень.

Член с/ради Сакун Хома Мосійович вкупі з сельвиконавцем Педченком Олександром були головою с/ради Ситником виставлені для охорони затриманих, але, не дивлячись на те, що до с/ради збирався великій натовп обурених селян, Сакун Хома покинув варту і пішов до церкви нібито шукати якогось невідомого чоловіка, котрого врешті не найшов.

На підставі вище складеного ВС окрсуду визнає винуватими: Сакуна Хому в тому, що він, будучи поставленій головою с/ради Ситником вартовим до затриманих, неуважно поставився до своїх обов'язків, покинувши варту, себто в злочині, що передбач. 99 ст. КК.

Барабаша Якова в тому, що він як голова адмінкомісії, маючи у себе ключі від камери до затриманих, ранком 27 квітня 1927 року, не дивлячись на те, що великий натовп обурених селян вимагав самосуду над затриманими, випустив із камери заарештованого Тіпуліна, над котрим силяни вчинили самосуд. А також в тому, що він, Барабаш, перевищуя владу, сам приймав участь в самосуді над затриманим Гуржійом і Загорульком, з котрих Гуржія власноручно ізбив вкупі з Петром Цяцькою і иншими невиявленими селянами. Внаслідок чого Тіпуліна було забито на смерть, Гуржія і Загорулька тяжко побито, а Герасіменку нанесено легкі телові пошкодження – себто в злочині, що передбачається 2 частью 98 ст. КК.

Манька Корнія і Цяцьку Петра в тому, що вони приймали ранком 29 квітня 1927 року в с. Малі-Будещечка участь в самосуді над затриманими Герасіменком, Гуржійом та іншими, себто в злочині, що передбачається 2 час. 146 ст. КК.

Сакун Хома визнав себе винуватим в пред'явленому злочину, а Барабаш Яків, Манько Корній і Цяцька Петро винуватими себе не визнали і пояснили, що вони нікого із затриманих не били і не знают хто таких бив. Але пояснення їх не заслуговуют уваги, бо Гуржійом і Герасіменком стверджено, що в самосуді приймали участь Барабаш, Цяцько і Манько Корній.

Пред'явлені звинувачення голові Мало-Будещанської с/ради Ситнику Якиму в недбайлівім відношенні до своїх обов'язків, данним судовим слідством з'являються не доведено, бо Ситник приняв всі засоби, що до охорони затриманих Герасіменка, Тіпуліна, Гуржія і Загорулька, позаяк ним були виставлені вартові, а також 29 квітня ранком було послано повідомлення в міліцію про затримання 4-х запідозрих осіб, що в час самосуду Ситник перебував при виконанні своїх службових обов'язків, переводячи трус в оселях Герасименка і Милашенка, що ним за для стеження за порядком та за затриманими дано було розпорядження голові адмін-комісії Барабашу, в котрого і знаходилися ключі від камери для затриманих.

Також не доведено звинувачення по відношенню сельвиконавця Педченка Олександра, позаяк з боку його недбайлівого відношення до виконання обов'язків не було, позаяк він, Педченко, вивів затриманого Тіпуліна для єстественних надобностів по роспорядженню голови адмінкомісії Барабаша. І коли натовп накинувся на Тіпуліна, то він фізично не міг оборонити Тіпуліна від великого натовпу селян і підвергався сам небезпеці.

Пред'явлене звинувачення Маньку Івану, Дядечко Михайло, Овсію Івану, Пошивайло Полікарпу і Дроню Василю по 2 ч. 146 ст. КК також не доказано, бо ні одним свідком і покривженим не стверджено, що вони, Манько та инші, приймали участь в самосуді. Герасіменко Данило, хоч на визнанні і попереднім слідстві і зазначав, що в самосуді приймали участь Манько Ів., Дядечко М., Овсій Ів., Пошивайло П. і Дронь В., але в даному судовому засіданні категорично від зазначених показів відмовився, зазначаючи, що побої йому наносив лише Манько Корній, а останні його не били, і хто приймав участь, крім Корнія Манька, він не знає, що при допиті його, Герасіменка, на попереднім слідстві він давав покази, не віддаючи відчіту, бо був дуже хворій.

Визначаючи засіб соціального захисту Барабашу Якову, Маньку Корнію, Цяцьку Петру і Сакуну Хомі, ВС Окрсуду приймае до уваги

їх первичну судимість, пролетарське походження та громадську їх діяльність, а також приймає на увагу, що самосуди в данній місцевості все більш і більше збільшуються, що з'являється неприпустимим явищем при існуванні ревзаконності, а тому керуючись 296, 297 первим і третім пунктом 302 ст. ст. КПК, 6, 7, 42, 43 і 44 ст. ст. КК, 99, 2 ч. 98 і 2 ч. 146 ст. КК та революційною правосвідомостью,

Вирікла:

Ситника Якима Гавриловича, 36 р., Педченка Олександра Павловича, 19 р., Манька Івана Романовича, 35 р., Дядечка Михайла Костянтиновича, 19 р., Овсія Івана Івановича, 19 р., Пошивайла Полікарпа Леонтьевича, 19 р. і Дроня Василя Лаврентьевича, 19 р. за недоказанностью звинувачення по суду рахувати виправданними.

Барабаша Якова Петровича, 42 р., на підставі 3 п. 302 ст. КПК по 2 ч. 98 ст. КК позбавити волі без суворої ізоляції терміном на три роки.

Манька Корнія Романовича, 49 р. і Цяцька Петра Семеновича, 67 років на підставі 3 п. 302 ст. КПК по 2 части 146 ст. КК позбавити волі терміном на два роки кожного без суворої ізоляції, але, приймаючи на увагу першу судимість Цяцьки, його старість, та те, що він не з'являється соціально небезпечним елементом для суспільства, вирок по відношенні Цяцьки Петра рахувати умовним на протязі трьох років. Сакуна Хому Мосійовича, 26 р. на підставі 3 п. 302 ст. КПК по 99 ст. КК позбавити волі без суворої ізоляції терміном на один рік, але, приймаючи на увагу його первичну судимість, що він не з'являється соціально небезпечним, вирок по відношенню до нього рахувати умовним на протязі трьох років. В правах засуджених Барабаша Якова, Манька Корнія, Цяцько Петра і Сакуна Хому не урізувати.

Судвитрат по справі не мається.

Засіб запобігнення засудженим Барабашеві Якову і Маньку Корнію вибрати тримання під вартою.

Вирок може бути оскарженій до найвищого суду УСРР на протязі семи суток з моменту доручення засудженим копії вироку» [16, арк. 133-137].

13.12.1927 року з Виїздної сесії Полтавського окружного суду в Опішнянську райміліцію було відправлено листа наступного змісту:

«До Опішнянс. раймил.

Надсилаючи при цьому копію вироку ВС Полтавс. окрсуду по кримінальному відділу в 9 примірниках, пропонується Вам вручити їх гр. гр. Ситнику, Педченко, Сакун, Ів. Манько, Дядечко, Цяцько, Овсій Ів., Пошивайло, Дронь, які мешка. с. М. Будищечка, під розписку на звороті цього вказан. громадян, с поясненням останнім, що вони мають право в 7 денний термін з менту доручення вироку подати касаційну скаргу до Найвищого суду через кримін. відділ окрсуду. Це відношення з розпискою негайно повернути до окрсуду» [16, арк. 144].

13.12.1927 року з Опішнянської райміліції копії вироків було відправлено в Малі Будища разом із супроводжуючим текстом:

«Мало-Будищанскій с/р

Задля вручиня надсилается» [16, арк. 143].

15.12.1927 року копії вироків було вручено громадянам Якиму Ситнику, Олександру Педченку, Хомі Сакуну, Івану Маньку, Михайлу Дядечку, Петру Цяцьці, Івану Овсію, Полікарпу Пошивайлу, Василю Дроню. Кожен із них поставив власний підпис під розпискою:

«Розписка

1927 року грудня 15 дня, я, нижчепідписавшийся, даю цю розписку Полтавському окрсуду в тому, що цього числа мені доручена копія вироку по справі моїй від 12-13 грудня з поясненням моїх справ» [16, арк. 144].

21.12.1927 року розписка із Малих Будищ була направлена в Полтавський окружний суд із таким листом:

«До Полтавського окр. суду По виконанньї надсилається.

Голова сельради П. Ширай» [16, арк. 143].

З цього документа слідує, що на той час у Малих Будищах уже був інший голова сільської ради, а саме П. Ширай. Невідомим залишається, коли саме відбулася ця заміна: чи ще до суду, чи вже після судового засідання. З матеріалів справи лише відомо, що станом на 17.10.1927 року діючим головою сільської ради залишався Яким Ситник [16, арк. 80]. Пізніше він знову працював на цій посаді. Зокрема, його підпис як голови стоїть на документі, датованому 25.09.1930 року [7, арк. 47].

Вироки судового засідання щодо Якова Барабаша й Корнія Манька були ними оскаржені. У витягу з протоколу № 1 засідання Всеукраїнського центрального виконавчого комітету від 03.01.1928 року зазначено наступне:

«Слухали: Клопотання громадян про помилування 1) Барабаша Якова Петровича та 2) Манько Корнія Романовича, засуджених Полтавським окрсудом 13 грудня 1927 р. за арт. 98-2, 146-2 КК до позбавлення волі 1-го на 3 роки, а 2-го на 2 роки. Доповідач т. Покусаєв. Справа ч. 7066-27 р.

Постановили: Термін, що залишився, рахувати умовно» [16, арк. 142].

Таким вироком було закінчено справу про самосуд у Малих Будищах 1927 року. Чи випадково в Малих Будищах саме в дні, пов'язані з храмовим святом, з'явилися Іван Тіпулін, Сергій Гуржій та Євмен Загорулько? Вивчивши справу, дозволю собі припустити, що невипадково. Їхні слова про те, що вони були *«покликані на престольний празник Герасименком Данилом»* і прийшли шукати в селі роботу – лише заздалегіть домовлене прикриття. Я схиляюся до думки, що Іван Тіпулін, Сергій Гуржій і Євмен Загорулько планували здійснити якусь крадіжку. Цілком ймовірно, що хотіли вкрасти коня в мешканця Чирвиної вулички заможного хлібороба Юхима Лещенка – сусіда Данила Герасименка. Адже конокрадство тоді було досить поширеним явищем. Та й Іван Тіпулін у *«карному розшуку»* був *«зарегестрирован»* як *«конокрад»* [16, арк. 25]. Про вірогідну кражу коня говорив на допиті й сам Юхим Лещенко по відношенню до Євмена Загорулька й Сергія Гуржія, зазначаючи, що голова сільської ради Яким Ситник, *«указуючи на двух невідомих мені громадян, сказав, що ось до вас оці хлопці ішли у гості, і показав адрес, де було записано: «Педьки», до Явдохи Герасименко». Я живу на «Педьких», проти Герасименковоі»* [16, арк. 31]. А під час судового засідання промовив наступне: *«Ситник мене зазвав у хату* (приміщення сільської ради. – *В. М.*), *показав пилку й отрізу. […] Показав і записку, що відібрана у тих двох, з моєю адресою. Я й кажу їм: «Що, хотіли конячку взяти?»* [16, арк.129]. І, можливо, якби Іван Таран, що жив через хату від Данила Герасименка, не побачив, що до Герасименків пішов підозрілий невідомий і не доповів про те, їхній задум вдалося б здійснити.

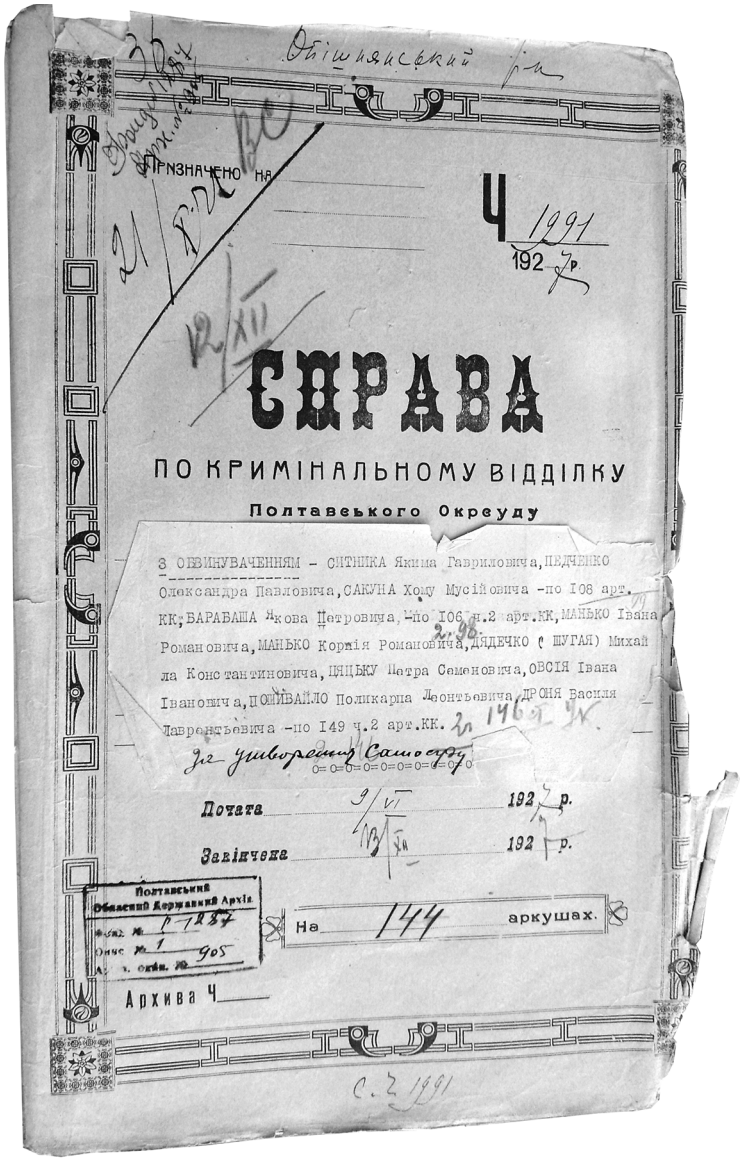

Мал. 1
Обкладинка архівно-судової справи по обвинуваченню одинадцяти мешканців Малих Будищ у здійсненні самосуду. Полтава. 1927.
Державний архів Полтавської області. Фото Віктора Міщанина [16]

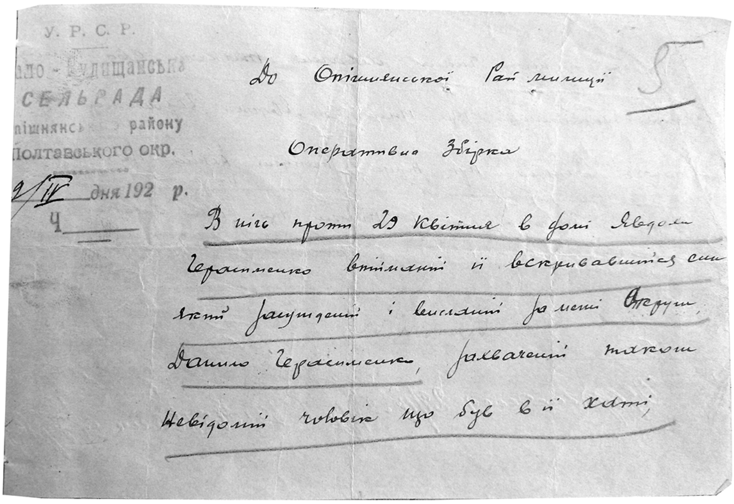

У. Р. С. Р.
Мало-Будищанська
СЕЛЬРАДА
Опішнянського району
Полтавського окр.
29/IV дня 192 р.
Ч

До Опішнянської Рай міліції

5

Оперативна Збірка

В ніч проти 29 Квітня в домі Явдохи
Герасименко втікаючи і вскривавшися сам
який засуджений і висланий до мені Округи,
Данило Герасименко, захвачений також
Невідомий чоловік що був в її хаті,

1

2

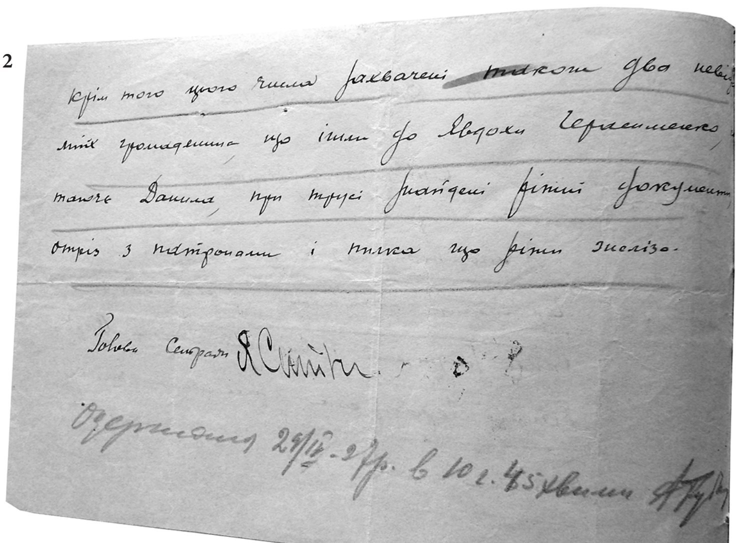

Крім того цього числа захвачені також два невідо-
мих громадянина що ішли до Явдохи Герасименко,
також Данила, при трусі знайдені різні документи,
обріз з патронами і пилка що ріже залізо.

Голова Сельради Я Ситник

Одержано 29/IV-27 р. в 10 г. 45 хвилин

Мал. 2 (1, 2)
Повідомлення голови Малобудищанської сільської ради Якима Ситника про затримання Данила Герасименка та трьох невідомих громадян (1 – початок; 2 – закінчення).
Малі Будища, Полтавщина. 29.04.1927. Державний архів Полтавської області.
Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 5]

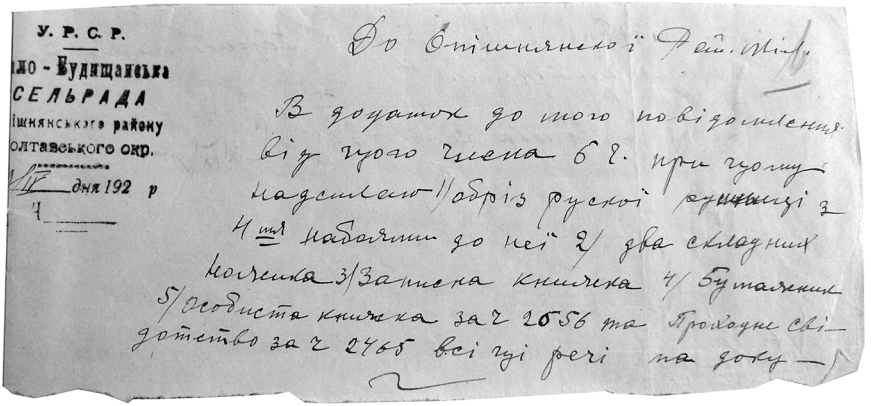

1

2

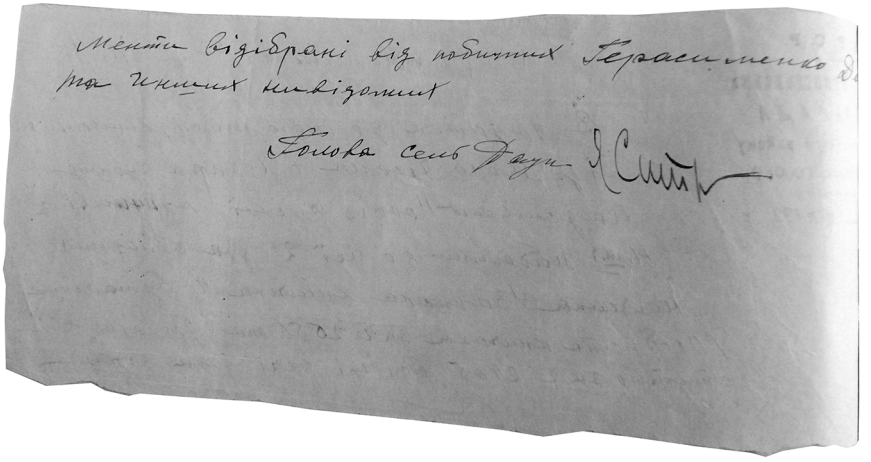

Мал. 3 (1, 2)
Повідомлення голови Малобудищанської сільської ради Якима Ситника до Опішнянської райміліції про речі та документи, відібрані в жертв самосуду (1 – початок; 2 – закінчення).
Малі Будища, Полтавщина. 29.04.1927.
Державний архів Полтавської області.
Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 6]

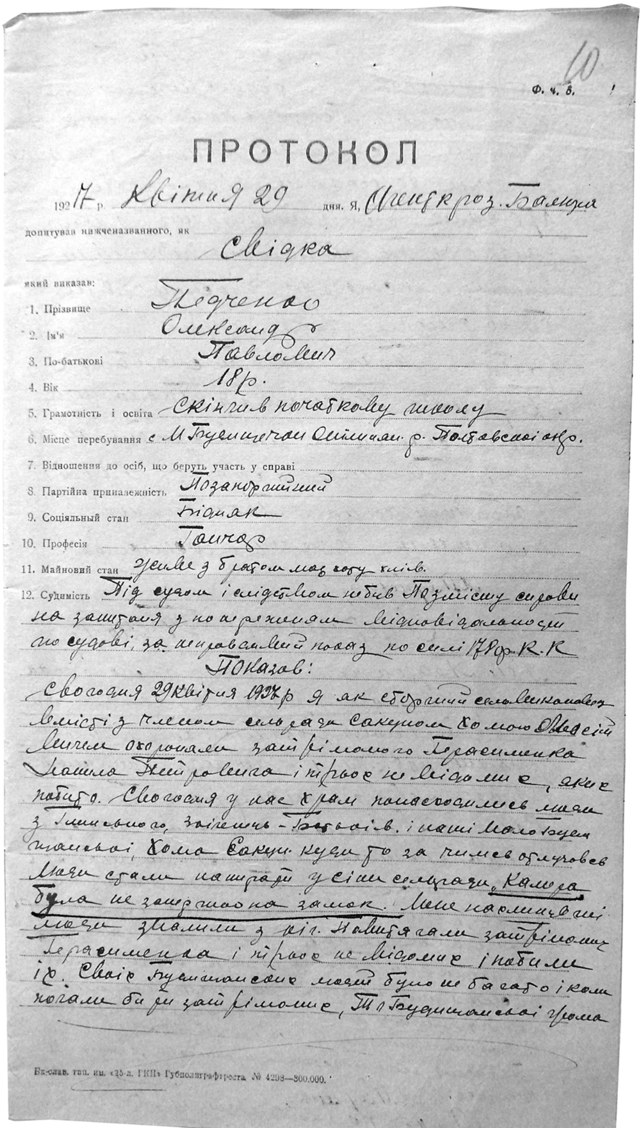

Ф. ч. 8.

ПРОТОКОЛ

1927 р. Квітня 29 дня. Я, [illegible]

допитував нижченазваного, як свідка

який виказав:

1. Прізвище Педченко
2. Ім'я Олександр
3. По-батькові Павлович
4. Вік 18 р.
5. Грамотність і освіта Скінчив початкову школу
6. Місце перебування [illegible] Полтавської окр.
7. Відношення до осіб, що беруть участь у справі
8. Партійна приналежність Позапартійний
9. Соціальний стан Бідняк
10. Професія Гончар
11. Майновий стан [illegible]
12. Судимість Під судом і слідством не був [illegible]

Показав:

[illegible]

Вн-слав. тип. ім. «25-л. ГКП» Губполіграфтреста № 4203—300.000.

Мал. 4

Перша сторінка протоколу допиту Олександра Педченка. Полтавщина. 29.04.1927. Державний архів Полтавської області. Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 10]

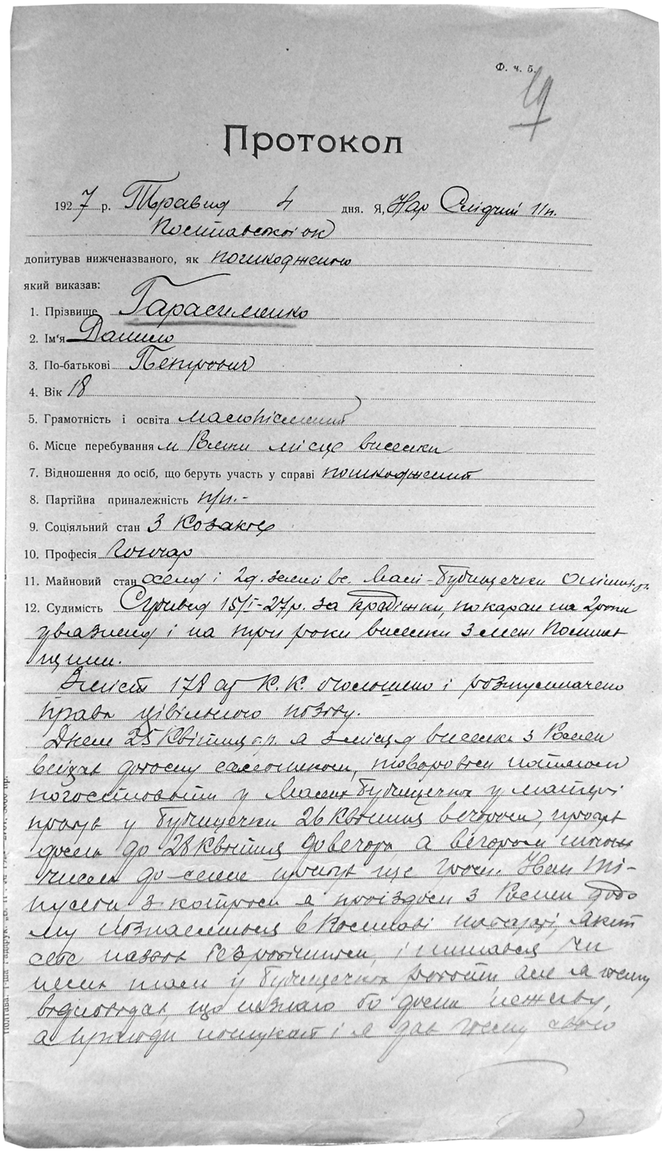
Ф. ч. 5.

4

Протокол

1927 р. Травня 4 дня. Я, Нар. Слідчий 1 дільн. Полтавської окр.

допитував нижченазваного, як пошкодженого

який виказав:

1. Прізвище Гарасименко
2. Ім'я Данило
3. По-батькові Петрович
4. Вік 18
5. Грамотність і освіта малописьменний
6. Місце перебування [illegible]
7. Відношення до осіб, що беруть участь у справі пошкоджений
8. Партійна приналежність б/п.
9. Соціяльний стан з козаків
10. Професія гончар
11. Майновий стан [illegible]
12. Судимість [illegible]

[illegible]

Мал. 5

Перша сторінка протоколу допиту Данила Герасименка. Полтавщина. 04.05.1927. Державний архів Полтавської області. Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 19]

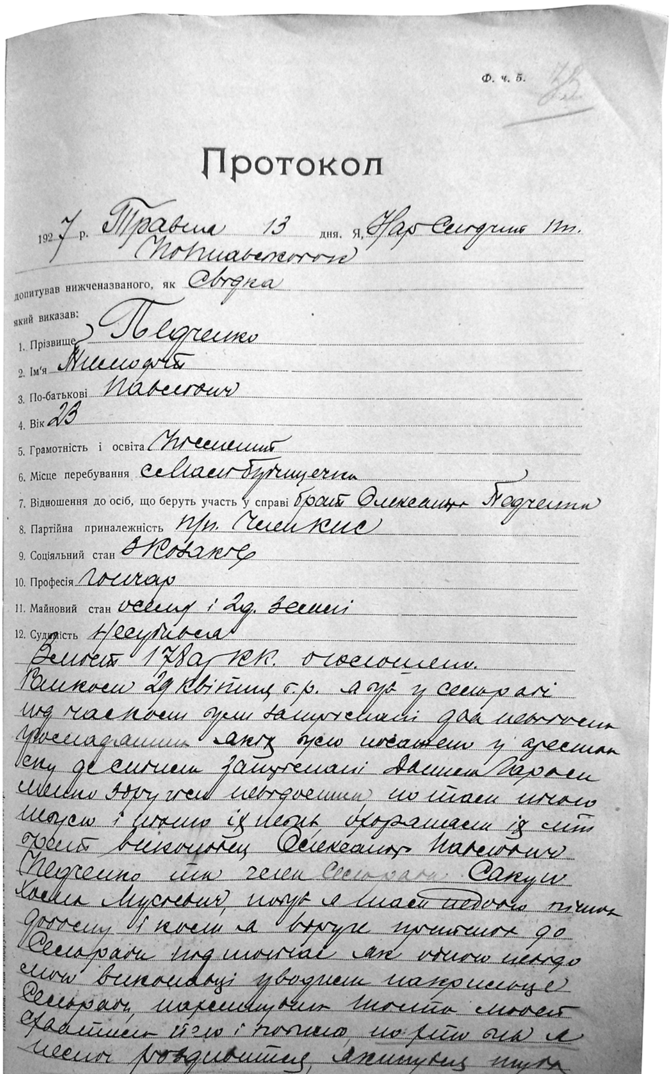
Ф. ч. 5.

Протокол

1927 р. Травня 13 дня. Я, Нар. Слідчий ІІІ. Полтавського

допитував нижченазваного, як свідка

який виказав:

1. Прізвище Педченко
2. Ім'я Тимофій
3. По-батькові Павлович
4. Вік 23
5. Грамотність і освіта Письменний
6. Місце перебування с. Малі Будища
7. Відношення до осіб, що беруть участь у справі брат Олександра Педченка
8. Партійна приналежність
9. Соціальний стан
10. Професія гончар
11. Майновий стан хата і 2д. землі
12. Судимість несудимий

[illegible]

Мал. 6

Перша сторінка протоколу допиту Тимофія Педченка.
Полтавщина. 13.05.1927. Державний архів Полтавської області.
Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 33]

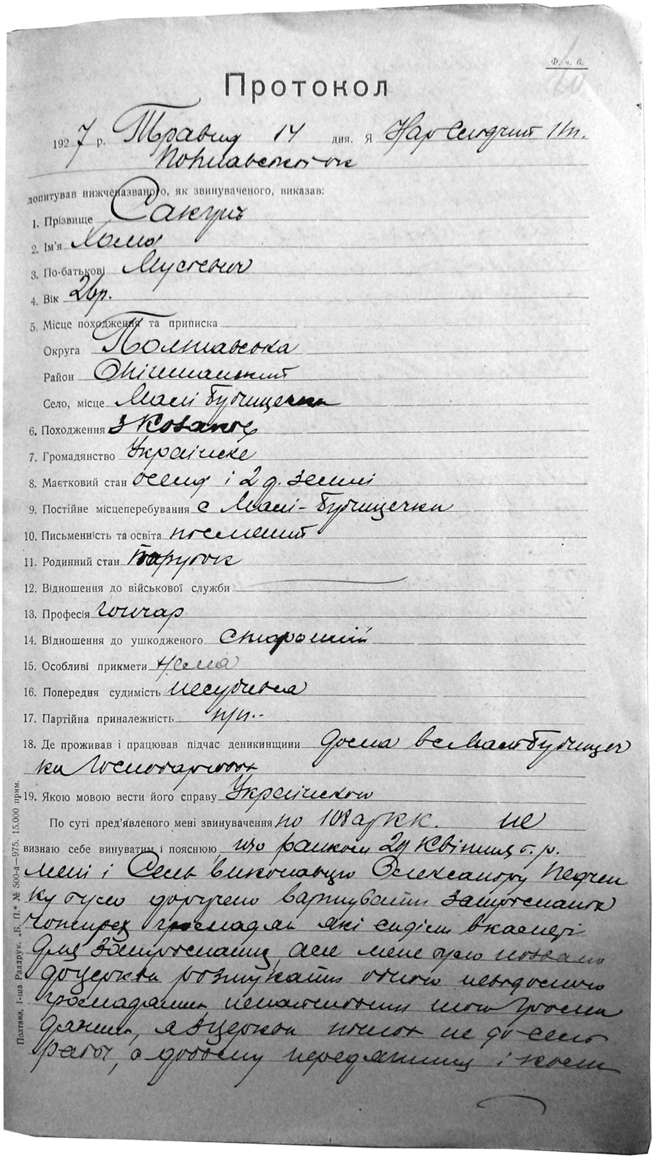

Ф. ч. 6.

Протокол

1927 р. Травня 14 дня. Я Нар. Слідчий 1 діл. Полтавської окр.

допитував нижченазваного, як звинуваченого, виказав:

1. Прізвище Сакун
2. Ім'я Хома
3. По-батькові Мусієвич
4. Вік 26 р.
5. Місце походження та приписка
   Округа Полтавська
   Район Опішнянський
   Село, місце Малі Будищечка
6. Походження з козаків
7. Громадянство Українське
8. Маєтковий стан оселя і 2 д. землі
9. Постійне місцеперебування с. Малі-Будищечки
10. Письменність та освіта письменний
11. Родинний стан парубок
12. Відношення до військової служби
13. Професія гончар
14. Відношення до ушкодженого сторонній
15. Особливі прикмети нема
16. Попередня судимість несудимий
17. Партійна приналежність б/п.
18. Де проживав і працював підчас деникинщини Дома в с. Малі Будищечка гончарював
19. Якою мовою вести його справу Українською

По суті пред'явленого мені звинувачення по 108 арт. К.К. не визнаю себе винуватим і пояснюю що раньше 24 квітня с. р. мені і Сень виконавцю Олександру Педченку було доручено вартувати заарештованих ... громадян які сиділи в ...

Полтава, 1-ша Раддрук. „Б. П." № 500-д—975. 15.000 прим.

Мал. 7

Перша сторінка протоколу допиту Хоми Сакуна.

Полтавщина. 14.05.1927. Державний архів Полтавської області. Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 40]

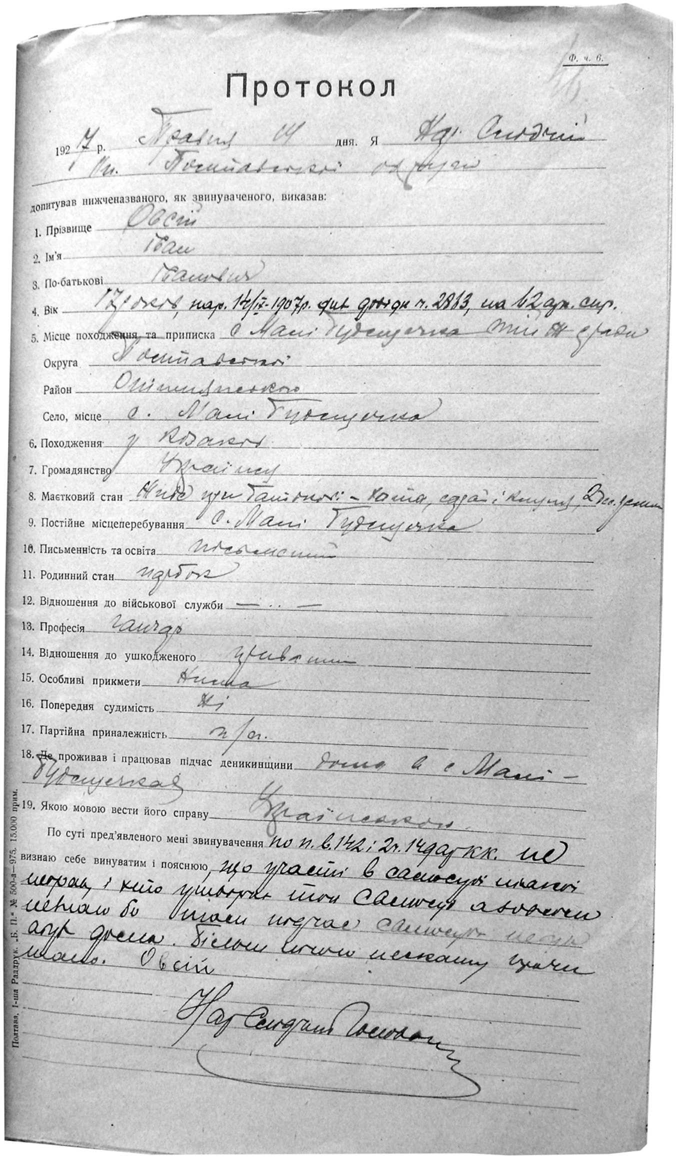
Ф. ч. 6.

Протокол

192 7 р. Травня 14 дня. Я Нар. Слідчий

допитував нижченазваного, як звинуваченого, виказав:

1. Прізвище Овсій
2. Ім'я Іван
3. По-батькові
4. Вік
5. Місце походження та приписка

Округа Полтавської

Район

Село, місце с. Малі Будищечка

6. Походження

7. Громадянство Українець

8. Маєтковий стан

9. Постійне місцеперебування с. Малі Будищечка

10. Письменність та освіта

11. Родинний стан

12. Відношення до військової служби — . . —

13. Професія

14. Відношення до ушкодженого

15. Особливі прикмети

16. Попередня судимість Ні

17. Партійна приналежність

18. Де проживав і працював підчас деникинщини дома в с. Малі Будищечка

19. Якою мовою вести його справу Українською

По суті пред'явленого мені звинувачення по п. в. 142; 2 ч. 14 ... КК.

визнаю себе винуватим і пояснюю, що участі в самосуді ...

... Овсій

Полтава, 1-ша Радрук. „Б. П." № 500-4-975. 15.000 прим.

Мал. 8

Протокол допиту Івана Овсія.

Полтавщина. 14.05.1927. Державний архів Полтавської області.

Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 46]

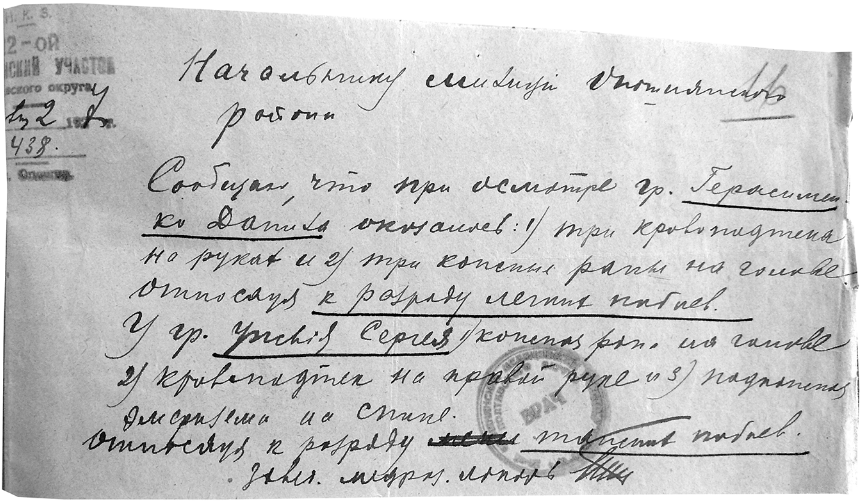
...2-ой
...ский участок
...ского округа
...2 1927 г.
438.

Начальнику милиции Опошнянского района

Сообщаю, что при осмотре гр. Герасименко Данила оказалось: 1) три кровоподтека на руках и 2) три колотых раны на голове относятся к разряду легких побоев.
У гр. Гуржия Сергея 1) колотая рана на голове 2) кровоподтек на правой руке и 3) ... на спине. Относятся к разряду тяжелых побоев.
Зав. мед. ...

Мал. 9
Повідомлення про пошкодження, виявлені при огляді жертв самосуду
Данила Герасименка та Сергія Гуржія.
Опішне, Полтавщина. 02.05.1927. Державний архів Полтавської області.
Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 16]

51.

Підписка
за явку до слідства та суду

Дня „14"-го травня 1927 року м. Опішня
я, Олександр Павлович Педченко підписуюсь Нар. Слідчому ... ,що на підставі 146 ст. Кр. Пр. Код. покладаю собі обов'язок у справі по обвинуваченню мене по 108 арт. КК ...тися, з вимог Судової влади, до слідства й суду, а також повідомляти про ...яку переміну в місці проживання.

Підпис А. Педчен...
Нар. Слідчий ...

Мал. 10
Підписка за явку до слідства та суду Олександра Педченка.
Опішне, Полтавщина. 14.05.1927. Державний архів Полтавської області.
Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 51]

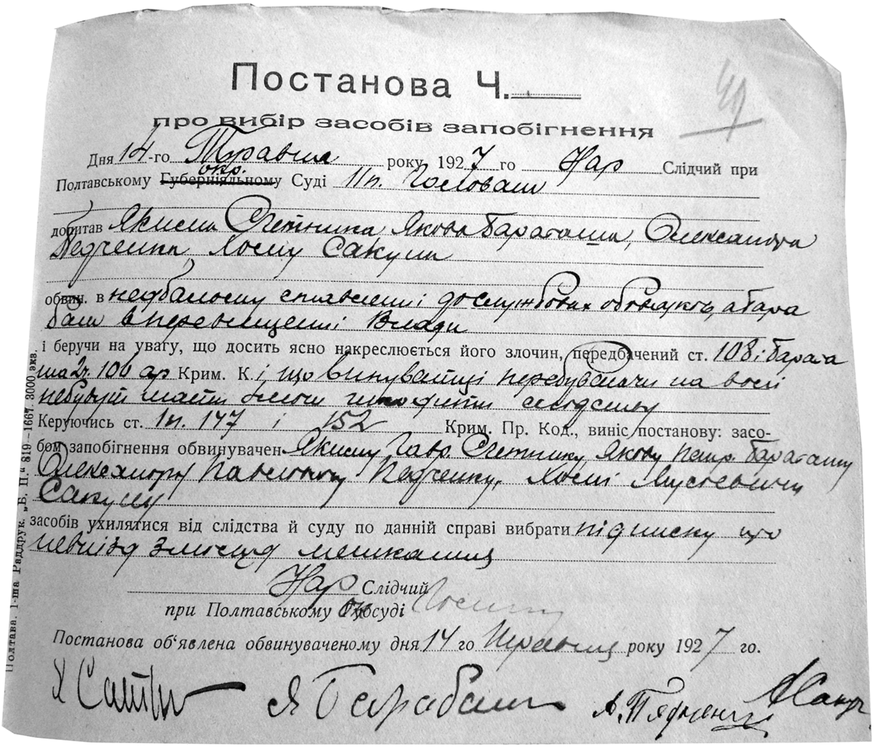
Постанова Ч.

про вибір засобів запобігнення

Дня 14-го Травня року 1927 го Слідчий при Полтавському ~~Губерніяльному~~ окр. Суді

допитав

обвин. в

і беручи на увагу, що досить ясно накреслюється його злочин, передбачений ст. 108 Крим. К.

Керуючись ст. 177 і 152 Крим. Пр. Код., виніс постанову: засобом запобігнення обвинувачен

засобів ухилятися від слідства й суду по данній справі вибрати

Слідчий при Полтавському Окр. суді

Постанова об'явлена обвинуваченому дня 14 го Травня року 1927 го.

Полтава. 1-ша Раддрук. „Б. П." 819—1667. 3000 екз.

Мал. 11
Постанова про вибір засобів запобігнення ухилення від слідства й суду Якиму Ситнику, Якову Барабашу, Олександрові Педченку та Хомі Сакуну. Опішне, Полтавщина. 14.05.1927.
Державний архів Полтавської області.
Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 49]

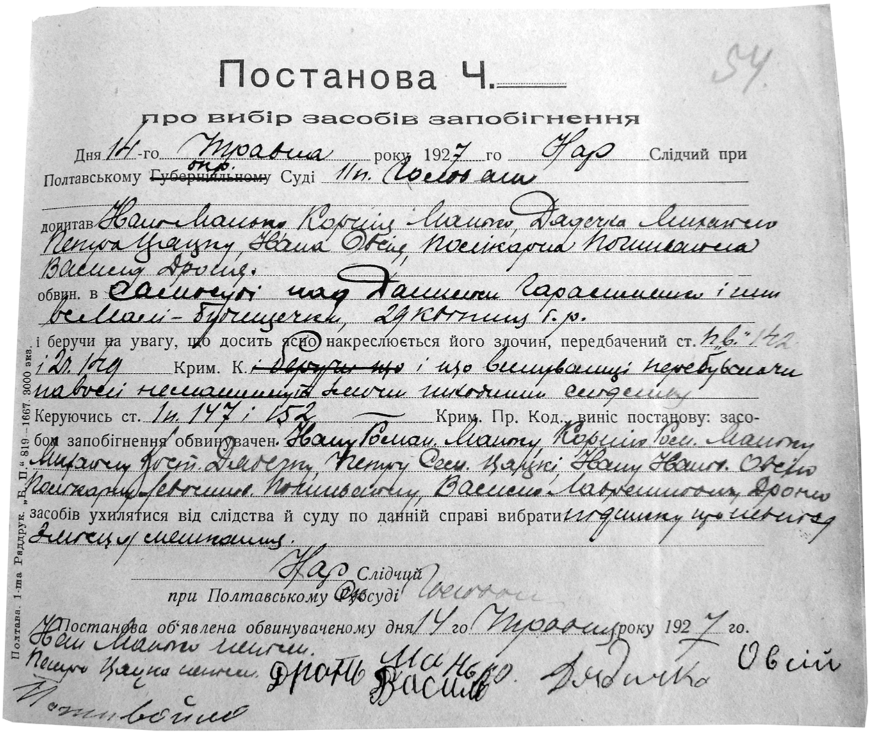

Постанова Ч.

про вибір засобів запобігнення

Дня 14-го травня року 1927 го Слідчий при Полтавському ~~Губерніальному~~ окр. Суді

допитав

обвин. в

і беручи на увагу, що досить ясно накреслюється його злочин, передбачений ст. Крим. К.

Керуючись ст. Крим. Пр. Код., виніс постанову: засобом запобігнення обвинувачен

засобів ухилятися від слідства й суду по данній справі вибрати

Слідчий при Полтавському Окрсуді

Постанова об'явлена обвинуваченому дня 14 го року 1927 го.

Мал. 12
Постанова про вибір засобів запобігнення ухилення від слідства й суду Іванові Маньку, Корнійові Маньку, Михайлу Дядечку, Петру Цяцьці, Іванові Овсію, Полікарпові Пошивайлу та Василю Дроню.
Опішне, Полтавщина. 14.05.1927.
Державний архів Полтавської області.
Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 54]

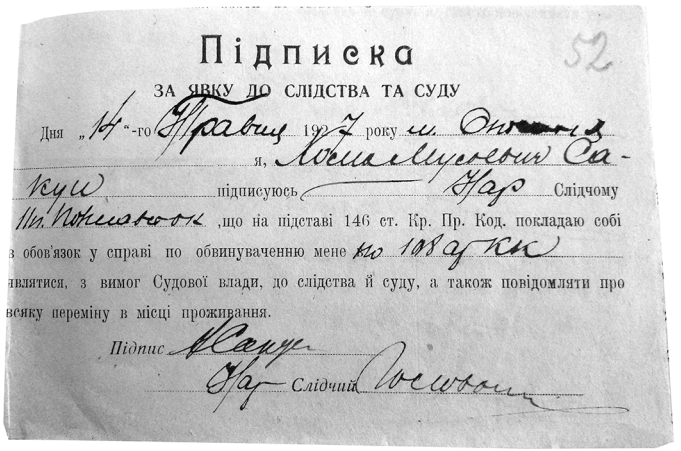

Підписка

ЗА ЯВКУ ДО СЛІДСТВА ТА СУДУ

Дня „14"-го Травня 1927 року м. Опішня

я, Хома Мусієвич Сакун підписуюсь Нар Слідчому

Пл. Поплавськ ок, що на підставі 146 ст. Кр. Пр. Код. покладаю собі

з обов'язок у справі по обвинуваченню мене по 108 ар. кк

являтися, з вимог Судової влади, до слідства й суду, а також повідомляти про

всяку переміну в місці проживання.

Підпис Н. Сакун

Нар Слідчий Гостовський

Мал. 13

Підписка за явку до слідства та суду Хоми Сакуна.

Опішне, Полтавщина. 14.05.1927. Державний архів Полтавської області.

Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 52]

Підписка

ЗА ЯВКУ ДО СЛІДСТВА ТА СУДУ

Дня „14"-го Травня 1927 року м. Опішня

я, Петро Цяцька підписуюсь Нар Слідчому

Пл. Поплавськ ок, що на підставі 146 ст. Кр. Пр. Код. покладаю собі

обов'язок у справі по обвинуваченню мене по 142; 2ч. [illegible]

являтися, з вимог Судової влади, до слідства й суду, а також повідомляти про

всяку переміну в місці проживання.

Підпис Петро Цяцько [illegible]

Нар Слідчий Гостовський

Мал. 14

Підписка за явку до слідства та суду Петра Цяцьки.

Опішне, Полтавщина. 14.05.1927. Державний архів Полтавської області.

Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 58]

Підписка

ЗА ЯВКУ ДО СЛІДСТВА ТА СУДУ

Дня „14"-го Травня 1927 року м. Опішня

я, Іван Іванович Овсій підписуюсь Нар Слідчому

,що на підставі 146 ст. Кр. Пр. Код. покладаю собі обов'язок у справі по обвинуваченню мене

являтися, з вимог Судової влади, до слідства й суду, а також повідомляти про всяку переміну в місці проживання. Овсій Іван.

Підпис

Слідчий

Мал. 15
Підписка за явку до слідства та суду Івана Овсія.
Опішне, Полтавщина. 14.05.1927. Державний архів Полтавської області.
Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 59]

Підписка

ЗА ЯВКУ ДО СЛІДСТВА ТА СУДУ

Дня „14"-го Травня 1927 року м. Опішня

я, Полікарп Левонович Пошивайло підписуюсь Нар Слідчому

,що на підставі 146 ст. Кр. Пр. Код. покладаю собі обов'язок у справі по обвинуваченню мене

являтися, з вимог Судової влади, до слідства й суду, а також повідомляти про всяку переміну в місці проживання.

Підпис

Слідчий

Мал. 16
Підписка за явку до слідства та суду Полікарпа Пошивайла.
Опішне, Полтавщина. 14.05.1927. Державний архів Полтавської області.
Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 60]

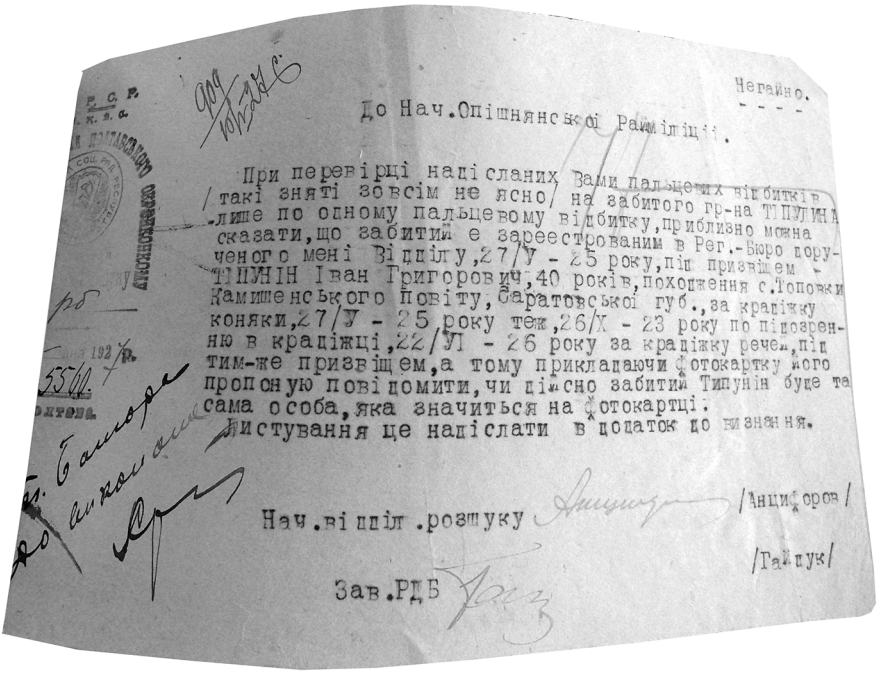

Негайно.

До Нач.Опішнянської Раміліції.

При перевірці надісланих Вами пальцевих відбитків /такі зняті зовсім не ясно/ на забитого гр-на ТІПУНІНА лише по одному пальцевому відбитку,приблизно можна сказати,що забитий є зареєстрованим в Рег.-Бюро порученого мені Відділу,27/У - 25 року,під призвіщем - ТІПУНІН Іван Григорович,40 років,походження с.Топоньки Камишенського повіту, Саратовської губ.,за крадіжку коняки,27/У - 25 року теж,26/Х - 23 року по підозрінню в крадіжці,22/УІ - 26 року за крадіжку речей,під тим-же призвіщем,а тому прикладаючи фотокартку його пропоную повідомити,чи дійсно забитий Типунін буде та сама особа,яка значиться на фотокартці.
Листування це надіслати в додаток до вивчання.

Нач.відділ.розшуку /Анциферов/

/Гайчук/

Зав.РДБ

Мал. 17
Лист з Полтавської окружної міліції до начальника Опішнянської районної міліції стосовно жертви самосуду Івана Тіпуліна.
Полтава. 1927. Державний архів Полтавської області.
Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 77]

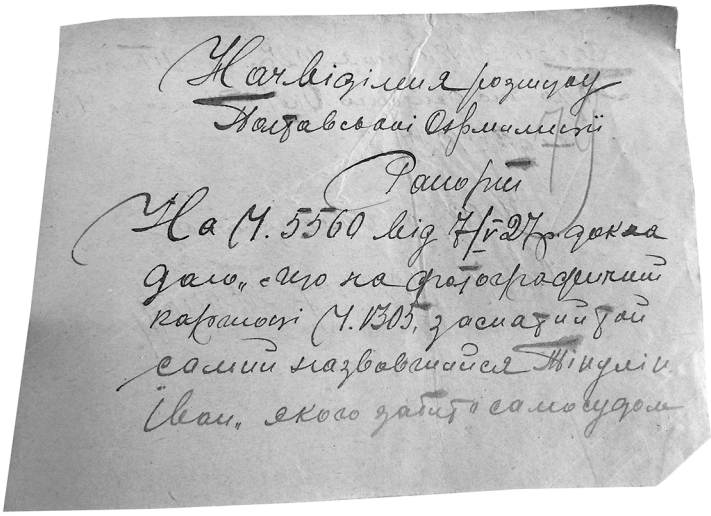

1

2

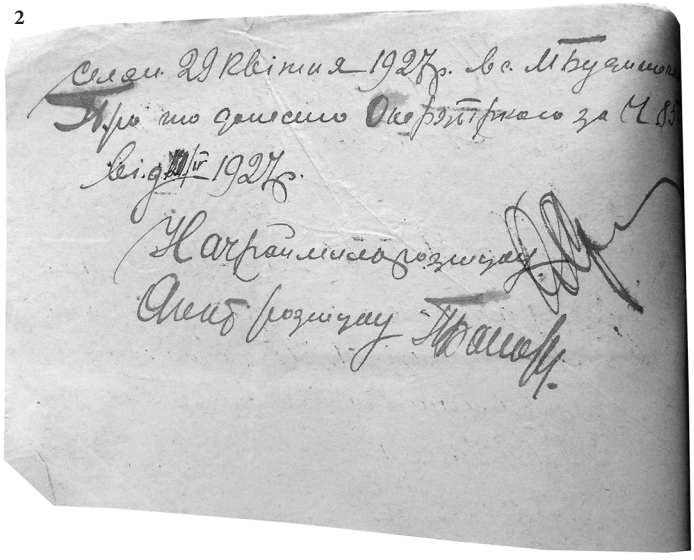

Мал. 18 (1, 2)
Лист з Опішнянської районної міліції в Полтавську окружну міліцію стосовно Івана Тіпуліна (1 – початок; 2 – закінчення).
Опішне, Полтавщина. Травень 1927. Державний архів Полтавської області.
Фото Віктора Міщанина [16, арк. 79]

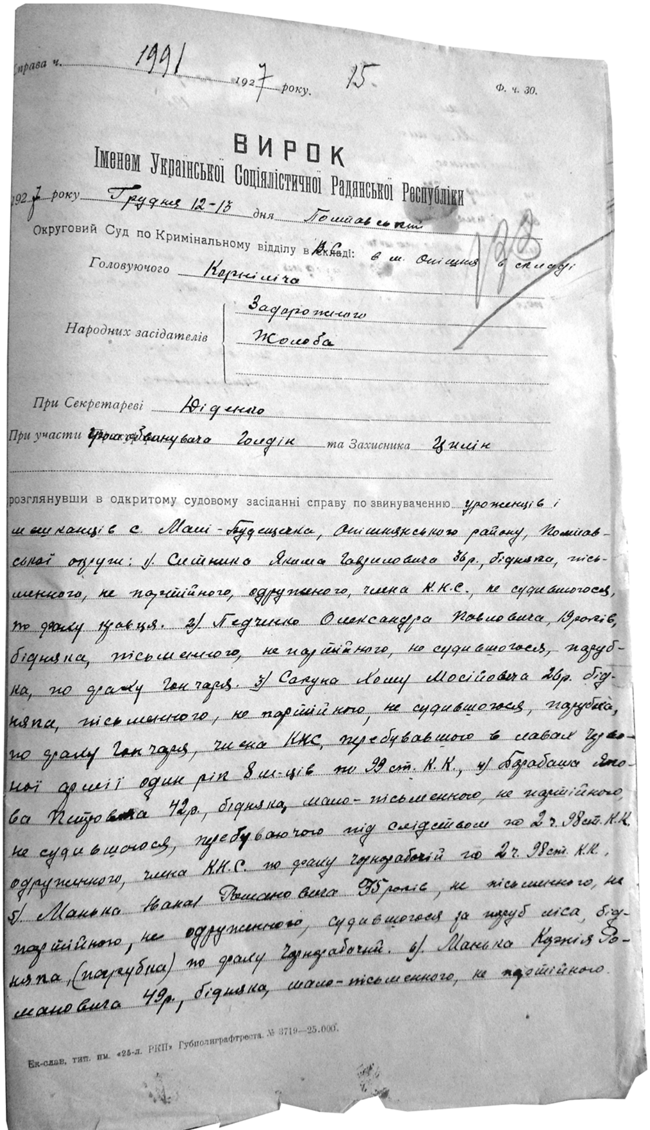

Справа ч. 1991 1927 року. 15 Ф. ч. 30.

ВИРОК

Іменем Української Соціялістичної Радянської Республіки

1927 року Грудня 12-13 дня Полтавський

Окружний Суд по Кримінальному відділу в складі: в м. Опішня в складі

Головуючого Корніліча

Народних засідателів Задорожного

Жолоба

При Секретареві Діденко

При участи Обвинувача Голдін та Захисника Цимін

розглянувши в одкритому судовому засіданні справу по звинуваченню уроженців і мешканців с. Малі-Будещака, Опішнянського району, Полтавської округи: 1/ Ситника Якима Гавриловича 36р., бідняка, письменного, не партійного, одруженого, члена К.Н.С., не судившогося, по фаху кравця. 2/ Педченко Олександра Павловича, 19 років, бідняка, письменного, не партійного, не судившогося, парубка, по фаху Гончаря. 3/ Сакуна Хому Мосійовича 26р. бідняка, письменного, не партійного, не судившогося, парубка, по фаху Гончаря, члена КНС, перебувавшого в лавах Червоної армії один рік 8 м-ців по 99 ст. К.К., 4/ Барабаша Якова Петровича 42р., бідняка, мало-письменного, не партійного, не судившогося, перебуваючого під слідством по 2 ч. 98 ст. К.К., одруженого, члена К.Н.С. по фаху чорноробочій по 2 ч. 98 ст. К.К., 5/ Манька Івана Романовича 35 років, не письменного, не партійного, не одруженого, судившогося за поруб ліса, бідняка (парубка) по фаху Чорноробочий. 6/ Манька Корнія Романовича 49р., бідняка, мало-письменного, не партійного.

Ек-слав, тип. им. «25-л. РКП» Губполиграфтреста. № 3719—25.000.

Мал. 19
Перша сторінка вироку виїзної сесії
Полтавського окружного суду по справі про самосуд.
Опішне, Полтавщина. 12-13.12.1927. Державний архів Полтавської області.
Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 133]

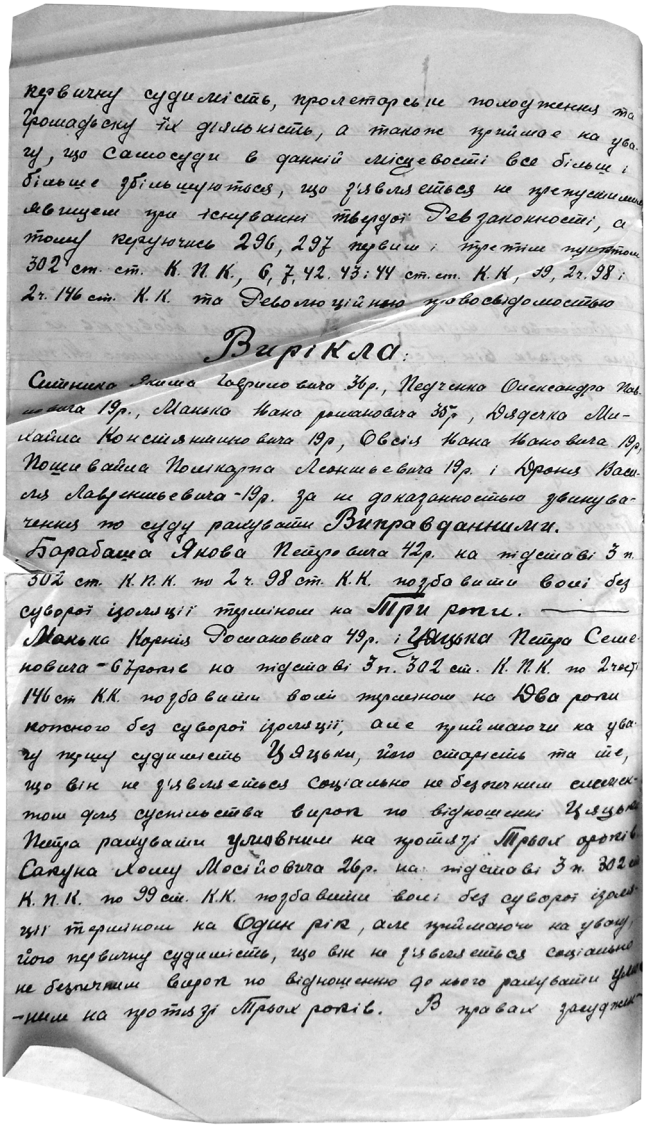

Мал. 20
Передостання сторінки вироку виїзної сесії Полтавського окружного суду по справі про самосуд.
Опішне, Полтавщина. 12-13.12.1927. Державний архів Полтавської області. Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 136]

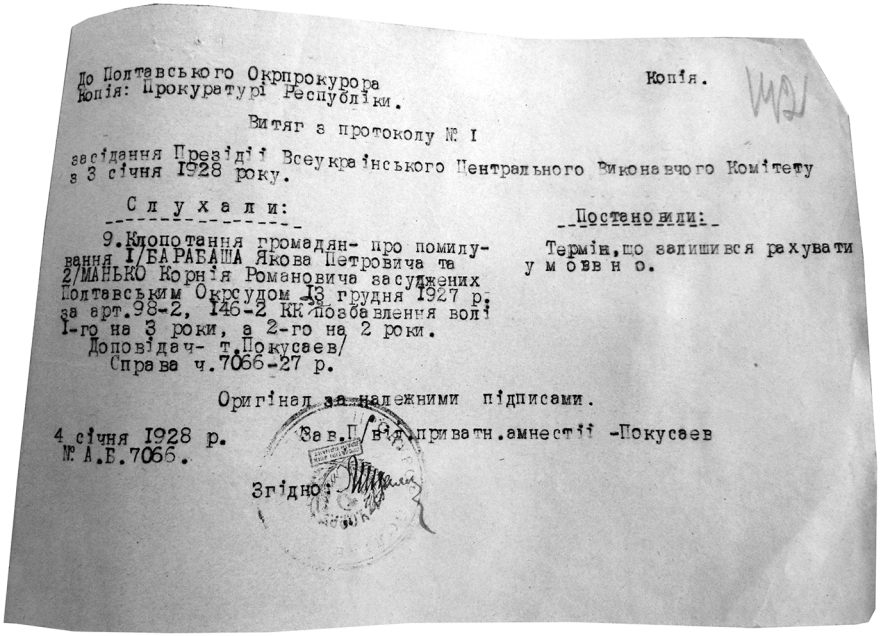

До Полтавського Окрпрокурора Копія.
Копія: Прокуратурі Республіки.

Витяг з протоколу № I

засідання Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету з 3 січня 1928 року.

С л у х а л и: Постановили:

9.Клопотання громадян- про помилування I/БАРАБАША Якова Петровича та 2/МАНЬКО Корнія Романовича засуджених Полтавським Окрсудом 13 грудня 1927 р. за арт.98-2, 146-2 КК позбавлення волі I-го на 3 роки, а 2-го на 2 роки.
Доповідач- т.Покусаєв/
Справа ч.7066-27 р.

Термін,що залишився рахувати умовно.

Оригінал за належними підписами.

4 січня 1928 р. Зав.П/від.привати.амністії -Покусаєв
№ А.Б.7066.

Згідно:

Мал. 21
Копія витягу з протоколу засідання Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету по питанню помилування малобудищан Якова Барабаша і Корнія Манька. Київ. 04.01.1928. Державний архів Полтавської області.
Фото Віктора Міщанина. Публікується вперше [16, арк. 142]

1.2.
Долі гончарів – фігурантів судової справи

Необхідно подати інформацію про осіб, причетних до гончарства – фігурантів справи про самосуд 1927 року, та описати, як склалися їхні долі в подальшому.

Потерпілий гончар Данило Петрович Герасименко (1908–?). Народився в селі Малі Будища Заїченської волості Зіньківського повіту. Гончарювати, очевидно, навчився в батька, який походив із гончарського роду Герасименків (по-вуличному *«Галушків»*). *«Галушки»* були мисочниками. Місце (частина вулиці), де вони мешкали, мало назву *«Галушківка»*, а нині ж це частина вулиці Соборної. У середині першого десятиліття XX століття Петро Герасименко пристав у прийми й став жити на Чирвиній вуличці, де продовжував гончарювати. На момент подій 1927 року в складі господарства не зазначений. З матеріалів справи можна дійти висновку, що Данило Герасименко після самосуду знову відбував висилку в Роменській окрузі, звідки і прибув на судове засідання в Опішне 12-13.12.1927 року. Подальша його доля залишається невідомою. В одному з архівних документів другої половини 1920-х років я натрапив на згадку, що він *«убитий по суду»*. Проте, як виявилося, ця інформація не відповідає дійсності. Убитий був Іван Тіпулін, а не Данило Герасименко. У повоєнних погосподарських книгах, починаючи з 1944 року, Данило Герасименко і його мати Явдоха не зазначені. У господарстві проживала сестра Данила – Ганна.

Обвинувачений гончар Іван Іванович Овсій (1907–1943). Народився в селі Малі Будища Заїченської волості Зіньківського повіту. Гончарному ремеслу навчився ще в дитинстві в Опішному. Удома не гончарював, а ходив у найми до відомого опішненського гончаря Скрипника, де займався виготовленням мисок до кінця 1920-х років. 1930-х року працював у місцевому колгоспі імені XI-річчя КНС. 1943 року був мобілізований в РСЧА, потрапив на фронт, де й загинув у листопаді цього ж року [1, с. 541].

Обвинувачений гончар Олександр Павлович Педченко (1908–1941). Народився в селі Малі Будища Заїченської волості Зіньківського повіту. Батько займався хліборобством і столярством. Гончарювати

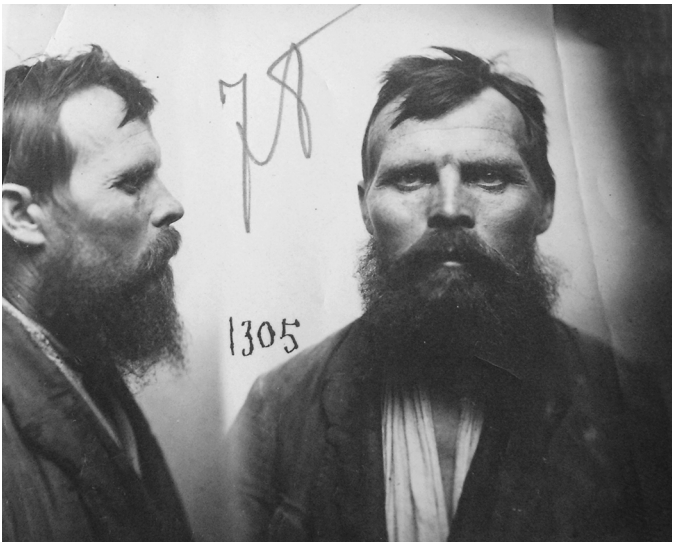

Мал. 22
Іван Тіпулін – жертва самосуду 1927 року в Малих Будищах.
Середина 1920-х. Місце зйомки та автор фото невідомі.
Державний архів Полтавської області [16, арк. 78]

навчився в старшого брата Тимофія. У 1920-х роках разом із братом гончарював удома. 1931 року, спільно зі старшими братами Харитоном і Тимофієм, брав активну участь у колективізації в Малих Будищах. Згодом працював завідуючим сільського клубу. 1940 року впродовж кількох місяців обіймав посаду голови Малобудищанської сільської ради. Того ж року став членом ВКП(б) [14, арк. 2]. Восени 1941 року був розстріляний німцями в Опішному як комуніст.

Обвинувачений гончар Полікарп Левкович Пошивайло (1905–?). Народився в селі Малі Будища Заїченської волості Зіньківського повіту. Гончарювати навчився в батька. У 1920-х роках був гончарем-кустарем. Ймовірно, у 1930-х роках виїхав із села. Подальша доля невідома.

Обвинувачений гончар Хома Мусійович Сакун (1901–1943). Народився в хуторі Драни, що поблизу села Батьки Заїченської волості Зіньківського повіту. Згодом із матір'ю мешкав у Малих

Будищах, звідки вона була родом. Упродовж 1915–1918 років навчався в Опішнянській гончарній майстерні Полтавського губернського земства. Після закінчення навчання гончарював удома, виготовляв миски, які в нього для перепродажу забирав малобудищанин Іван Дубинка. Окрім гончарства, Хома Сакун займався ще й пічникуванням. Із 1929 року працював у Опішнянській артілі «*Художній керамік*»: спочатку гончарем, а потім завідуючим виробництва. Із 1934 року мешкав у Опішному. З відкриттям 1936 року Опішнянської художньої керамічної школи-майстерні (згодом – Опішнянської школи майстрів художньої кераміки) навчав учнів гончарювати. 1941 року був мобілізований на фронт, служив рядовим, загинув 31.01.1943 року. Похований у селі Карабаєво Тверської області (Росія) [1, с. 343].

Обвинувачений горшковіз Петро Семенович Цяцька (1859–?). Місце народження невідоме. Займався хліборобством, а також був горшковозом, як і його син Іван (1888–?). Помер і похований у Малих Будищах. У погосподарських книгах за 1944–1946 роки його ім'я серед членів господарства вже не згадане [5]. Родина Цяцьків у другій половині 1940-х років виїхала з Малих Будищ. У погосподарських книгах за 1947–1949 роки стосовно них зазначено наступне: «*Вибувши господарство 25/III-47 р.*» [6].

Свідок гончар Дмитро Михайлович Бордун (1900–1971). Народився в селі Малі Будища Заїченської волості Зіньківського повіту. Гончарювати навчився в батька. Був гончарем-кустарем до колективізації. У 1930-х роках працював у місцевому колгоспі імені XI-річчя КНС. Учасник Другої світової війни. Похований у Малих Будищах.

Свідок гончар Іван Демидович Даціньк а (1906–1992). Народився в селі Малі Будища Заїченської волості Зіньківського повіту. Гончарювати навчився в батька. Був гончарем-кустарем до кінця 1920-х років. Упродовж 1930-х років гончарював у малобудищанській філії Опішнянської артілі «*Червоний гончар*». Учасник Другої світової війни. У другій половині 1940-х років працював, зокрема, на колгоспному цегельному заводі в Хижняківці. З 1950 року працював гончарем в Опішнянській артілі «*Червоний гончар*», упродовж 1960-х років – в Опішнянському заводі «*Художній керамік*», де був одним із найкращих гончарів. Після виходу на пенсію займався пічникуванням. Похований у Малих Будищах.

Мал. 23
Учасники сільського аматорського драмгуртка біля хати-читальні (зліва направо):
(перший ряд) **? Солопко, Олексій Клименко (*«Білик»*), ?, Устим Мальований;**
(другий ряд) **Хома Сакун*, Марія Мокляк-Росошинська, Тимофій Педченко (*«Сахроненко»*), Яким Ситник (*«Монька»*), ? Кікоть, Ілля (?) Клименко, Ілля Зубенко;**
(третій ряд) **Марія Донченко, ?, Семен Ярівчик, ?, ?, Марія Захарченко, Харитина Лисенко, Іван Захарченко;**
(четвертий ряд) **Олександр Педченко (*«Сахроненко»*), Трифон Смілянський (?), ?, ?.**
Малі Будища, Полтавщина. Середина 1920-х років.
Автор фото невідомий. Національний центр народної культури *«Музей Івана Гончара»*, історико-етнографічний альбом Івана Гончара *«Україна і Українці»*, том *«Полтавщина»*, КН-2246

* Тут і далі підкресленням виділено фігурантів справи про самосуд 1927 року в Малих Будищах

Мал. 24
Актив села (зліва направо):
(перший ряд) **Олександр Педченко (*«Сахроненко»*), Василь Свищ;**
(другий ряд) **?, Юхим Чугуєвець (*«Горбик»*), Яків Барабаш (*«Куліш»*),**
Василь Громовий (*«Гавага»*), Іван Пошивайло;
(третій ряд) **?, Тимофій Педченко (*«Сахроненко»*) (?), Іван ? (*«Омелянович»*),**
Трифон Білоножко (*«Даценко»*), Федір Солов'ян, Харитон Педченко (*«Сахроненко»*).
Малі Будища, Полтавщина. 1930-ті. Автор фото невідомий.
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
Національний архів українського гончарства, інв. № 580

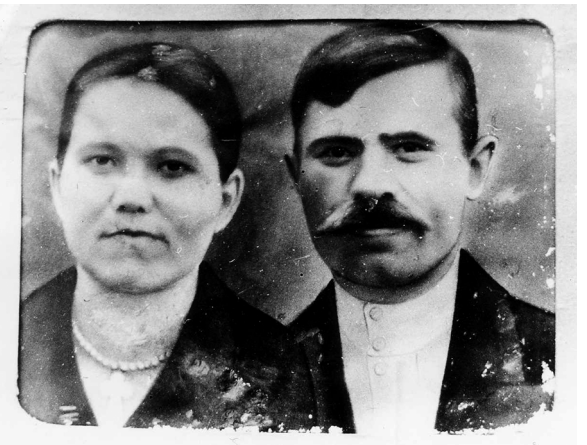

Мал. 25
Дмитро Бордун із дружиною Федорою.
Місце зйомки та автор фото невідомі. Фотомонтаж 1950-х років із фотографій 1930-х років. Копія – Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства, інв. № 634

Мал. 26
Іван Дацінька. Опішне, Полтавщина. 1950-ті.
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства, інв. № 605

Мал. 27
Біля контори колгоспу імені XI-річчя КНС (зліва направо):
(перший ряд) **Катерина Герасименко, Орина Педченко,**
Максим Отченашко, Віра Зубенко;
(другий ряд) **Іван Тагвей, Катерина Байрачна, Михайло Міщанин.**
Малі Будища, Полтавщина. Друга половина 1940-х.
Автор фото невідомий.
Копія – приватний архів Віктора Міщанина

Мал. 28
Колишня хата родини Юхима Лещенка (*«Педька»*).
Чирвина вуличка, Малі Будища, Полтавщина. 08.03.2020.
Фото Віктора Міщанина. Приватний архів Віктора Міщанина. Публікується вперше

Мал. 29
Частина Чирвиної вулички. Праворуч *«Педьківщина»* – територія,
де знаходилася садиба Іллі Лещенка (*«Педька»*), а згодом його сина Антона.
Навпроти неї була розташована садиба Герасименків (*«Галушків»*).
Вдалині праворуч – колишнє господарство Юхима Лещенка (*«Педька»*).
Малі Будища, Полтавщина. 08.03.2020.
Фото Віктора Міщанина. Приватний архів Віктора Міщанина. Публікується вперше

Мал. 30
Місце, де знаходилася колишня садиба Герасименків («Галушків»).
Чирвина вуличка, Малі Будища, Полтавщина. 26.06.2020.
Фото Віктора Міщанина. Приватний архів Віктора Міщанина. Публікується вперше

Мал. 31
Колишня хата родини гончаря Івана Овсія.
Малі Будища, Полтавщина. 08.03.2020.
Фото Віктора Міщанина. Приватний архів Віктора Міщанина. Публікується вперше

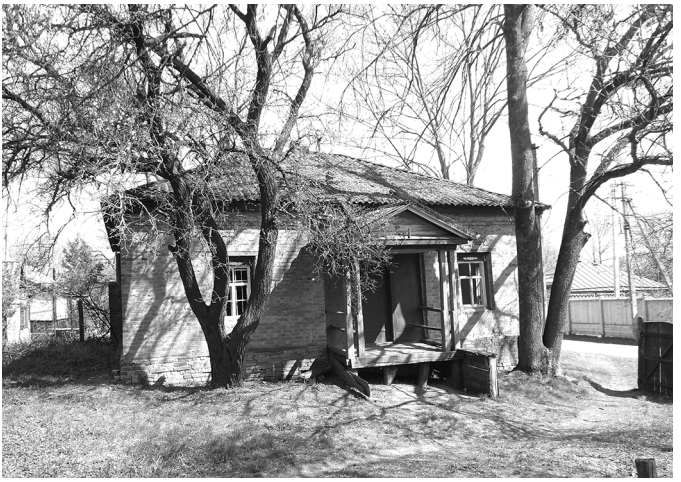

Мал. 32
Будівля колишньої «*зборні*» (згодом – сільської ради), де відбувалися події, пов'язані із самосудом 1927 року. Малі Будища, Полтавщина. 20.04.2020.
Фото Віктора Міщанина. Приватний архів Віктора Міщанина. Публікується вперше

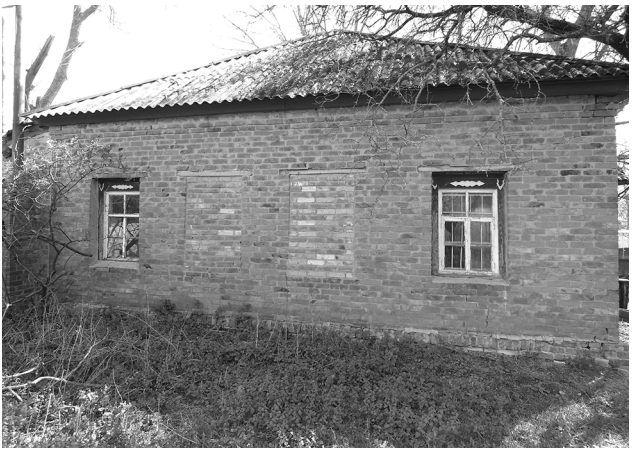

Мал. 33
Західна стіна будівлі колишньої «*зборні*» (згодом – сільської ради). Ліворуч вікно в колишній камері, де тримали чотирьох затриманих громадян, над якими вчинили самосуд 29.04.1927 року. Малі Будища, Полтавщина. 20.04.2020.
Фото Віктора Міщанина. Приватний архів Віктора Міщанина. Публікується вперше

Мал. 34
Колишнє подвір'я «*зборні*» (згодом – сільської ради),
де вчинили самосуд 1927 року.
Південну його частину нині займають могила радянських воїнів,
які загинули при звільненні села 1943 року,
та монумент загиблим односельчанам і воїнам-визволителям.
Малі Будища, Полтавщина. 20.04.2020.
Фото Віктора Міщанина. Приватний архів Віктора Міщанина.
Публікується вперше

Свідок гончар Тимофій Павлович Педченко (1903–1943). Народився в селі Малі Будища Заїченської волості Зіньківського повіту. Батько займався хліборобством і столярством. Закінчивши земську школу в Малих Будищах, 1916 року вступив навчатися в Опішнянський гончарний показовий пункт, який не закінчив через смерть батька 1917 року. Після цього до 1921 року працював за наймом у відомого опішнянського гончаря Василя М'якоступа. З 1921 року продовжив гончарювати вдома [15, арк. 2] й займатися різноманітною громадською роботою при сільській хаті-читальні: був учасником драмгуртка, членом правління, завідувачем та бібліотекарем. А також Тимофій Педченко був членом комітету незаможних селян і Малобудищанської сільської ради. Працював гончарем-кустарем до літа 1929 року, а в серпні цього ж року його обрали секретарем Малобудищанської сільської ради. З того часу почалася його кар'єра радянського працівника місцевого масштабу. Упродовж 1931–1933 років працював головою Малобудищанської сільської ради [15, арк. 3]. За спогадами старожилів, був активним і жорстоким учасником розкуркулення й колективізації в рідному селі. 1933 року – голова Покрівської сільської ради, упродовж 1933–1935 років – голова Заїченської сільської ради. Упродовж 1935–1940 років керував Опішнянською районною конторою «*Заготскот*» [15, арк. 3]. Кандидат у члени ВКП(б) із 1932 року, член ВКП(б) із 1938 року [15, арк. 5, 6]. Після більшовицької окупації Західної України (вересень 1939) Тимофій Педченко у червні 1940 року поїхав встановлювати й там радянську владу [14, арк. 2]. 1941 року був мобілізований у РСЧА, отримавши військове звання – старший лейтенант. Загинув на фронті в грудні 1943 року [1, с. 541]. За неофіційною версією – залишився живим, проте дуже скаліченим і додому не повернувся. «*Чутка пройшла в селі, що бачили його будяни* (жителі Малих Будищ. – *В. М.) на станції далекій (случайно наткнулися). Без ніг, пересувається руками, просить милостиню. Обірваний і голодний. Вроді їздили туди родичі і нікого не знайшли*» [4].

Свідок гончар Іван Панасович Ширай (1888–1933). Ймовірно, народився в Малих Будищах Заїченської волості Зіньківського повіту. Був гончарем-кустарем до початку 1930-х років. 1933 року став жертвою самосуду односельців за крадіжки. Похований у Малих Будищах.

1.3.
Спогади очевидиці

Більше ніж через 80 років по тому, наприкінці 2000-х років, жителька Малих Будищ Тетяна Шиян (у дівоцтві – Мокляк) (1918–2014) у розмові зі мною пригадувала про самосуд 1927 року наступне: *«Я не помню, чі весною, чі на Пречисту, я йшла з своєю двоюрідною сестрою* (це так або в 25-м, або в 26-м годі) на храм. Дійшли побіля сліради, тоді воно зборня ше звалось. Там людей таких було, оце де пам'ятник, отак прямо стіною люди. А воно їх (там були й чужі люди, на храм ранчи ж, було, багато відусіль ідуть) окружили, а їх видно ж, бо в сліраді там була та, називалась як тюрма, я замічу, шо там вікно було з ришоткою. Ото, видно, їх випустили, били коляками. Я туди хотіла піти, а мене та сестра, трошки старша, як сіпне за плаття: «Та куди ти лізеш!», та й пішли ми на храм. А тіки забачила як кров такою вузенькою тією аж до вулиці бігла. А де їх, чі поховали, чі шо, не знаю. А тіки тоді між людьми ж довго балачка була, шо я чула як казали: «А «Галущеня»* (Данило Герасименко. – *В. М.*) *живо виправилось, шо вроді неживе, перестало…». Чі його добили, чі ні, не знаю. Та там ше, вроді, й чужі були. Й він з ними. Ото я чула, як балакали…»* [11].

* *Очевидно, йдеться про Марію Корніївну Мокляк, 1913 р. н.*

Розділ 2

Про самосуд 1933 року

Тяжкі наслідки самосуду 1927 року, як показав час, нічому не навчили любителів украсти у своїх односельців. Наступний самосуд у Малих Будищах відбувся 1933 року. Наслідки його були набагато трагічнішими. На відміну від самосуду 1927 року, про події початку 1930-х мені не вдалося віднайти інформацію в архівних установах. Проте про них я чув ще в дитинстві від свого дідуся Михайла Міщанина (1905–1987), а також, як підтвердження почутого, на початку 2000-х років я довідався про самосуд від старих жителів села Малі Будища.

2.1. Спогади старожилів

З-поміж жертв самосуду початку 1930-х років був представник родини Микити Милашенка (по-вуличному *«Лушпія»*), про якого згадано в матеріалах справи 1927 року [16].

Параска Лисенко (у дівоцтві – Бідаш) (1913–2009) пригадувала наступне: *«Оце «Лушпії» крали. То «Лушпія» Якова, це найстаршого, у колодізь укинув голова сільради. Отам, коло нас, «Святун»* (*«Святунами»* у Малих Будищах по-вуличному прозивали родину гончаря Івана Опанасовича Ширая. – *В. М.*)

жив. Так «Святун» тожи крав, та повісили на нитках у сільраді, у хліві, його. А цього, Якова, у колодязь. А головою тоді саме був Нечипоренко (Яків. – *В. М.*) *з Опішнього. А брат мій, Петро* (Бідаш. – *В. М.*), *тоді виконавчив у сільраді* (був виконавцем (посильним). – *В. М.*). *Так вони узяли його жінку, Настю* (жінка Якова «*Лушпія*». – *В. М.*), *і каже голова: «Якщо не викажеш, де він, так однаково тобі те зробим». А вона тоді й каже: «Він сидить у житі, – ото як була дорожка на луг, житом, на Больничному, – я свисну, й він, – каже, – свисне. І я коло його сяду, і ви його там схватите». А у його, у голови, був наган. Так вони ото схватили його там, коло його вузлів багато було, то платки давні тощо. Пов'язане, понакрадали ж. А шо вони хотіли з ними робити, шо коло його були. Так вони його там схватили, зв'язали назад руки і все врем'я, було Петро каже, той голова йшов, штовхав його наганом у спину: «Йди швидше, йди швидше». І ото його привели до колодізя і вкинули. А тоді саме у «Любки», у Івана,* («*Любками*» у Малих Будищах по-вуличному прозивали рід Бідашів. – *В. М.*), *вибрано картошку із ямки, саме тії ночі. Коли вибрав Кузьма «Тишків»* («*Тишками*» у Малих Будищах по-вуличному прозивали рід Грушків. – *В. М.*). *Був там Кузьма. Так вони того й Кузьму схватили, ведуть. Ну я не бачила й не чула. А казала Мотька «Кабачиха»* (Мотрона Кабакова. – *В. М.*), *вона бачила: «Як він тіки просився». Привели до колодізя, вкинули в колодізь його, а він і в колодізі проситься: «Спасіть мене». Так вони на його барабан кинули. А «Святуна» ото повісили у хліві, у сільраді, а «Святунка»* (Мокрина – жінка Івана Ширая. – *В. М.*) *і двоє дівчат* (Ганна (1918–1933) і Любов (1920–1933). – *В. М.*) *осталось, таких школярок. Та «Святунка» дівчатам і каже: «Давайте ми самі поплигаєм у колодязь, бо й нам те буде». Так вона впросила дівчат. Дівчата уперед поплигали, а вона – за дівчатами. І ото колодязь накидали. А тоді, як воно шось трохи пройшло, тоді повитягали їх. І тоді цього Нечипоренка* (Якова. – *В. М.*) *засудили на три года. Ну він чоловік одбув та прийшов, а знищив. А в «Лушпія», це Яків був, а то, по-моєму, Андрій* – менший. То у тюрмі воші його*

* *Андрій Милашенко («Лушпій») згаданий у справі про самосуд 1927 року як товариш Данила Герасименка («Галушки»). Обох, за постановою Виїздної сесії Полтавського окружного суду від 15.01.1927 року, було вислано за межі Полтавської округи в Роменську округу на три роки за здійснення низки крадіжок*

зділи, там і погиб за кражу. А Митрофан, начи третій – найменший, кури в когось покрав у селі. Так його побили дуже, так він як виїхав у Дніпродзержинське, та там і остався. Та разів два приїзжав до Маньки, до «Лушпійки», до сестри, а то більше і не було. І ще хотіли і Маньку «Лушпійку» знищити, щоб уже знищити всю сім'ю таку. Так та, Оксана «Денисенчиха» («Денисенками» в Малих Будищах по-вуличному прозивали родину гончаря-цегельника Хоми Івановича Жилавця. – *В. М.*), *начала просити чі голову, чі кого там: «Шо ж вона винувата, не займайте жінки, вона ж не крала й вона нікого не займала». Так вони й не зайняли, а то б і Маньці те було».* Стару *«Лушпійку»*, Єфросинію Милашенко – матір Якова, Андрія, Митрофана Милашенків, було вбито батьківцями (жителями сусіднього села Батьки) у Левадках – у лісі по дорозі з Малих Будищ на Батьки [10].

Євдокія Бідаш (1919–2013) пригадувала наступне: *«Ну, вобщим, як ото в колодязь кидали, то ото дівчатам мати каже: «Страм будем терпіти». Батька як везли та добили довбнею, люди бачили, на підводі, а тоді підвісили на півмітки, «Святуна», Ширай він, Іван. А син його* (Іван (1910–?). – *В. М.*) *в армії був. І дівчата написали пісьмо і передали оцим Тагвеям, шоб укинули пісьмо те. І вони ж прочитали, шо «батько крав і батька вбили, а ми, шоб страму не терпіти, лягаємо в могилу на своїй домовині», попадали в колодязь. І мати ото поперідь їх заставила, оце Галя й Люба плигнули, тоді вона за ними плигнула. Тоді ото десь отії, шо на Яру, «Назаришина», як пак її звали, Настя*, отам старша, та була за «Лушпієм», як його звали забула, та тоді ото десь їсти вона носила, шо їх найшли у посіві, у пшениці чі в житові. І Кузьма – «Зузулишин»** брат там був. І тоді, вобшим, їх обнаружили, вона сказала, шо «я понесу їсти», а вони облогу зробили і їх спіймали, і нагнали їх до колодізя. Це Нечипоренко тоді був головою сільради. Нагнали і вобшим заставили, не кидали їх, а заставили плигнути. І ото плигнув цей «Лушпій», уже ж на ті трупи, а тоді, це вже там через стіки часу, а потім цього уже чі нагнали,*

* *Ідеться про Анастасію Назарівну Грушку (Грущенко) (1907–?) – дружину Якова Милашенка («Лушпія»), доньку «Назарихи» – Марії Юхимівни Грушки (Грущенко) (1876–1946).*

***«Зузулихою» по-вуличному в Малих Будищах прозивали Параску Гордіївну Зозулю (1910–?), дівоче прізвище якої Грушка*

шо він не той, шо чі заставили плигнути, чі вкинули вже оцього Кузьму. А тоді він ше кричав: «Спасіть!», так вони барабан із колодізя скинули, та туди на нього і добили ото. А тоді ото на околотах, тоді тато виконавцем був, а я ото була там як їх повитягали. І ото із наросвіти тоді був якийсь, чі зав. ерено, чі інспектор, шо обвиняли дуже ж, ше діти, треба було якусь агітацію провести. Ну хто знав, шо вони туди… І вони такі святі були, «Святуни» на їх і казали. Там і баня була, було й ми ходили банитися. І всігда ж так, ганчар він був, такі гарні були, дружила я з дівчатами. Тіки баба Феська була в них, його мати* (Феодосія Яківна (1830–?) доводилася бабою Івану Шираю (старшому). – *В. М.*), *так вона, було, татові каже: «Петре, отут я не можу». І в ніх ото була така груба і піч, а тоді таке, шо отак туди якесь таке, ну як тайник якийсь, отаке. І вона все показує, або ж там шось зберігалось, шо воно так аж отак займало півхати прямо. І вона, кажуть, ото чі її вбили, шо вона ж ото не стала примиряться, видно, і шо, кажуть, нарядилася і померла. Так похоронили, тоді так ні на експертізу, дуже не доскупувалися. То ото такі. На них не можна було подумати. І дівчата хароші, і всі. Іван так шо й не вертався сюди, чі він живий, ше ж тоді фронту не було, де він дівся, чі він не схотів і вертаться як таке та десь прижився. Мо вже й живого нема. І ото оце так. Ото отам яма угорі була, де «Святуни». Із картошки, вобшим, де картошка була. Туди їх усіх і повкидали. І тоді «Лушпійка»* (Марія Милашенко (у заміжжі Мокляк) (1909–?). – *В. М.*) *перехрестя таке зробила. Було крашанку чі шо ложе туди, а відтіль іде плаче»* [9].

Уродженка Малих Будищ, відома на Кубані вишивальниця Віра Мордіна (у дівоцтві – Зубенко) (1927–?) у листі до мене пригадувала про самосуд наступне: *«Из рассказа моей мамы […] председатель с/совета М-Будещ Нечепуренко* (мається на увазі Яків Нечипоренко. – *В. М.*) *з ворами боролся. Их зловили и возле Бидаша Петра, на Яру, всем миром били, а потом бросили в колодец, который находился на бугре Бедаша Петра, брата Бедаша Данила. Я этот колодец видела, когда маленькой была с мамой у родичей. Мама сказала: «Вот этот колодец, куда воров кинули». Он закиданый и зарос бур'яном.*

* *Сам «Святун» (Іван Ширай – старший) був членом церковної ради в 1920-х роках. Можливо, такий негативний вплив на нього мав Голодомор 1932–1933 років*

[…] Их не живыми кинули в колодец, а так били киём поочерёдно все потерпевшие, что к земле приплюснули, а их жёны кидали своих детей и сами туда прыгали, гонимые ужасом разярённых людей, понимая, что не будет им жизни в будущем. А Нечепуренко кинул кий и сказал: «Больш воров не будет!» и сдался властям. Была война, бедность, но никто и руки не поднял воровать, в огородах всё целое, можна хату бросить незаперту, никто не зайдёт, ничего не возьмут…» [3].

2.2.
Матеріали з особової справи Андрія Головченка

На згадку про малобудищанську родину Милашенків (по-вуличному *«Лушпіїв»*) мені вдалося натрапити в Державному архіві Полтавської області (відділі колишнього партархіву), де зберігається справа про прийом кандидатом у члени ВКП(б) Андрія Івановича Головченка, датована 1939 роком. Рекомендацію йому надав відомий на території Опішненщини активіст Євдоким Середа, який, зокрема, зазначив про Андрія Головченка наступне: *«…вихожинец із бідняцкої сімьї, батька его добре знаю як актівіста, який був головою КНС в Млинах і активно боровся проти куркулів…»* [13, арк. 6].

Уродженець Міських Млинів Андрій Головченко доводився *«Лушпіям»* зятем – був одружений на меншій дочці Горпині. В автобіографії Андрій Головченко, зокрема, зазначив наступне: *«В 1933 році я одружився з Милашенковою Агрипиной Микитовной, яка народилася в с. М. Будища Опішнянської* (Заїченської. – *В. М.*) *волості Зіньківського уїзду Полтавської губернії в сім'ї силянина-бідняка. Батько дружини працював по найму в куркулях, а після одержання землі – сільським господарством. Сама дружина – батрачка, з малих років працювала по найму. Самостійно почала жити дружина – відійшла від рідних в найми з 8-ми років і вже до батьків не поверталася. В настоящий час батька ні матері дружини немає – померли в 1932–33 роках. Систра дружини живе в силі М-Будища і працює в колгоспі. Старший так і менший брати дружини працюють*

на будівництві, місце праці мені невідоми через відсутність будь-якого зв'язку» [13, арк. 2].

Горпина Милашенко, як було зазначено, 1913 року народження. Тож, якщо вірити словам її чоловіка, з 1921 року дівчина працювала в наймах. Проте в складі сім'ї Милашенків вона значилася й у документах середини 1920-х років, коли їй було вже 13 років. Про те, як працювали Милашенки на власній землі, мені невідомо, а от про те, що вони були злісними крадіями в Малих Будищах доводилося багаторазово чути від своїх односельців. Також можна простежити інформацію, зокрема, і з матеріалів судової справи про самосуд 1927 року та зі справи того ж Андрія Головченка, як вступаючого в кандидати до ВКП(б). Доля голови сімейства Микити Антоновича Милашенка (1871–?) залишається невідомою. Імовірно, він дійсно помер від голоду, а його дружину, Єфросинію Тимофіївну (1871–?), як розповідали старожили, вбили в Левадках жителі села Батьки. Говорячи про братів дружини, Андрій Головченко мав на увазі середнього Андрія (1906–?) та меншого Митрофана (1910–?) і жодним словом не згадав про найстаршого Якова (1902–1933), який був жертвою самосуду 1933 року. Після ознайомлення з матеріалами справи, слова Андрія Головченка про те, що «*брати дружини працюють на будівництві*» викликають сумнів.

Заяву Андрія Головченка про прийом його кандидатом у члени партії розглядали на засіданні бюро Опішнянського РК КП/б/У. У виписці з протоколу засідання від 13.10.1939 року, зокрема, зазначено наступне: «*На бюро РПК встановлено, що Головченко мав тісний зв'язок з уголовними бандитами /брати жінки/, яких засуджено, і останні, ухиляючись від нагляду органів міліції, переховувались на квартирі Головченка, про що останній добре знав, але в автобіографії цього не вказав, і на бюро РПК відверто своєї помилки не визнав, відмовляючись, що йому нічого не відомо за реприсірованих братів жінки, а тому в прийомі кандидатом в члени ВКП/б/ Головченку А. І. відмовити.*

Секретар РК КП/б/У /підпис/ *Котлік*» [13, арк. 8].

Андрій Головченко з таким рішенням бюро не погодився і 19.01.1940 року звернувся з повторною заявою до Опішнянського бюро РК КП/б/У, де, зокрема, зазначав наступне: «*Мною було подано*

заяву до первинної парторганізації при РСС про прийом в кандідати ВКП(б). […] Бюро РПК, розглянувши матеріяли, в проханні відмовило, мотивуючи тим, що я в 1935 р. скривав брата дружини, що колись судився за кражу. […] Враховуючи, що мотиви, закинуті мені, неправдиві, бо я нікого ніколи не скривав, і що в 1935 р. цей жи брат дружини приїжджав для одержання паспорта, де йому органами міліції було видано, під час чого дважди ночував в мене, і що ніякого зв'язку як раніше, так і січас не маю, рахую рішення бюро невірним...» [13, арк. 23].

Вдруге заяву Андрія Головченка розглядали на засіданні бюро Опішнянського РК КП/б/У 23.01.1940 року. І хоча в Опішньому на той час змінився секретар райкому партії (ним став Микола Куліков), у результаті Андрій Головченко знову отримав відмову. У виписці з протоколу засідання, зокрема, зазначено наступне: *«В зв'язку з тим, що брат дружини Головченка в 1935 р. був засуджений і кару по суду не відбув, а утік і переховувався в Головченка в той час як його шукали, Головченко не чесно сказав на бюро РК КП/б/У за дружининого брата, не довів бюро РПК про переховування брата дружини, а тому в прийомі кандидатом в члени ВКП/б/ Головченку А. І. відмовити.*

Секретар РК КП/б/У /підпис/ *Куліков»* [13, арк. 17].

21.05.1940 року Андрій Головченко в черговій заяві до Опішнянського бюро РК КП/б/У, зокрема, зазначив наступне: *«На попередньому засіданні бюро РПК в моему проханні про прийом до кандідатів ВКП(б) відмовлено, мотивуючи це тим, як будь то би в 1935 році я скривав від органів НКВД брата дружини, що судивсь за кражу. Враховуючи, що випадків скритія мною не було допущено, що брат дружини, що судився, ще в 1934-35-36 та 37 році приїжджав в Опішню за одержанням паспорта, який видавався в ці роки, на що я доставив справку Опішнянського паспортного столу в РПК. На мою думку, при тій умові, коли б скривався такий, то в момент видачі паспорта чі то в 1934, чі в 1935 р. був би затриманий і паспорту такому не видавався б»* [13, арк. 22].

До заяви Андрій Головченко також подав довідку, яку було видано Опішнянським відділом міліції 23.01.1940 року:

«Справка

Паспорт серия ДХД № 057716 (?) был выдан на имя Мелашенку

Андрею Никитовичу 14/І-1937 г. Опошнянским паспорт. столом» [13, арк. 20].

У виписці з протоколу засідання бюро Опішнянського РК КП/б/У від 13.06.1940 року, зокрема, зазначено наступне: *«Рішеннями бюро РК КП/б/У від 13/Х-39 р. та від 23/І-40 р. Головченку Андрію Івановичу в прийомі кандидатом в члени ВКП/б/ відмовлено, за те, що останній відверто не визнав своєї помилки на бюро РПК про те, що, знаючи про переховування в себе на квартирі жінчиного брата /уголовний бандит/, якого розшукувалось органами міліції, намагався довести, що йому про це нічого не відомо.*

Головченко подав заяву до бюро РПК з проханням переглянути попередні рішення в зв'язку з тим, що йому невідомо було чому не затримано брата дружини при отриманні паспорта в 1937 році в Опішнянській раймиліції, а також відкидає мотиви про невірне його обвинувачення в покриванні брата дружини. […]

Секретар РК КП/б/У /підпис/ Куліков» [13, арк. 18].

Колишня голова Малобудищанської сільської ради Анастасія Каша 23.07.1940 року надала наступну інформацію:

«Матеріал

Перевірки заяви Головченка А. І., встановлено, що гр. Мелашенко А. М. в 1935 р. не брав справки на одержання паспорта по М-Будищанській с/р, а лише в 1937 р. єсть зарегістріровано видачу паспорта Мелашенку Андрію Микитовичу, що мается і в паспортному столі РК міліції Опішнянського р-ну, але тов. Головченко за 1937 р. нічого в своїй заяві не говорить, а лише за 1935 р. Головченко показує, що він, Мелашенко, перебував у Головченка в 1935 р., а коли проаналізувати цей факт, то виходить, що в 1935 р. він таки скривався у Головченка, коли Головченко не показує 1937 р., а лише 1935 р. Про що есть від паспортного стола за підписом нач. паспортного стола Канзюби справка. Іначих слідів ніяких немає. Де раніше був Головченко на квартирі, то ця хозяйка вибула із Опішні» [13, арк. 21].

За участь у самосуді 1933 року, окрім голови сільської ради Якова Ничипоренка, був засуджений і Тарас Клименко, мешканець кутка Яр, який не повернувся з місць позбавлення волі.

За спогадами старожилів, другий самосуд мав певний вплив на мешканців Малих Будищ. Аж до початку німецько-радянської

війни двері в хатах можна було залишати незамкненими, при цьому не боячись, що щось буде вкрадено. Варто навести один приклад. Улітку 1940 року Параска Лисенко (у дівоцтві – Бідаш) *«завербувалася»* разом із чоловіком Давидом, малобудищанським пічником, на переїзд в Алтайський край. Проте поживши там незначний відрізок часу, малобудищани зрозуміли, що хочуть повернутися додому. Навесні 1941 року родина Лисенків повернулася в рідне село. *«Як їхали, так хату закрили, і ніхто не зайняв нічого. Ніхто не зайняв ніде й ломаки. А тепер покинь...»* [10].

Джерела

1. *Книга Пам'яті України. Полтавська область: Диканський район, Зіньківський район, Карлівський район / Головна ред. кол. : І. О. Герасимов (керівник) та ін. – Полтава : Полтавський літератор, 1996. – 968 с.*
2. *Книга регістрації поступаючих оперативно-інформаційних звернень про пригоди з районів Полтавської округи. 1923–1924 роки // Державний архів Полтавської області. – Ф. р. 381. – Оп. 1. – Спр. 42. – 185 арк.*
3. *Лист уродженки Малих Будищ Мордіної (Зубенко) Віри Федосіївни, 1927 р. н. до автора від 15.12.2002 // Приватний архів Віктора Міщанина.*
4. *Лист уродженки Малих Будищ Ротач (Герасименко) Ольги Михайлівни, 1925 р. н. до автора від 28.01.2003 року // Приватний архів Віктора Міщанина.*
5. *Погосподарські книги с. Малі Будища. 1944–1946 // Архів Малобудищанського старостинського округу.*
6. *Погосподарські книги с. Малі Будища. 1947–1949 // Архів Малобудищанського старостинського округу.*
7. *Посвідчення, видане Івану Каші Малобудищанською сільською радою 25.09.1930 року // Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. – Ф. 1. – Оп. 3. – Спр. 365. – Арк. 47.*
8. *Списки, особові листи та відомості про особовий склад райвиконкому і сільських рад Опішнянського району // Державний архів Полтавської області. – Ф. р. 363. – Оп. 1. – Спр. 538. – 27 арк.*
9. *Спогади Бідаш Євдокії Петрівни, 1919 р. н. Опішне. 2000-ні // Приватний архів Віктора Міщанина.*
10. *Спогади Лисенко (Бідаш) Параски Петрівни, 1913 р. н. Опішне. 2002 // Приватний архів Віктора Міщанина.*

11. *Спогади Шиян (Мокляк) Тетяни Степанівни, 1918 р. н. Опішне. Кінець 2000-х // Приватний архів Віктора Міщанина.*

12. *Справа з копіями постанов про направлення справ по підсудности Полтавського окррозшуку. 1925 // Державний архів Полтавської області. – Ф. р. 381. – Оп. 1. – Спр. 118. – 514 арк.*

13. *Справа Головченка Андрія Івановича про прийом кандидатом у члени ВКП(б). 1939 // Державний архів Полтавської області. – Ф. п. 50. – Оп. 2. – Спр. 250. – 23 арк.*

14. *Справа Педченка Олександра Павловича про прийом у члени ВКП(б). 1938 // Державний архів Полтавської області. – Ф. п. 50. – Оп.2. – Спр.1199. – 9 арк.*

15. *Справа Педченка Тимофія Павловича про прийом у члени ВКП(б). 1938 // Державний архів Полтавської області. – Ф. п. 50. – Оп. 2. – Спр. 1168. – 13 арк.*

16. *Справа по кримінальному відділку Полтавського окрсуду з обвинуваченням Ситника Якима Гавриловича, Педченко Олександра Павловича, Сакуна Хому Мусійовича, Барабаша Якова Петровича, Манько Івана Романовича, Манько Корнія Романовича, Дядечко «Шугая» Михайла Костантиновича, Цяцьку Петра Семеновича, Овсія Івана Івановича, Пошивайло Поликарпа Леонтьевича, Дроня Василя Лаврентьевича за утворення самосуду. 1927 // Державний архів Полтавської області. – Ф. р. 1287. – Оп. 1. – Спр. 905. – 144 арк.*

Національний
музей-заповідник
українського гончарства
в Опішному
Мандруймо
Гончарською столицею України!
Опішне, Полтавщина, 38164, Україна
Тел.: (+ 3 05353) 42415, 42416, 42417
Факс: (+ 3 05353) 42416
E-mail: opishne-museum@ukr.net
Музей відчинено щодня
Павло Пічка. Макітра. Глина, гончарний круг, ліплення, ангоби, писання, полива, теракота, 34,5х46 см. Малі Будища, Полтавщина. Кінець XIX–початок XX століття
© Видавництво «Українське Народознавство», 2010. © Юрко Пошивайло, фото, дизайн, 2010. © Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, 2010

КЕРАМОЛОГІЧНІ ВИДАННЯ 2017–2020 РОКІВ

180 грн.

Белько Олег.
Діяльність органів земського самоврядування з розвитку й популяризації гончарного промислу Полтавщини (1876–1919).
– Опішне: Українське Народознавство, 2017. – 280 с.

У монографії досліджено вплив Полтавського губернського земства на гончарний промисел Полтавщини впродовж 1876–1919 років. Охарактеризовано наявні джерела й літературу з проблематики дослідження; засоби впливу земства на поліпшення технічного й технологічного процесів, художньої досконалості виробів; проаналізовано основні напрями діяльності земства з підтримки промислу; з'ясовано роль і місце земських гончарних навчальних закладів у вирішенні актуальних проблем промислу; досліджено заходи щодо популяризації та збуту глиняних виробів через кустарні склади, виставкову діяльність на території регіону, держави й на міжнародних ринках.

210 грн.

Краснова Тетяна.
Дослідження, реставрація і зберігання музейної кераміки.
– Опішне: Українське Народознавство, 2017. – 464 с.

Монографія є першим вітчизняним дослідженням систематизації знань і досягнень української та зарубіжної науки в галузі збереження, консервації та реставрації кераміки, яке базується на практичному досвіді та опрацюванні значного масиву бібліографічних джерел.
Описано фізико-технологічні властивості виробів, детально проаналізовано види й причини їх руйнування, охарактеризовано реставраційні матеріали та їх застосування в різні історичні періоди. Окреслено чіткий науковий підхід щодо збереження гончарної спадщини. Сформульовано принципи, а також морально-етичні норми консервації та реставрації кераміки.

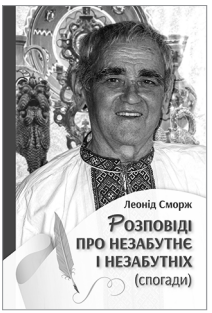

300 грн.

Сморж Леонід.
Розповіді про незабутнє і незабутніх (спогади).
– Опішне: Українське Народознавство, 2017. – 864 с. + DVD

Спогади видатного українського філософа-естетика, керамолога й колекціонера старожитностей Леоніда Сморжа про свій життєвий і творчий шлях, унікальні постаті, які траплялися на його шляху, актуальні соціально-політичні події в Україні впродовж 1930-х – 2007 років. У них автор постає справжнім суцвіттям талантів: воїном-захисником, спортсменом, кінодокументалістом, художником, керамістом, ученим. Романтичний образ краянина доповнюють його вибрані поетичні твори. Колекція автора стала основою формування ще одного культурно-мистецького осередку новітньої України – Меморіального музею-садиби вченого в структурі Національного музею-заповідника українського гончарства.
Книга започатковує академічну серію «Українська керамологічна мемуаристика», присвячену документальній спадщині (спогади, щоденники, епістолярії тощо) відомих українських учених, які зробили значний внесок у становлення й розвиток української керамології.
Додатком до книги є DVD-диск із відеофільмом про Леоніда Сморжа.

550 грн.

Овчаренко Людмила.
Гончарне шкільництво як визначальний фактор творчого розвитку українського традиційного гончарства (1894–1941).
– Опішне : Українське Народознавство, 2017. – 1296 с.

Перше в українській керамології й етнології комплексне дослідження гончарного шкільництва в Україні впродовж 1894–1941 років. Вивчено форми передачі професійних гончарських знань, які передували заснуванню спеціалізованих навчальних закладів. Проаналізовано заходи державних органів, що впливали на розвиток гончарного промислу, а також специфіку державного регулювання гончарного шкільництва в умовах становлення окупаційної тоталітарної системи в Україні.

На основі архівних і літературних джерел, польових матеріалів проаналізовано передумови відкриття, основні напрямки діяльності, шляхи вивчення й популяризації традиційного гончарства, технологічні аспекти опанування гончарною справою, етнопедагогічні засади функціонування, постаті керівників і викладачів, учнівський склад та навчальні програми гончарних навчальних закладів на території Полтавщини, Українського Полісся, Слобожанщини, Середньої Наддніпрянщини, Поділля. З'ясовано вплив шкільництва на гончарний промисел. До наукового обігу введено унікальні архівні й керамологічні матеріали з історії гончарних закладів.

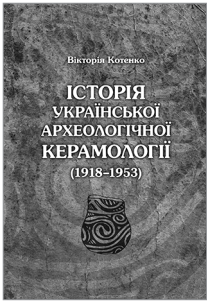

150 грн.

Котенко Вікторія.
Історія української археологічної керамології (1918–1953).
– Опішне : Українське Народознавство, 2018. – 240 с.

Монографію присвячено комплексному аналізу українських академічних видань з археології 1918–1953 років, в яких висвітлено основні етапи становлення української археологічної керамології. Через призму діяльності українських археологічних інституцій подано еволюцію поглядів на найбільш масову категорію матеріалів – кераміку. Розкрито основні теоретичні й практичні засади роботи з нею в означений період та суспільно-історичні умови, в яких вони формувалися. З'ясовано внесок окремих діячів науки й культури, які шляхом збереження культурної спадщини України в зазначений період вплинули на формування самобутньої української археології й заклали фундамент у дослідження кераміки як окремого історичного джерела, де варто шукати витоки сучасної української археологічної керамології.

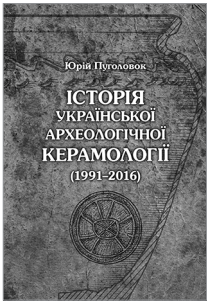

150 грн.

Пуголовок Юрій.
Історія української археологічної керамології (1991–2016).
– Опішне : Українське Народознавство, 2018. – 272 с.

Монографію присвячено історії української археологічної керамології від набуття Україною незалежності 1991 року до 2016 року. Цей хронологічний період прикметний оновленням національних академічних установ і створенням нових, орієнтованих на вивчення кераміки й гончарства. На основі комплексного аналізу джерельної бази окреслено провідні загальноєвропейські тенденції розвитку археологічної керамології. Виділено основні етапи структурування й становлення української академічної археологічної керамології. Охарактеризовано практичні й теоретичні засади роботи з археологічною керамікою. Окреслено головні напрямки розвитку наукової дисципліни на сучасному етапі.

Коваленко Оксана.

340 грн.

Гончарство Полтави XVIII століття.

– Опішне : Українське Народознавство, 2018. – 448 с.

Монографія є першим спеціалізованим дослідженням гончарства Полтави XVIII століття й, водночас, першою ґрунтовною студією ремесла полкового міста Лівобережної України, здійсненою за писемними, археологічними, історичними й етнографічними джерелами. Охарактеризовано історію та аспекти повсякденного життя Полтави. Подано персоналізовану історію гончарного цеху, зокрема встановлено імена майстрів, їхнє місце проживання, особливості ремісничої організації. Здійснено детальний аналіз форм і декору тогочасних гончарних виробів, їх асортимент та місце в побуті міщан упродовж століття.

310 грн.

Українська керамологія:
Національний науковий щорічник. За рік 2008:
Гончарне шкільництво

/ За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла.
– Опішне: Українське Народознавство, 2018. – Кн. IV. – Т. 2. – 672 с.

У другому томі четвертої книги Національного наукового щорічника «Українська керамологія» подано матеріали Міжнародного наукового керамологічного симпозіуму «Гончарне шкільництво на глобалізаційному роздоріжжі: нереалізовані можливості й перспективи розвитку» та статті провідних українських учених, присвячені тотожній тематиці.

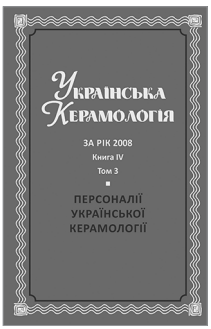

380 грн.

Українська керамологія:
Національний науковий щорічник. За рік 2008:
Персоналії української керамології

/ За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла.
– Опішне: Українське Народознавство, 2019. – Кн. IV. – Т. 3. – 648 с.

Черговий том Національного наукового щорічника «Українська керамологія» містить унікальні матеріали з керамологічної біографістики, зокрема статті про життєвий і творчий шлях українських і чужоземних учених-керамологів, які впродовж кінця XIX–XX століття зробили вагомий внесок у становлення й розвиток вітчизняної керамології.

Частину матеріалів присвячено ювілею відомого українського керамолога, засновника української керамологічної школи Олеся Пошивайла та 90-річчю від дня народження славетного українського керамолога Юрія Лащука (1922–2003).

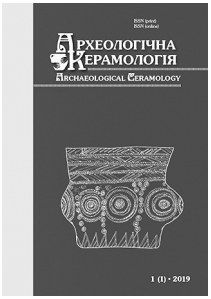

230 грн.

Археологічна Керамологія.

– Опішне: Українське Народознавство, 2019. – №1. – 160 с.

УКРАЇНСЬКЕ БІЄНАЛЕ ХУДОЖНЬОЇ КЕРАМІКИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ КРИЧЕВСЬКОГО. 2017 : Каталог.

400 грн.

– Опішне : Українське Народознавство, 2019. – 168 с.

Про унікальну мистецьку подію України – Українське БІЄНАЛЕ художньої кераміки імені Василя Кричевського, започатковану з нагоди 100-річчя заснування Української Академії Мистецтв та на пошанування одного з її засновників і першообраного ректора, найхаризматичнішої постаті українського мистецтва першої половини ХХ століття – Василя Григоровича Кричевського (1873–1952). На виставці було представлено творчість молодих і знаних у світі керамістів України, Польщі, Білорусі та Бразилії, які презентували свої твори, виготовлені впродовж січня–травня 2017 року. В альбомі-каталозі подано відомості про учасників, фото та анотації експонованих творів.

Міщанин Віктор.
Мотрона Назарчук: життя і творчість.

1150 грн.

– Опішне : Українське Народознавство, 2019. – 1048 с.

Дослідження життєвого й творчого шляху, мистецької спадщини видатної української малювальниці, уродженки Малих Будищ (Полтавщина) Мотрони Назарчук (1911–2008). Опубліковано частину творів мисткині з фондових зібрань музеїв України.

Епістолярій майстрині (1973–2007), а також листи до неї від різних адресантів (1961–2006) містять унікальну інформацію про її життя, родину, історію рідного села, столиці українського гончарства – Опішного, навколишніх гончарних осередків – Глинського та Міських Млинів. Подано фотолітопис життя, спогади й публікації, унікальні архівні документи про видатну постать вітчизняної культури.

Українська керамологія:
Національний науковий щорічник. За рік 2017:
Естетика буття. Діалоги епох і культур

390 грн.

/ За редакцією професора Олеся Пошивайла. – Опішне:
Українське Народознавство, 2019. – Кн. XII. – Т. 2. – 504 с.

У другому томі дванадцятої книги Національного наукового щорічника «Українська керамологія» подано матеріали Національного наукового філософсько-керамологічного симпозіуму «Естетика буття. Діалоги епох і культур». Метою його проведення був розвиток науки про чуттєве пізнання світу, вивчення природи естетичної свідомості, актуалізація філософських студій мистецтва, обговорення сучасних проблем філософії, естетики й керамології.

Частину матеріалів присвячено 90-річчю від дня народження філософа й керамолога, доктора філософських наук, професора Леоніда Сморжа (1927–2009).

Українська керамологія:
Національний науковий щорічник. За рік 2018:
Кераміка як маркер міжкультурних зв'язків

390 грн.

/ За редакцією професора Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2019. – Кн. XIII. – Т. 1. – 272 с.

В основу першого тому тринадцятої книги щорічника «Українська керамологія» покладено матеріали Міжнародного наукового симпозіуму «Кераміка як маркер міжкультурних зв'язків давнього населення України: імпорти, запозичення, імітації» (Опішне, 13-14 липня 2018 року). Статті охоплюють ключові проблеми дослідження давньої кераміки різних епох і культур, серед яких найважливішими стали міжкультурні зв'язки, функції гончарного виробу як хронологічного маркера та як індикатора давніх торговельних шляхів, роль кераміки в торговельно-обмінних операціях, питання місцевого виробництва та імпортів, локальних особливостей та запозичення форм і орнаментів глиняного посуду, контакти між окремими гончарськими центрами.

Українська керамологія:
Національний науковий щорічник. За рік 2018:
Український керамолінгвістичний простір

370 грн.

/ За редакцією професора Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2019. – Кн. XIII. – Т. 2. – 320 с.

У другому томі тринадцятої книги Національного наукового щорічника «Українська керамологія» подано матеріали Національного наукового симпозіуму «Український керамолінгвістичний простір: проблеми наукового дискурсу». Метою заходу був розвиток, унормування, з'ясування проблем використання сучасної української керамологічної термінології.

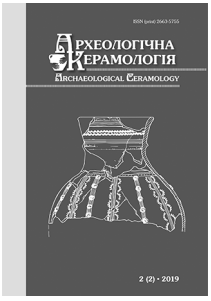

Археологічна Керамологія.

240 грн.

– Опішне: Українське Народознавство, 2019. – №2. –136 с.

Міщанин Віктор.
Віра Мордіна: про гончарство, вишивання й не тільки...
– Опішне : Українське Народознавство, 2019. – 288 с.

240 грн.

Книгу присвячено життєвому й творчому шляху відомої в Кубані вишивальниці Віри Мордіної, яка походить з українського козацького роду Зубенків і народилася в знаному гончарному осередку – селі Малі Будища, що знаходиться поряд зі всесвітньо відомою столицею українського гончарства – Опішним.

Подано фотолітопис життя й творчості мисткині, її епістолярну спадщину (1996–2006), а також листи до неї (1997, 2004), в яких міститься унікальна інформація про її родину, біографічні події, історію Малих Будищ і навколишніх населених пунктів.

Осібне місце в книзі займають спогади й роздуми Віри Мордіної про життя, любов до пісні, вишите й написане нею, адже вона не лише вишивала, але й писала (билини, казки, вірші, статті в періодиці). Подано газетні публікації Віри Мордіної (1988–2003) та про неї (1985–2001), а також бібліографію мисткині (1985–2019).

Метка Людмила.
Гончарство Опішного в іменах його майстрів
– Опішне : Українське Народознавство, 2019. – 640 с.

590 грн.

Перше в українській керамології дослідження окремих ремісничих родів Гончарської столиці України – містечка Опішного (Полтавщина). В його основу покладено матеріали, зібрані авторкою в польових керамологічних експедиціях упродовж 2013–2017 років. Повернуто з небуття десятки імен опішненських гончарів, малювальниць, майстрів і майстринь глиняної іграшки. Простежено родоводи, подано унікальні світлини творців побутової й художньої кераміки та членів їхніх родин, авторських робіт. Опубліковано спогади старожилів зі збереженням місцевої гончарської лексики.

380 грн.

Братія цеху гончарського: дибинецьке гончарство середини XVIII – початку XXI століття */ автор-упорядник Оксана Коваленко.*
– Опішне : Українське Народознавство, 2019. – 496 с.

Унікальна збірка керамологічних джерел і наукових студій з історії гончарства села Дибинці – провідного гончарного осередку Київщини. Опубліковано цехову книгу гончарів 1744–1817 років з аналізом архівних документів; історичні розвідки з історії гончарського цеху XVIII століття та релігійного братства 1779–1909 років. Подано фрагменти студій 1862, 1912, 2014 років та новітнє дослідження гончарного мистецтва Дибинців кінця XVIII – початку XXI століття. Видання доповнено фотоматеріалами архівних документів, виробів дибинецьких гончарів, сучасними краєвидами славетного села.

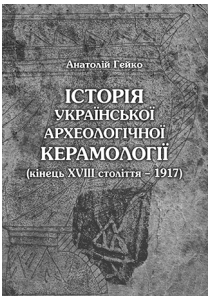

Гейко Анатолій.
Історія української археологічної керамології (кінець XVIII століття – 1917).
– Опішне : Українське Народознавство, 2019. – 240 с.

220 грн.

Монографію присвячено історії зародження й становлення української археологічної керамології від кінця XVIII століття до 1917 року. Розкрито процеси формування археологічних і керамологічних джерел та виникнення приватних і державних музейних збірок. З'ясовано закономірності становлення, еволюції наукових поглядів на вивчення стародавніх глиняних виробів. Охарактеризовано діяльність наукових і музейних установ, товариств, окремих дослідників, які заклали основи української керамології як академічної науки

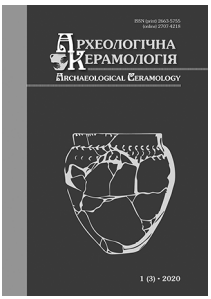

Археологічна Керамологія.
– Опішне: Українське Народознавство, 2020. – №1 (3). –152 с.

280 грн.

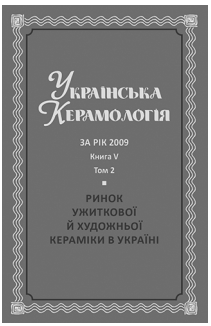

Українська керамологія:
Національний науковий щорічник. За рік 2009:
Ринок ужиткової й художньої кераміки в Україні
/ За редакцією професора Олеся Пошивайла. – Опішне:
Українське Народознавство, 2020. – Кн. V. – Т. 2. – 456 с.

Черговий том Національного наукового щорічника «Українська керамологія» містить унікальні матеріали з проблематики ринку вжиткової й художньої кераміки в Україні. Дослідники порушують питання традицій збуту й використання глиняного посуду в Україні впродовж другої половини XIX – початку XXI століття, сучасні проблеми виготовлення, продажу та популяризації кераміки, окреслюють перспективи використання вітчизняної кераміки в сучасному побуті українців

ВЕЛЬМИШАНОВНІ ДОБРОДІЇ!

КЕРАМОЛОГИ, ТЕХНОЛОГИ, АРХЕОЛОГИ, ЕТНОГРАФИ, ІСТОРИКИ, МИСТЕЦТВОЗНАВЦІ, КУЛЬТУРОЛОГИ, ХУДОЖНИКИ, ЖУРНАЛІСТИ, КРАЄЗНАВЦІ, УСІ, КОМУ НЕ БАЙДУЖИЙ ДУХОВНИЙ ПОСТУП УКРАЇНИ! ГОНЧАРСЬКА КНИГОЗБІРНЯ УКРАЇНИ ЩИРОСЕРДНО ПРОСИТЬ ВАС НАДСИЛАТИ ЇЙ УСІ ВАШІ ПУБЛІКАЦІЇ З ПИТАНЬ ГОНЧАРСТВА УКРАЇНИ ТА ІНШИХ КРАЇН СВІТУ, В ОРИГІНАЛАХ ЧИ КСЕРОКОПІЯХ

Усі Ваші публікації, публікації про Вас будуть включені до анотованих статей «Бібліографії українського гончарства»

Умовою публікації в щорічнику Ваших матеріалів є наявність їх у Гончарській Книгозбірні України чи в Національному архіві українського гончарства. При цьому необхідно чітко зазначити джерело публікації за такою схемою:

для книг: Автор. – Назва книги. – Місце видання: Видавництво, Рік видання. – Кількість сторінок;

для статей: Автор. Назва статті // Назва періодичного видання (книги), де надрукована стаття. – Місце видання: Видавництво, Рік видання. – №. – Випуск. – Том. – День. – №№ сторінок.

За необхідності, Книгозбірня оплатить поштові витрати та вартість надісланих видань

Гончарська книгозбірня України,
Вул.Партизанська, 102,
Опішне, *Полтавщина*, 38164, *Україна*;
тел./факс (05353) 42416, 42475;
e-mail: *opishne-museum@ukr.net*

«Бібліографію українського гончарства» можна замовити за адресою:
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, вул.Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, 38164, тел./факс (05353) 42416, 42175; e-mail: opishne-museum@ukr.net

Іменний покажчик

Анцифоров 31, 93
Байрачна Катерина 104
Балюра Т. 16, 17, 20, 21, 23, 24, 26
Бандор 67
Барабаш (*«Куліш»*) Яків 16-23, 26-30, 32-40, 42-54, 56-61, 63-77, 79, 80, 89, 95-97, 102, 121
Белько Олег 123
Бідаш (*«Любка»*) Іван 112
Бідаш Данило 114
Бідаш Євдокія 13, 113, 120
Бідаш (Лисенко) Параска 13, 111, 119, 120
Бідаш (Педаш) Афанасій 63
Бідаш Петро 112, 114
Бідаші (*«Любки»*), *рід* 112
«Білик» (Клименко) Олексій 101
Білоножко (*«Даценко»*) Трифон 29, 35, 52, 68, 102
Божа Матір 15
«Бондарь» (Заліжняк) Корній 26
Бордун Дмитро 4, 14, 61, 70, 100, 103
Бордун Федір 64, 70
Бордун Федора 103
*«**Г**авага»* (Громовий) Василь 102
Гайдук 93
Гарбуз Андріян 64, 94, 71
Гармаш Ларіон (Ларион, *«Варивон»*) 17, 18, 27, 32, 33, 42, 46, 52, 65, 67, 68, 73
Гейко Анатолій 129
Герасименки (*«Галушки»*), *родина* 62, 64, 68, 79, 98, 105, 106
Герасименко (*«Галушка»*) Данило 4, 14, 16-21, 23-26, 29, 30, 32-37, 39, 42-47, 51, 52, 55, 57-69, 73-76, 79, 81, 83-85, 88, 96, 98, 110, 112
Герасименко (*«Галушка»*) Явдоха 16-20, 23, 26, 32, 33, 35-39, 46, 52, 57, 58, 60, 64, 67-70, 73, 74, 79, 81, 98
Герасименко Ганна 98
Герасименко Іван 18, 35, 52, 69
Герасименко Катерина 104
Герасименко Петро 98
Герасименко (Ротач) Ольга 120
Герасимов І. О. 120
Гладкий 62
Голдін 95
Головаш 26, 29, 30, 32-42, 44, 45, 89, 90
Головченко Андрій 6, 115-118, 121
Головченко (Милашенко) Горпина 115, 116
Гончар Іван 101
«Горбик» (Чугуєвець) Юхим 102
Грисенко Йосип 19, 20, 35, 37-39, 46, 52, 57, 59, 70, 74
Гріньов 54
Громовий (*«Гавага»*) Василь 102
Грушка (Грущенко, Милашенко) Настя 112, 113
Грушка (Грущенко, *«Назариха»*) Марія 113
Грушка (Зозуля, *«Зузулиха»*) Параска 113
Грушка (*«Тишко»*) Кузьма 112-114
Грушки (*«Тишки»*), *рід* 112
Губа 24
Губар Михайло 56, 61, 71
Гуревич 24
Гуржій Сергій (Семен) 18, 19, 21-25, 27-30, 39, 42-44, 46-48, 51, 52, 55, 57, 65-67, 69, 70, 73-76, 79, 88
Гусар Людмила 136
*«**Д**аценко»* (Білоножко) Трифон 29, 35, 52, 68, 102
Дацінька Іван 4, 14, 63, 70, 100, 103
«Денисенки», родина 113
«Денисенко» (Жилавець) Хома 113
«Денисенчиха» (Жилавець) Оксана 113
Діденко 95
Донченко Марія 101
Дронь Василь 22, 28, 42-45, 47, 48, 50-54, 64, 70, 72, 73, 76-78, 80, 90, 96, 121
Дубинка Іван 100
Дядечко (*«Шугай»*) Михайло 22, 28, 41,

43-45, 47, 48, 50-54, 63, 70, 72, 73, 76-78, 80, 90, 96, 121

Жилавець (*«Денисенко»*) Хома 113
Жилавець (*«Денисенчиха»*) Оксана 113
Жолоб 95

Загрулько Євмен (Євген) 23-25, 29, 30, 39, 42-44, 46-48, 51, 52, 55-57, 59, 65-67, 73-76, 79
Задорожний 95
Задорожний Павло 24
Заліжняк (*«Бондарь»*) Корній 26
Заліжняк Наталя 26
Захарченко Іван 101
Захарченко Марія 101
Зозуля (Грушка, *«Зузулиха»*) Параска 113
Зубань Олена 136
Зубенко Ілля 101
Зубенко (Мордіна) Віра 9, 12, 104, 114, 120

Іван (*«Омелянович»*) 102

Кабакова (*«Кабачиха»*) Мотрона 112
Канзюба 118
Каша Анастасія 118
Каша Іван 120
Кікоть 101
Клименко (*«Білик»*) Олексій 101
Клименко Ілля 101
Клименко Тарас 118
Коваленко Оксана 125, 128
Козацький Володимир 24
Корніліч 95
Котенко Вікторія 124
Котлік 116
Краснова Тетяна 123
Кричевський Василь 5, 126
Куліков Микола 117, 118
«Куліш» (Барабаш) Яків 16-23, 26-30, 32-40, 42-54, 56-61, 63-77, 79, 80, 89, 95-97, 102, 121

Лащук Юрій 125
«Левчак» (Пошивайло) Полікарп 14, 22, 28, 41, 43-45, 47, 48, 50-54, 64, 72, 73, 76-78, 80, 90, 92, 96, 99, 121
Лещенко Антон 105
Лещенко (*«Педько»*) Ілля 105
Лещенко (*«Педько»*) Юхим 29, 35, 52, 68, 79, 105
Лисенки, *родина* 119
Лисенко (Бідаш) Параска 13, 111, 119, 120
Лисенко Давид 119
Лисенко Іван 15, 17, 20, 27, 32, 33, 42, 46, 48, 52, 57, 60, 63, 65, 67, 68, 70, 73
Лисенко Харитина 101
«Лушпії» (Мелашенки, Милашенки), *родина* 70, 111, 115, 116
«Лушпій» (Мелашенко, Милашенко) Андрій 17, 112, 113, 116-118
«Лушпій» (Милашенко) Микита 19, 20, 37-39, 46, 57, 60, 74, 76, 111, 116
«Лушпій» (Милашенко) Яків 111-113, 116
«Лушпійка» (Милашенко) Єфросинія 113, 116
«Лушпійка» (Милашенко, Мокляк) Марія 113, 114
«Любка» (Бідаш) Іван 112
«Любки» (Бідаші), *рід* 112

Малик Володимир 12
Мальований Устим 101
Манько Іван 22, 28, 40, 43-45, 47-54, 61, 72, 76-78, 80, 90, 95, 96, 121
Манько Корній 22, 28, 40, 43-45, 47-54, 61, 62, 65, 66, 72-77, 79, 80, 90, 95-97, 121
Манько Яків 51
Метка Людмила 128
Милашенки (Мелашенки, *«Лушпії»*), *родина* 70, 111, 115, 116
Милашенко (Головченко) Горпина 115, 116
Милашенко (Грущенко, Грушка) Настя 112, 113
Милашенко (*«Лушпій»*) Микита 19, 20, 37-39, 46, 57, 60, 74, 76, 111, 116
Милашенко (*«Лушпій»*) Яків 111-113, 116
Милашенко (*«Лушпійка»*) Єфросинія 113, 116
Милашенко (Мелашенко, *«Лушпій»*) Андрій 17, 96, 112, 113, 116-118
Милашенко Митрофан 113, 116
Милашенко (Мокляк, *«Лушпійка»*) Марія 113, 114
Міщанин Віктор 2, 4, 6-8, 10, 12-14, 16,

18-22, 24, 26, 28, 30, 32, 34, 36, 38-44, 46-52, 54, 56, 58, 60-64, 66, 68-70, 72, 74, 76, 78-98, 100, 102-116, 118, 120, 121, 124, 126, 128, 130, 136
Міщанин Михайло 13, 104, 111
Міщанин (*«Цюрюпа»*) Іван 62
Міщенко В. 136
Мокляк Марія 110
Мокляк (Милашенко, *«Лушпійка»*) Марія 113, 114
Мокляк (Шиян) Тетяна 13, 110, 121
Мокляк-Росошинська Марія 101
«Монька» (Ситник) Яким 15, 17, 20-22, 26-29, 32, 33, 35-46, 48-54, 56-61, 63-79, 81, 82, 89, 101, 121
Мордіна (Зубенко) Віра 9, 12, 104, 114, 120, 128
М'якоступ Василь 109

*«**Н**азариха»* (Грушка, Грущенко) Марія 113
Назарчук Леонід 9
Назарчук Мотрона 9, 10, 12, 126
Нечипоренко Яків 112-115, 118

Овсій Панас 24
Овсій (*«Ромашко»*) Іван 4, 14, 28, 41, 43-45, 47, 48, 50-54, 57, 63, 68, 72, 73, 76-78, 87, 90, 92, 98, 106, 121
Овчаренко Людмила 5, 124
«Омелянович» (Іван) 102
Отченашко Максим 104

Панасюк Галина 4, 136
Панін 62
Педаш (Бідаш) Афанасій 63
Педченко Орина 104
Педченко (*«Сахроненко»*) Олександр 14, 16, 19-21, 36-39, 43-46, 48-54, 56, 58-61, 63-65, 69, 72, 74-78, 80, 83, 85, 86, 88, 89, 95, 96, 98, 101, 102, 121
Педченко (*«Сахроненко»*) Тимофій 4, 14, 16, 17, 22, 28, 33, 36, 48, 52, 69, 85, 99, 101, 102
Педченко (*«Сахроненко»*) Харитон 99, 102
Педченко Тимофій 21, 109, 121
«Педько» (Лещенко) Ілля 105
«Педько» (Лещенко) Юхим 29, 35, 52, 68, 79, 105
Підгорний Прокіп 71
Пічка Павло 122
Покусаєв 79, 97
Пошивайло Іван 102
Пошивайло (*«Левчак»*) Полікарп 14, 22, 28, 41, 43-45, 47, 48, 50-54, 64, 72, 73, 76-78, 80, 90, 92, 96, 99, 121
Пошивайло Олесь 5, 125-127, 129, 136
Пошивайло Юрко 4, 136
Пошивайло Яків 64, 71
Пресвята Богородиця 9, 10, 12
Пуголовок Юрій 124
Пяцька (Цяцька) Петро 14, 22, 23, 26, 28, 30, 41, 43-45, 47, 48, 50-54, 61, 63, 66-69, 71-78, 80, 90, 91, 96, 100, 121

Рахно Костянтин 4, 136
Риженко Яків 10
«Ромашко» (Овсій) Іван 4, 14, 22, 28, 41, 43-45, 47, 48, 50-54, 57, 63, 68, 72, 73, 76-78, 87, 90, 92, 98, 106, 121
Ротач (Герасименко) Ольга 120
Ротач Петро 12

Сакун Хома 4, 14, 19, 20, 36-39, 43-46, 48-54, 56, 58-60, 68, 69, 72, 74-78, 80, 83, 85, 86, 89, 91, 95, 96, 99-101, 121
Сальник Семен 24
«Сахроненко» (Педченко) Олександр 14, 16, 19, 20, 21, 36-39, 43-46, 48-54, 56, 58-61, 63-65, 69, 72, 74-78, 80, 83, 85, 86, 88, 89, 95, 96, 98, 101, 102, 121
«Сахроненко» (Педченко) Тимофій 4, 14, 16, 17, 22, 28, 33, 36, 48, 52, 69, 85, 99, 101, 102
«Сахроненко» (Педченко) Харитон 99, 102
Свищ Василь 102
«Святун» (Ширай) Іван Опанасович 4, 14, 111-114
«Святуни», *родина* 111, 114
«Святунка» (Ширай) Мокрина 112
Сень Олексій 62
Сень Степан 71
Сердюк Іван 11
Середа Євдоким 115
Ситник (*«Монька»*) Яким 15, 17, 20-22,

26-29, 32, 33, 35-46, 48-54, 56-61, 63-79, 81, 82, 89, 101, 121
Скрипник 98
Смілянський Трифон 101
Сморж Леонід 123, 126
Солов'ян Андрій 62
Солов'ян Федір 62, 102
Солопко 101
Стафей (Тагвей) Іван 26, 36, 52, 69, 70
Стафей (Тагвей) Савка 26
«*Степенко*» (Тараненко) Петро 29, 34, 52, 68
Тагвей (Стафей) Іван 26, 36, 52, 69, 70
Тагвей (Стафей) Савка 26
Тагвеї, *родина* 113
Таран Іван 32, 67, 79
Тараненко Петро 29, 34, 52, 55, 56
Тараненко («*Степенко*») Петро 29, 34, 52, 68
«*Тишки*» (Грушки), *рід* 112
«*Тишко*» (Грушка) Кузьма 112-114
Тіпулін (Тіпунін) Іван 21, 22, 24, 25, 27-31, 42-44, 46, 47, 51, 52, 58, 59, 61, 65, 67, 73-76, 79, 84, 93, 94, 96, 98, 99
Товкань Ялисей 24
Тютюнники, *брати* 12
Хрипун Тетяна 4, 136
Цимбал 52, 53
Ципін 95
«*Цюрюпа*» (Міщанин) Іван 62
Цюрюпа Кристина 136
Цяцька Іван 100
Цяцька (Пяцька) Петро 14, 22, 23, 26, 28, 30, 41, 43-45, 47, 48, 50-54, 61, 63, 66-69, 71-78, 80, 90, 91, 96, 100, 121
Цяцьки, *родина* 100
Чугуєвець («*Горбик*») Юхим 102
Чуйко Йосип 36, 69
Ширай Ганна 112, 113
Ширай Іван [Іванович] 71, 109, 113
Ширай Любов 112, 113
Ширай П. 78
Ширай («*Святун*») Іван [Опанасович] 4, 14, 71, 109, 111-114
Ширай («*Святунка*») Мокрина 112
Ширай Феодосія 114
Шиян (Мокляк) Тетяна 13, 110, 121
«*Шугай*» (Дядечко) Михайло 22, 28, 41, 43-45, 47, 48, 50-54, 63, 70, 72, 73, 76-78, 80, 90, 96, 121
Ярівчик Семен 101

***

Bordun Dmytro 4
Datsinka Ivan 4
Golovchenko Andriy 7
Herasymenko Danylo 4
Mishchanyn Viktor 3
Ovsiy Ivan 4
Pedchenko Tymofiy 4
Sakun Khoma 4
Shyray Ivan 4

Географічний покажчик

Абазовка 25
Алтайський край 119
Батьки 20, 24, 28, 71, 83, 99, 113, 116
Безруки 11
Білорусь 126
«Больничне», *куток* 112
Бразилія 126
«Галушківка», *куток* 98
Глинське 9, 11, 20, 83, 126
Городище 11
Дибинці 128
Диканський район 120
Диканька 54
Дніпродзержинськ 113
Драни 99
Заїченська волость 98-100, 109, 115
Заїченці 20, 83
Запоріжжя 10
Західна Україна 109
Зіньківський повіт 98-100, 109, 115
Зіньківський район 120
Камишенський повіт 31, 93
Карабаєво 100
Карлівський район 120
Катеринославщина 55
Київ 97
Київщина 128
Красноярськ 8
Кубань 114
Лазьки 11
Левадки, *ліс* 113, 116
Лівобережна Україна 125
Лісова Слобідка 11
Львів 9
Малі Будища (Малі Будищечки, М-Будищечка) 2, 4, 6-18, 20-24, 26-38, 40, 42-46, 48, 50-52, 54-56, 58-60, 62-64, 66, 68, 70, 72-76, 78-82, 84-88, 90, 92, 94-96, 98-102, 104-116, 118, 120, 122, 124, 126, 128, 130, 136
Мачухи 23, 24, 29, 43, 46, 73
Міські Млини 115, 126
Наро-Фомінськ 5, 8
Нижні Вільшани 23, 27, 30, 43, 46, 73
Опішне (Опішня) 2, 4, 5, 8, 9, 11, 12, 16, 23, 24, 29, 30, 33, 43, 55, 56, 63, 65, 66, 71, 88-92, 94-96, 98-100, 102, 103, 112, 117, 118, 120-130, 136
Опішненський гончарний район 9-11
Опішненщина 13, 115
Опішнянська волость 115
Опішнянське Поворскля 11
Опішнянський район 4, 8, 13, 15-17, 20, 21, 23-26, 29, 30, 33, 42, 45, 50, 51, 72, 73, 81-84, 86-88, 95, 118, 120
«Педьківщина» (*«Педьки»*), *куток* 35, 79, 105
Переславль-Заліський 8
Поділля 124
Полтава 27, 30, 31, 62, 65, 66, 80, 93, 120, 125, 136
Полтавська губернія 115
Полтавська область 8, 11, 13, 62, 63, 80-97, 99, 115, 120, 121
Полтавська округа 15-17, 34, 42, 50, 51, 62, 63, 72, 73, 81-83, 86-88, 95, 112, 120
Полтавський район 8, 13, 23, 24, 27, 43, 46, 55, 73
Полтавщина 4, 12, 21, 26, 81-96, 101-108
Польща 126
Попівка 28
Постав-Мука 11
Решетилівка 25
Роменська округа 17, 18, 98, 112
Ромни 27, 84
Росія 8, 100
Саратовська губернія 17, 18, 31, 93
Сені, *хутір* 62
Середня Наддніпрянщина 124
Слобожанщина 124
Старі Млини 9, 11
Тверська область 100
Топовки 31, 93
Україна 2, 4, 5, 9-12, 101, 120, 122-124, 126, 127-130, 136
Українське Полісся 124
УСРР 53, 56, 77
Хижняківка 9, 11, 12, 100
Чирвина вуличка 9, 11, 14, 15, 21, 32, 79, 98, 105, 106
Чорнухинський район 11
Яр, *куток* 113, 114, 118

***

Mali Budyshcha 3, 4
Opishne 3, 4
Opishne District 4
Poltava Region 4
Ukraine 3, 4

Наукове видання

МІЩАНИН Віктор Данилович

СЕЛЯНСЬКІ САМОСУДИ В МАЛИХ БУДИЩАХ (1927, 1933 РОКИ): ГОНЧАРСЬКИЙ СЛІД

Монографія

Науковий редактор
заслужений діяч науки і техніки України, доктор історичних наук, професор
Олесь Пошивайло

Літературний редактор
Кристина Цюрюпа
Олесь Пошивайло

Коректори
Віктор Міщанин
Кристина Цюрюпа
Олесь Пошивайло

Укладачі покажчиків
Галина Панасюк
Тетяна Хрипун

Перекладач текстів англійською мовою
доктор історичних наук
Костянтин Рахно

Комп'ютерний набір
Віктор Міщанин
Олена Зубань

Комп'ютерна верстка, коректура
Олена Зубань

Художній редактор, коректура, макет
заслужений працівник культури України
Юрко Пошивайло

Директор випуску
Людмила Гусар

Папір для внутрішнього блоку книги придбано за кошти Українського культурного фонду в рамках грантового проєкту «Культура в часи кризи: інституційна підтримка», лот № 6 «Культурна спадщина»

«Українське Народознавство»
Видавництво Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному

Вул. Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, 38164, Україна;
тел./факс +38 (05353) 42416, 42415; e-mail: opishne-museum@ukr.net;
www. ceramology.gov.ua
Свідоцтво: серія ДК, №4337 від 13.06.2012

Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України

Вул. Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, 38164, Україна;
тел./факс +38 (05353) 42175;
e-mail: ceramology@ukr.net;
www. ceramology-inst.gov.ua
Свідоцтво: серія ДК, № 1411 від 02.07.2003

Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному

Вул. Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, 38164, Україна;
тел./факс +38 (05353) 42416, 42415;
e-mail: opishne-museum@ukr.net;
www. opishne-museum.gov.ua
Свідоцтво: серія ДК, № 4337 від 13.06.2012

Підписано до друку 21.12.2020
Формат 60x90/16. Папір крейдований. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 8,5. Тираж 100 прим.

Друк: ТОВ "АСМІ".
36011, м. Полтава, вул. В. Міщенка, 2. Тел./факс: (0532) 56-55-29.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: серія ДК, № 4420 від 16.10.2012 р.